

Handelingen van het
GENOOTSCHAP VOOR GESCHIEDENIS
GESTICHT ONDER DE BENAMING
SOCIÉTÉ D'ÉMULATION
TE BRUGGE

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE
VAN GESCHIEDENIS EN OUDHEDEN
VAN VLAANDEREN

DEEL XCIII VAN DE VERZAMELING

JAAR 1956

Aflevering 3-4

BRUGGE
"DE TEMPEL"
1956

Genootschap voor Geschiedenis " Société d'Émulation "

Secretariaat : Komvest 22, Brugge.

Redactie : Sint-Gilliskerkstraat 10, Brugge.

Postcheckrekening : Société d'Émulation Brugge, nr 107939.

Abonnement op de « Handelingen » : 150 fr. per jaar.

INHOUD

BIJDRAGEN

- J. DELBAERE, Petrus Deschoemakere, pastoor te
Rumbeke van 1622 tot 1646 97-133
- L. DEVLIEGHER, J. B. Suvée en het Frans Klas-
sicisme (1743-1807) 134-144

OORKONDEN EN MEDEDELINGEN

- A. VIAENE, Ignatius van Loyola te Brugge 1528-
1530 145-155

BOEKBESPREKINGEN

- M. K. E. GOTTSCHALK, Historische geografie van
Westelijk Zeeuws-Vlaanderen tot de St.-
Elisabethsvloed van 1404 (*P. Declerck*) . . . 156-157
- H. VAN CROMBRUGGEN, Janus Lernutius (1545-
1619). Een biografische studie (*A. Dewitte*) . 157-158
- KRONIEK 159-168
- BOEKENSCHOUW 169-201

Petrus Deschoemakere, pastoor te Rumbeke van 1622 tot 1646.

Het oudste doopregister bewaard op het gemeentehuis van Rumbeke, draagt volgend opschrift : „Registrum in quo continentur baptismata parochianorum de Rumbeke, ab anno incarnationis Ch^{ti} 1622, opera Dni ac Mtri Petri de Schoemaekere Pepingensis iuxta Hallas in Hannonia, praedicti loci pastoris. — Cum gratia divinae majestatis. — Rumbecq hac 1 Januari 1622”.

De datering van dit opschrift laat veronderstellen dat pastoor Deschoemakere reeds te Rumbeke stond met nieuwjaar 1622. Dat is echter niet juist. In de acta episcopalia Brugensis, die over dat tijdstip niet nauwkeurig bijgehouden werden, is de benoemingsakte van Pieter Deschoemakere tot pastoor van Rumbeke niet te vinden. Maar in de kerkrekening van Rumbeke over het jaar, lopende van St Jansmis 1621 tot St Jansmis 1622, staat vermeld dat Jacobus VandeKerckhove, de voorganger van P. Deschoemakere op de pastorie van Rumbeke, nog op 28 maart 1622 „de Jezuyten van Cortrycke betaelde die hier quamen de passie ende verryzenisse preken”; en het celebreren der H. Sacramentsmis in 1622 wordt betaald, de eerste drie maanden van 1622 aan Jacques VandeKerckhove en de tweede drie maanden aan P. Deschoemakere. Daaruit besluiten wij dat P. Deschoemakere maar te Rumbeke toegekomen is, in 't scheiden der maanden maart en april 1622.

Voornoemd doopregister begint wel op 6 januari 1622 en alle inschrijvingen zijn duidelijk van de hand van pastoor Deschoemakere, maar deze kan ze overgeschreven hebben uit een of ander kladboek, bijgehouden door zijn voorganger. Dit is des te meer waarschijnlijk, daar

alle akten tot en met de doopakten van 3 april gans anders zijn opgesteld dan pastoor Deschoemakere het verder van af 10 april doet. Steeds begint de nieuwe pastoor zijn doopakte met de datum waarop die opgesteld wordt, terwijl in al de doopakten vóór 10 april 1622, deze datum komt na de naam der ouders en vóór de naam der peters en meters. Zo dat ik meen te mogen besluiten, dat P. Deschoemakere in dienst getreden is als pastoor van Rumbeke tussen 3 en 10 april 1622.

Wie die Pieter Deschoemakere was?

Zijn geboorteakt heb ik nergens kunnen ontdekken. Maar hij moet geboren zijn rond 1595; zulks blijkt uit een bezwaarschrift tegen de pastoor van Leffinge gevoegd bij het dossier van het proces, dat pastoor Deschoemakere te pleiten had tegen zijn bisschop, Mgr De Quinckere (of Quinckerius) van Brugge, dossier bewaard in het Rijksarchief van Brugge en geklaseerd vroeger CE/315-Acq. 247, thans : kerkelijk archief nr 573. Dit schrift opgesteld 22 december 1631 vermeldt dat P. Deschoemakere alsdan 36 jaar oud was. In 1595 werden er te Pepingen waarschijnlijk nog geen kerkregisters bijgehouden; in alle geval heb ik ze nergens kunnen ontdekken.

Volgens inlichtingen bezorgd door Dr Jan Lindemans en gepubliceerd in *Eigen schoon en de Brabander*, jg. 1942, bl. 320, zou P. Deschoemakere zeer waarschijnlijk een zoon zijn van Pieter Deschoemakere, die in 't begin van de 17^e eeuw meier was van Pepingen en gehuwd was met Marie Claes van 't hof te Eylenbossche onder Kester; langs moeders zijde zou pastoor Deschoemakere aldus behoren tot een oud-intellectueel boerengeslacht waar in elke generatie priesters, meiers en burgemeesters met name „Claes” te vinden zijn. De Schoemakere's verdwenen te Pepingen in de 17^e eeuw, hoewel dit geslacht nog bestaat in het land van Halle.

Hoe of waarom P. Deschoemakere uit het Kamerijkse in het Brugse verzeild geraakte, kon ik evenmin achterhalen; maar dit is zeker, dat hij te Brugge de lagere wijdingen ontving 21 september 1618, het subdiakonaat, 's anderdaags 22 september, het diakonaat, 3 maanden later 22 december 1618, en het priesterschap weerom drie maanden daarop, 30 maart 1619.

Hij schijnt danig in de gunst gestaan te hebben van zijn bisschop, Mgr Triest, die hem bij het toedienen van het subdiakonaat begunstigde met de kapelanie S^ti Nicolai et S^{ae} Didae in de kerk van St-Kruis buiten Brugge, en hem 't volgende jaar reeds benoemde tot onderpastoor te Roeselare. En dat hij hem bestemde om weldra hoger op te schuiven, kunnen wij besluiten uit het slot van een brief door Mgr Triest op kerstavond van 't zelfde jaar (24 december 1619) gericht aan de magistraat van Roeselare, brief die eindigde met deze woorden : „Ten leste dat Zyne Eerw. vermaent heeft Pieter de Schoemaeckere, capellaen aldaer residerende, dat hy hem allenskens bereet soude maecken omme te prediken, hem toeseggende dat men in tyt ende stonde daer af eenighe recompense geven sal”.

In 't begin van 1622 werd Mgr Triest die een Oost-Vlaming was, geboren op 't kasteel van Auwegem, verplaatst op de bisschoppelijke zetel van Gent, waarvan hij 15 maart 1622 bezit nam. Sede vacante in Brugge, maar waarschijnlijk nog voorgedragen en gesteund door de afgetreden bisschop Triest, werd P. Deschoemakere, benoemd tot pastoor van Rumbeke, tegen de wens in van Mgr De Quinckere, alsdan reeds aartspriester en vicaris-generaal van 't Brugse bisdom, die een „alius sibi adductus amicus” voorgestaan en beschermd had en het aan pastoor Deschoemakere nooit schijnt te hebben kunnen vergeven dat zijn kandidaat voor de cure van Rumbeke geweerd geweest was en had moeten onderdoen voor P. Deschoemakere Pepingensis. Zulks be-

weerde ten minste deze laatste in 1633, toen hij zijn geschil met de bisschop van Brugge zocht te doen beslechten door de bisschop van Gent : „Et quia non successit ipsius commendatio, et actor e contra adeptus fuisset dictam curam (de Rumbeke) exinde malum affectum ergo actorem detinuit prout gravi occasione passim inotuit” (R.A.B., kerkelijk archief nr 573)¹.

P. Deschoemakere was, evenals zijn voorganger, Jacobus Vanden Bussche, „erfachtig pasteur” van Rumbeke en „by gevalle” ook van het aanpalende Kachtem, waar in 1622 nog geen pastoor stond. Toen echter op 28 mei 1627 Paschasius Delobel „erfachtig pasteur” van Kachtem benoemd werd, was de pastoor van Rumbeke ipso facto van die bediening ontslagen.

Toen in 1622 P. Deschoemakere aangesteld werd als pastoor van Rumbeke, was hij nog maar 27 jaar oud, wat te dien tijde, gezien de schaarste aan priesters nog lange jaren na de geuzentijd, geen wonder was.

De jonge pastoor ontpopte zich te Rumbeke als een ijverige en vurige werker, misschien toch wel een beetje te weinig bekommerd om, voor al het goede en schone dat hij te doen zag en wilde verwezenlijken, vooraf het gebruikelijk advies of de nodige instemming te vragen aan zijn hogere overheid.

Het kerkgebouw van Rumbeke dat erg gehavend uit de religieuze beroerten der vorige eeuw gekomen was, had zijn voorganger op de pastorie van Rumbeke zo goed als volledig hersteld; wat nog ontbrak waren enkele „glazeveinsters”. Pastoor Deschoemakere liet er geen gras over groeien en in de extraordinaire kerkrekening

¹ Gebruikte verkortingen :

R.A.B. = Rijksarchief Brugge.

S.A.I. = Schepenarchief Ieper in R.A.B.

B.A.B. = Bisschoppelijk Archief Brugge.

B.A.G. = Bisschoppelijk Archief Gent.

A.E.Bg. = Acta Episcopatus Brugensis in B.A.B.

van 1624, staat de uitvoering van dit werk reeds vermeld ².

Van die „glazeveinsters” is er ook spraak in het verslag van het bisschoppelijke kerkbezoek op 21 september 1642, waarin het heet: „Habet Eccl^a pulchras vitreas fenestras”.

Wat de meubilering der kerk betrof had pastoor VandeKerckhove ook reeds voor het nodigste gezorgd: 21 mei 1618 was Mgr Triest er 3 autaren komen wijden ³.

Een orgel was er ook al, en dan nog wel een orgel gemaakt in 1615 door de toenmalige koster van Rumbeke, Gheeraert Medaert, die ook een Brabander was, geboren te Leuven en orgelmaker van beroep. Hij staat aan 't hoofd van een heel geslacht van orgelbouwers, waarover een gedocumenteerd artikel van de hand van E. H. Deschrevel, onderpastoor te Ingooigem, verscheen in „De Schalmei”, jg. 1950, bl. 91 en volgende. Gheeraert Medaert was in 1619 koster geworden te Roeselare, hij stierf er en werd er 31 oct. 1658 begraven „infra organum, ad latus boreale, in navi ecclesiae”.

² „Item an Hendryck Berdt, glazeveinstermaeckere binnen Cur-trick ... alvooren, van vutghenomen ende gheweert thebben tresterende glas datter bevonden was noch te staen in de XII onderste panneelen van de veinster, staende oost in den koor achter S. Prs altaer, hebbende int upmaecken ende repareren van de zelve ghelevert XXXVI voeten glas zonder de lysten, danof de XXIII tich zyn gheweest nieu glas, tot XI sch. par. den voet ende XII over verwasschen glas tot VI sch. VI den voet, es 16 £ 10 sch.

³ „Item over de leveringhe van 12 voeten gheschreven lysten naer heesch van den onderwercke, tot XXIII sch. par den voet, daer-vooren 14 £ 9 sch. ende in de zelve veinster inne ghevrocht ende doen repareren St Jacob ende Ste Cathelyne, mits hy daertoe een groot deel nieu gheschreven glas ghelevert heeft, voor dies 12 £ par., maeckende zoo t' saemen XLVIII L. par.”

³ „Unum in honorem Sti Trinitatis, ad latus dextrum in honorem Bae Virginis Mariae, ad latus sinistrum in honorem Sti Petri” (Acta episc., XI, f. 74, in B.A.B.).

Maar die autaren welke Mgr Triest was komen wijden in 1618 waren waarschijnlijk slechts stukken van geringe waarde; in elk geval pastoor Deschoemakere stond nog maar onlangs te Rumbeke toen hij zich haastte om te zorgen voor andere en ... betere. Hij trok naar Kortrijk en kocht er aan de pastoor en kerkmeesters van St. Maartens een oud autaar af, welke hij bestemde tot hoofdautaar te Rumbeke, en bestelde bij „Guil. Reable, schrynerckere tot Cortrycke” een splinternieuw autaar, dat St-Blasiusautaar zou worden en in de kerk van Rumbeke het St-Pietersautaar — St-Pieter was patroon der kerk van Rumbeke — moest vervangen ⁴.

Pastoor Deschoemakere moest niet alleen zijn kerkmeesters maar ook zijn schalen aanspreken om dit autaar betaald te krijgen; de „scheutele” van het Heilig Sacrament kwam er in tussen voor 21 £ par., en de „scheutele” van St-Pieter & St-Blasius voor 43 £ 5 + 15 £ + 40 £ (kerkrek. 1625-26, 1626-27 en 1627-28).

Benevens deze zware stukken maken de kerkrekeningen ook gewag van „eenen nieuwen hemel over den predikstoel”, „een nieuwe roo casufle waarvan Mevr. de baronesse van Huekelum de principale stoffe gegeven heeft”, „een dobbel stappeel omme tevangellie daerop te synghen”, „een nieuwe gharderobe omme dornementen ende abyttten deser Kercke daerinne te bewaeren”, „reghels (?) staende ande schilderrie van Ste Cathelynen

⁴ De kerkrek. 1622/1623 zegt daarover : „Item deur handt van Hr & Mr Pr. De Schoemaecker gheweest zynde met Gillis Bouckhoudt ende Jan de Wachtere, gheswooren deser voorn. kercke, in de maent van december 1622 tsaemen gheweest coopen eenen aultaer jehens pastoor ende kerckmeesters van St Maertens binnen Curtricke ... 7 £ 1 sch.”. Zoals blijkt uit de verdere uitgave-posten dezer rekening kostte deze autaar 20 £ gr. en werd hij geleverd en opgesteld tegen Kerstdag 1624.

In de kerkrek. 1624/25 lezen wij : „Item betaelt an Guill. Reable, schrynerckere tot Cortrycke, in minderynghe ende ten goede bevinde van het maecken van den autaar die jeghenwoordigh staet in St Pieterschoor 37 £ 16 sch. par.”.

outaer", „'t vermaeken van de gordynroc van St Nicolais Outaer", „ende noch ghemaectt eenen quast an den zelve outaer daert tavereel an hanckt", „het leveren ende maecken van den hemele boven het cruysssefix", „'t maecken ende leveren van een pyramide up de voute", zelfs „item betaelt voor een cordeel omme de zwepe van de kerke". Want ten tijde van pastoor Deschoemakere — en zelfs tot meer dan een eeuw later — was de hondezweep in gebruik in de kerk van Rumbeke en moest de gestipendieerde hondeslager er voor zorgen, de honden die met hun meester mee de kerk binnen wilden, er buiten te houden. Voor de oorlog 1914-18 stond nog geschilderd boven het portaal van Rumbeke-kerk: „Honden buiten. Apoc."

In de zomer 1625 was de Brugse bisschop Mgr. Dionysius Christophorus op kerkbezoek in de dekenij Roeselare; 20 juli 1625 had hij te Westrozebeke in de vermaarde O.L. Vrouwprocessie het H. Sacrament omgedragen en de mis gecelebreerd „in pontificalibus"; 's anderdaags kwam hij op kerkbezoek naar Rumbeke, waar hij de kerkelijke dienst bijwoonde (acta episc., boek XIII, f. 83). Pastoor Deschoemakere zorgde er voor zijn koekegoede bisschop, die zijn ganse fortuin weg-schonk aan de arme mensen van zijn bisdom, eens schoon en waardig te ontvangen, en had er zelfs de koster van Oekene bijgeroepen om „solemnelyck" te helpen „synghen musycke"⁵.

Toen pastoor Deschoemakere te Rumbeke aankwam, was de verering van de H. Blasius er reeds ruime tijd bekend en ging er zelfs in de kerk een schaal rond van St-Pieter en St-Blasius. St-Pieter was de patroonheilige

⁵ „Item betaelt an Jacques de Bosschere, tavernier, van dat 't zynen huuse verteert es gheweest by den coster van Ouckene ende andere in recompense van haeren dienst int solemnelyck gheholpen thebbene synghen musycke als Zyn Eerweerdicheit alhier in den goddelycken dienst is gheweest" (Kerkrek. 1625/26).

der kerk van Rumbeke en St-Blasius zo een soort tweede patroon : de volksheilige. Geen enkele pastoor van Rumbeke heeft ooit meer gedaan dan pastoor De Schoemakere om de devotie tot de H. Blasius onder het volk te verspreiden. Hij heeft deze volksheilige zodanig op de troon verheven, dat hij weldra de kerkpatroon St-Pieter is gaan verdrummen, dat niet alleen St-Pietersautaar „ad latus sinistrum” de plaats moest ruimen voor St-Blasiusautaar, maar ook dat de St-Pietersprocessie achterbleef terwijl de St-Blasiusomwegang opkwam, en dat nu nog, 300 jaar na hem, te Rumbeke het St-Blasiusfeest gevierd wordt met een oktaaf van allerhande kerkelijke solemniteiten, plaatselijke gemakkelijkheden en grote toeloop van volk — vooral kinderen —, terwijl St-Pietersfeest schier onopgemerkt voorbij gaat.

Pastoor Deschoemakere bezorgde aan zijn kerk een schone kostbare relikwie van St-Blasius, geschonken door pater Paludanus, gardiaan van het klooster der Minderbroeders te Brussel; door bemiddeling en voorpraak van een Rumbeekse Minderbroeder „a fratre minorita Rumbecano” staat genoteerd door deken Valcke in de status Ecclesiae Parochialis loci de Rumbeke van 1749 (dekenijarchief Roeselare). Die broeder heette Ludovicus Feys, zoals blijkt uit de approbatiebrieven der relikwie verleend door de bisschop van Brugge 19 juni 1627 (A.E.B., boek XIII, f. 117) en volgens SCHOUTENS, *Martyrologium Minoritica Belgicum*, Hoogstraeten, 1902, bl. 136, zou hij gestorven zijn van de pest ten jare 1655. Bij zijn approbatiebrieven verleende de bisschop ook een aflat van 40 dagen ⁶.

⁶ „omnibus qui in die introductionis earumdem reliquiarum in praefatam ecclesiam et in festo Sti Blasii, ante illas legent tres orationes dominicales et totidem salutationes angelicas”. (A.E.B., boek XIII, f. 117).

Pastoor Deschoemakere had alles bedisseld en belopen en was speciaal naar Brussel gereisd om de relikwieën af te halen en naar Brugge, om ze te doen goedkeuren. In de rekening van het beken van St-Pieter en Blasius 1633-34 staat vermeld dat „eene somme van VI ƒ gr. den pastoor, Pr. de Schoemaker, gheaccordeert es in betaelynghe zyner oncosten ende vacatien by hem bewezen ghedaan zoo tot Brussel als Brugghe int afhalen ende draeghen van de relikwieën van St-Blasius, nu jeghenwoordigh binnen deser Kercke”.

Op St-Blasiusdag 3 febr. 1628 werden de geschonken en geapprobeerde relikwieën in de kerk van Rumbeke uitgesteld en verheven op het nieuwe St-Blasiusaltaar. De kerkrekening 1627-28 maakt melding van de solemniteiten die met de bewaking en de inhaling dier relikwieën gepaard gingen; en de volgende rekeningen maken reeds melding van ommevang en processies gedurende de oktaaf van St-Blasius.

Vijftien jaar later, Mgr Haudion bisschop van Brugge, vernomen hebbende dat pastoor Deschoemakere het zegel gebroken had, waarmede Mgr Christophorus de Rumbeekse relikwieën van St-Blasius verzekerd had, verbood deze in de Blasiusdagen 1643 ter openbare verering uit te stellen „quia ob praedictam sigilli rptionem non constat an fuit authentica”. Maar de wereldlijke heer van Rumbeke — dat was toen Mher René de Thiennes-de Croy, een zeer gezien en invloedhebbende persoonlijkheid — zou er zich nu mede bemoeien en 7 februari 1643 liet de deken van Roeselare weten aan het bisdom, dat op bevel van de wereldlijke heer de relikwieën van St-Blasius te Rumbeke toch openbaar uitgesteld werden „reliquas Sti Blasii fuisse expositas” (A.E.B., XXIII, f. 136) ⁷.

⁷ In 1674 tijdens de Franse overweldiging onzer gewesten werden de Rumbeekse relikwieën overgebracht naar 't begijnhof van Ieper (Kerkrek. 1674-75).

Rond de tijd dat pastoor Deschoemakere aan de kerk van Rumbeke de relikwieën van de H. Blasius bezorgde, was hij ook reeds klaar met de oprichting van de broederschap van 't Roosenkransken. Het was zelfs maar een paar dagen na de inhaling der relikwieën, dat er tot de instelling van de broederschap van 't Roosenkransken overgegaan werd, zoals blijkt uit de kerkrek. 1627-28⁸. En bij deze instelling werden niet alleen „rozenhoeykens” gebeden maar werd er ook gemusiceerd⁹. Sanderus vermeldt die instelling in het tweede deel van zijn „Flandria Illustrata”, f° 368, waar hij spreekt van Rumbeke en zegt : „In ea sodalitiū Sacri Rosarii per Dominicanos institutum est.”

In 1677 werden ze nagezien door Mgr de Baillencourt, bisschop van Brugge, echt bevonden en goedgekeurd „declaramus easdem deinceps solito cultu et veneratione affici posse” (A.E.B., boek 36, f. 126).

In de Franse tijd werd de Rumbeekse St-Blasiusrelikwie naar Holland gevluht „in Hollandiam transportata anno 1794, Brugis relata 1806” noteert pastoor Vanden Eeckhoutte, die ze in oktober 1806 terugontving, nadat vicaris-generaal Depauw van 't bisdom Gent, waar Rumbeke aan onderhorig was van 1802 tot 1834, er een stukje van had afgenomen ten gerieve der kerk van Waardamme, waar men de aldaar berustende relikwieën van St-Blasius gestolen had.

5 oktober 1839 werden de Rumbeekse relikwieën opnieuw nagezien en echt bevonden door Mgr Boussen, eerste bisschop van het heropgerichte bisdom Brugge; „de authenticitate dictarum reliquiarum in Domino confisi ... easdem ... fidelium venerationi exponi permittimus” (Geloofsbriefen bewaard in het pastoriearchief van Rumbeke).

⁸ „Item betaelt an Wm Wulpit fs Wms, tavernier in de Croone, van dat tzyne huuse verteert es gheweest by de luyders als geluyt hebbende up St Blasiusdach tot inhaelen der reliquien van voors. h. Blasius, daerenboven solemnellyck gheluydt hebbende 's Sondachs daernaer, wezende den VI februari 1628, op de instellynghe van het roosenkransken : 3 £ 10 sch. par.”.

⁹ „Item betaelt an Jaentgen de Wwe van Thomaes De Wulf (dat was de weerdin van 't Ruyterken, de moeder van de koster van Rumbeke), van dat thaeren huuse verteert es gheweest up den dach van de institutie van het Roosenkranskin by de musucynen : VII £ par.”.

Pastoor Deschoemaker had beroep gedaan op de paters Predikheren van Ieper om de broederschap van 't Roosenkranske te Rumbeke in te stellen, maar hij had vergeten of verwaarloosd de toestemming van zijn bisschop te vragen. En de Brugse bisschop, Mgr Dionysius Christophorus, als hij dat gewaar werd, moet daarover geschreven hebben naar 't klooster van Ieper, waarop Joannes Cabilliau, de prior der Predikheren van Ieper, de bisschop van Brugge om excuus vroeg, beweerde, dat noch zijn gezag noch zijn jurisdictie daarbij te kort gedaan werden ¹⁰.

En dat ten tijde van pastoor Deschoemaker de broederschap van 't Rozenkransken te Rumbeke bloeide, blijkt duidelijk uit de bewaarde rekeningen. Deze rekeningen werden juist gelijk de kerkrekeningen „ghesenteert an hooghe ende moghende Heer de Thiennes, Baron van Heuklum, heere van Rumbeke, etc., mitsgaders Hr & Mr Pieter de Schoemaeckere, pastoor, en Franchois Goudenhoofd, bailliu van Rumbeke”.

De eerste rekening, lopende over de jaren 1628 tot en met 1635, werd opgemaakt door Pieter Roelens Fs Joos, dat was de pachter op 't hof te Leckene, een der schoonste leenhofsteden van Rumbeke, welke in die jaren van de familie de Viernes overging naar de familie de Riflart (alias Ryffelaert), heren van Ittre in Brabant. De ontvangsten voor die eerste zeven jaren beliepen tot niet minder dan 1665 £ 9 sch. par., en hadden toegelaten

¹⁰ „Litteras vestras comminatorias recepi, quibus cum debita reverentia respondeo, me non existimasse fore ut erectionem S. Rosarij in Parochia de Rumbeke inscia sua Rma Dominatione factam aegre ferret, cum nihil actum sit contra auctoritatem vel jurisdictionem vestram; per indulgentiam enim summorum Pontificum erectio dictae confraternitatis assensui Episcoporum non est subjecta ... quare humiliter oro Rm Sm Dominationem ne nostros ob opus tantum et sanctum a suo diocesi excludat in quo plus quam a trecentis annis pro salutem fidelium multum laboravimus et sudavimus”. Ypris calendis martij (geen jaartal) waarschijnlijk 1628.

niet alleen een vlag te laten „schilderen om desen broederschap” (by Franchois Ritsaert, schilder te Cortrycke), maar ook tussen te komen in het bekostigen van allerhande kerkmeubelen en jaarlijks vier jaargetijden te doen celebreren, op of rond O.L.Vr. Lichtmis, Boodschap, Hemelvaart en Geboorte. In 1643 was er reeds geld genoeg om over te gaan tot de aanbesteding van een splinternieuw „outaer van desen broederschap” en konden zelf verscheidene honderden ponden parisis te rente uitgezet worden. In latere tijden bezat deze broederschap zelfs onroerende goederen, onder meer de partij land, genaamd „Het Onze Vrouwe sticxken”, vermeld in de kerkrek. van 1743-1753 als „eene partie toecommende het broederschap van den H. Rozenkrans”. Einde der 18e eeuw was deze broederschap nog in leven en bloei; ze ging te loor met of rond de Franse omwenteling. Ze werd nog heringericht door Mgr Malou de 19 december 1853 en een tweede maal door Mgr. Faict de 12 november 1901, maar ze kende nooit meer de bloei en glorieperiode welke pastoor Deschoemakere ze had weten te bezorgen.

In 1628 bekam Pieter Deschoemakere van bisschop Dionysius Christophori een onderpastoor, de eerste sinds de geuzentijd; de bevolking was aangegroeid zoals blijkt uit de geboortecijfers, die van 80 in 1623 rezen tot 126 in 1629, terwijl het getal communicanten het cijfer van ongeveer 2000 bereikt had, zoals vermeld staat in het dossier CE/315 in het Rijksarchief te Brugge (thans Kerkarchief 573).

De nieuwe kapelaan heette Ludovicus Costerius, de naar de mode van de tijd verlatijnste naam van Decostere¹¹. Hij werd priester gewijd te Brugge 26 maart 1626 en bekam nu de kapelany toebedeeld van O.L.Vr. binnen de kerk van Rumbeke, die sedert de

¹¹ In de tafels op de kerkregisters van Rumbeke staat hij ingeschreven als Capelanus bij zijn familienaam; — zoek dan maar in tafels!

religieuze beroerten der vorige eeuw, zonder speciale bedienaar gebleven was; het inkomen ervan, was ten tijde van pastoor VandeKerckhove gevoegd geworden bij het pastoreel inkomen ¹². 23 augustus had Mgr Triest zelfs de last der kapelany gereduceerd tot één mis elke zaterdag en al de negen dagen van de octaaf van O.L.Vr. Hemelvaart en O.L.Vr. Geboorte. Deze reductie werd echter weer ingetrokken op 1 maart 1640 door de heren van 't Vicariaat ¹³.

Ondertussen hadden ook baljuw, schepenen en de notable parochianen der parochie van Rumbeke bij contract van 19 juli 1632 en 14 november 1634 „aen Louys Costerius, erfachtich capellaen van de capelrye van Onse Vrouwe, gheaccordeert 20 £ par. ter maent” en 14 jan. 1644 gunden zij hem daarenboven nog „vier ponden grooten 's jaars voor huyshuere”.

Toen pastoor Deschoemakere aldus van 't bisdom een hulppriester kreeg, wat destijds voor een buitendorp van nauwelijks 3000 zielen bijna een luxe kan genoemd worden, was het inkomen der pastorie van Rumbeke dermate verbeterd dat er de kapelany van O.L.Vr. gerust mocht van afgescheiden worden. De oprichting der confrerie van de H. Rozenkrans en de aangroeiende St-Blasiusdevotie hadden daar ongetwijfeld sterk toe bijgedragen.

Tot hiertoe schijnt het leven van Pieter Deschoemakere op de pastorie van Rumbeke, slechts een ononderbroken opgang te zijn geweest en is hij ons alleen voorgekomen als een ijverige, ondernemende pastoor, die aan zijn kerk schone meubels en kostbare relikwieën bezorgde, confrerieën oprichtte en volks-

¹² „Item annexuit sacellum B. Virginis in Rumbeke pastoratui ad revocationem vel ameliorationem proventum”.

¹³ „Attento quod fructus ejusdem Capellaniae ad primum onus duarum missarum per hebdomadam modo sufficient.” (A.E.B., Boek XX, f. 117 v.).

devoties inbracht of aankweekte, daarbij een dynamieke bezieler, die zijn parochianen wist mede te slepen, gesteund was door de wereldlijke heer van het dorp en in de gunst stond van zijn hogere geestelijke overheid.

In 1630 stak echter een storm op die pastoor Deschoemaker een lange en lastige Kalvarieberg opjoeg; hij geraakte in erge, zeer erge, moeilijkheden met zijn bisschop, werd geschorst in zijn erfachtige pastorie van Rumbeke, waar hij vervangen werd door een deservitor, en het duurde twee en een half jaar vooraleer hij te Rumbeke weer zijn dienst kon hernemen.

Nauwkeurige bijzonderheden en juiste gegevens over deze triestige historie, zijn 300 jaar na datum, moeilijk te achterhalen; ik heb die in elk geval tot hiertoe slechts gedeeltelijk kunnen ontdekken. Wat ik te weten kwam, deel ik hier mede, hoe onvolledig ook, — latere speurders kunnen er mede te scheute gesteld worden — maar ik wil vooral geen oordeel vellen over schuld of onschuld, in een zaak waar zoveel elementen ontbreken om zich te kunnen een juist gedacht vormen over de ware toedracht ener zo ingewikkelde zaak.

De vele zuiderse soldaten, vooral Spanjaards en Italianen, die in de jaren 1625-1628 in onze gewesten gekantonneerd lagen, hadden een pest van ongebondenheid en ontucht verspreid over heel de streek. In januari 1628 had de Brugse bisschop, die ingoede Mgr Christophori, het zelfs nodig geoordeeld de Spaanse kapitein Fernandez instantelijk te verzoeken maatregelen te treffen om daar een einde aan te stellen: „Comme nous sommes informez de bonne part qu'en votre quartier et entre vos soldats se trouvent plusieurs putaines, au regret des gens qualifiez et grand scandale de chascun, nous vous venons requérir et demander par cette de vouloir osi tost votre compagnie délivrer d'une peste si dommageable aux âmes de vos sujets et pernicieux à votre réputation chez gens d'honneur et qualité, ce que

faisant, non pas seulement mériterez beaucoup près Notre Seigneur, donnerez contentement envers vos soldats et prochain, mais aussy m'obligerez beaucoup trouverez toujours etc... (A.E.B., XIV, f. 37, 28 januari 1628).

Te Roeselare en omstreken hadden, van af einde 1625, een macht van Italiaanse soldaten gelegen, gecommandeerd door Marechal De Bonne, dewelke door de magistraat der heerlijkheid van 't Hof te Izegem, zich uitstreckende over ongeveer een derde van het grondgebied van Rumbeke, met allerhande geschenken werd begiftigd, om zoveel mogelijk van inkwartiering zijner lastige soldaten op haar grondgebied gespaard te blijven (Rek. van issuwen van den laetscepe van 't Hof t'Iseghem, 1625)¹⁴.

6 augustus 1629 was Mgr Dionysius Christophori gestorven en in mei 1630 werd hij opgevolgd door Mgr Servatius Quinquerus of De Quinckere, een geboren Bruggeling. Van nederige afkomst, had deze, door schranderheid van geest en onverdroten werkzaamheid, zich weten een weg te banen tot de hoogste kerkelijke bedieningen. „Alleen door zijn deugden en geleerdheid was hij tot de bisschoppelijke stoel van Brugge geraakt”, zo zegt Beaucourt de Noortvelde. Intussen is hij een der minst begrepen en meest raadselachtige figuren gebleven die ooit de bisschoppelijke zetel van Brugge bekleed hebben.

¹⁴ „Item ghegeven by ordere van balluy ende schepenen der heerl. van den hove Tyseghem, up den XXXen decembris 1626 an den Capytein Marsale de Bienne, ligghende jeghenwoordigh in gharnisoene tot Rousselaere, voor een niejaer, belovende mits desen te doen houden ghoede ordene onder zyne soldaten ende voort te doene zulck als eenen ghoeden capyteijn is schuldich te doene, de somme van XV f. par.

Item ghegeven by ordere als voorseyt an den sergeant Franciscus voor een gratuwyttey mits belofte van vrientschap an de laeten van hove Tyseghem die souden moghen hebben onghemanierde soldaten : 4 £ 16 sch. p.”.

Tegen de wens en de wil van al wat naam droeg in zijn bisdom, ging hij over tot de afschaffing van zijn eigen bisschoppelijk Seminarie van Brugge, op een ogenblik dat er nog altijd een groot tekort was aan priesterlijke roepingen, waardoor de jonge leviëten van zijn bisdom zich genoodzaakt zagen te gaan studeren naar Leuven of naar Douai in het Seminarie Latorre. Zijn eigen tijdgenoot, de geschiedschrijver Sanderus, verklaart zelf niet te begrijpen waarom hij dit deed, en zegt „ob causas mihi obscuras”. Felix D’hoop spreekt in zelfde zin : „Je dois me borner aujourd’hui à quelques évènements dont le décret de suppression (de l’ancien seminaire), émané de l’Évêque Servais de Quincker en 1632, est sans doute le plus important et celui qui est resté jusqu’ici le moins expliqué”¹⁵.

Streng voor zichzelf, was Mgr De Quinckere het ook voor anderen, bijzonder op zedelijk gebied, en voor zijn onderhorige geestelijken, was hij onverbiddelijk. Pas enkele maanden na zijn verheffing tot bisschop, legde hij hier in ’t gebuurte de Rhetorica Camere Ste Barbel van Roeselare stil, en de motivering van zijn vonnis wijst uit hoe nauwgezet hij was in zake geloofslering en zeden¹⁶.

¹⁵ *Quelques documents relatifs à l’ancien Seminaire de Bruges*, Bruges, Vandecasteele, 1866, bl. 14.

¹⁶ „Zyn Eerw^{de} Heere den Bisschop van Brugghe, hebbende doen examineren ende oock zelve duerlesen ’t spil by die van de Caemere van Ste Barbel binnen de stede van Rousselare ghespeelt op St Michiels dagh lastleden, ende bevyndende tselve te zyn een Weyspel vol van verweckynghen van de ionckheyt tot onzuiverheyt ende voorts ghemyngelt met diversche manieren van spreken die de Catholycken kunnen verstaen naer den reghel van ’t Catholycke gheloove ende de Kettters naer de Ketttersche dwaelynghen, heeft verboden en verbiedt mits desen dat tselve meer gespeelt worde. Ende vreesende dat d’ander spelen onder die van de zelve caemer rustende, van dierghelycke soorten zyn, verbiedt aen die van de voorn. caemere van Ste Barbel ende alle andere voortaan eenich spel, ’t zy int openbaer ’t zy int byzondere te spelen tot dat de zelve by zyne Eerwt ofte zyne ghecommitteerde ghevisiteert ende gheapprobeert sullen wesen

Ook de Paters Augustijnen hadden met hem af te rekenen toen zij hun klooster te Roeselare wilden oprichten. De bisschop oordeelde dat aan een stichting met een beperkt aantal paters grote zedelijke gevaren verbonden waren¹⁷. Hij aarzelde zelfs niet een proces tegen hen in te spannen voor de Raad van Vlaanderen, die in zijn vonnis van 14 aug. 1635 gelijk gaf aan de Augustijnen, en 't was slechts 13 februari 1639, als hij reeds met één voet in 't graf stond, dat hij zich gewonnen gaf en de overdracht der goederen van het gewezen hospitaal aan de Augustijnen goedkeurde¹⁸. Van bisschop De Quinckere zegt Cannoot in zijn *Histoire du diocèse de Bruges*, bl. 61 : „Il s'appliqua à une sage reforme de son clergé”, en dat hij hierbij met vaste hand te werk ging en zonder handschoenen aan te trekken, ondervonden reeds van 't eerste jaar zijner bisschoppelijke bediening, de kapelaan Jacques Declercq van Oostende, kapelaan Simon Devriendt van O.L. Vrouwkerk te Brugge, de pastoors Jan Ingelbrecht van Uitkerke, Jan Consteurs van Lembeke en ook ... Pieter Deschoemakere van Rumbeke.

2 oktober 1630 moest pastoor Deschoemakere verschijnen voor zijn bisschop „ob graves rationes” en na verhoor en confrontatie met Catharina Geldhoff, een „meretrix” van Rumbeke, werden beiden, stante pede, in de gevangenis opgesloten. De acta episc. maken geen melding van dit verhoor en hier vinden wij dus geen uitleg over de juiste toedracht der zaken die pastoor Deschoemakere te laste gelegd werden. Alleen in het dossier CE/315 van R.A.Bg. (thans kerkel. archief 573)

op de peynen ghedreghen by de placcaeten by onse Souvereyne Princen in voorgaende tyden op dierghelycke saecken gheordonneert”. (A.E.B., boek XVI, f. 42, 28 dec. 1630).

¹⁷ Annalen der Emulatie, Brugge, jaargang 1868, bl. 296.

¹⁸ J. J. POLLET, *De Augustijnen te Roeselare, 1635-1805*, in *Augustiniana*, V (1955), bl. 168.

vinden wij een getuigenis, ondertekend door een drietal personen op dat verhoor aanwezig : „Nos infrascripti ad requisitionem R¹ D¹ Ep¹ Brugens. fideliter attestamus, nos pntes fuisse cum dicto Rno Dno consistorio curae Brugensis 2 octobris 1630 et audivisse quod idem Rus Dus postquam D. de Schoemaeker pastor Rumbecanus et Catharina Geldolf parochiana ejusdem parochiae ibidem comparantes, fuissent confrontati, decreverit ut D. de Deschoemaeker carceris curiae teneret (sicut et dicta Catharina Gheldof ibidem detenta fuit et adhuc detinetur) donec super huic inde dictorum et allegatorum veritate aut falsitate informationes essent captae. In cujus rei fidem subscripsimus hac 18 Januarii 1631. Subsignatum erat Ita est. Judocus Faingniaert, H. de Gaule, N. Audejans curiae spiritualis Brug. Graphiarus”.

Volgende dagen moet een eerste onderzoek plaats hebben gehad, waarvan ik echter nergens sporen heb kunnen vinden, maar de gegevens van het verslag over dit onderzoek zullen waarschijnlijk aan Mr Judocus Bonte „promotor curiae spiritualis” tamelijk onvoldoende gebleken zijn, want 21 november 1630 deed de bisschop, ondermeer door zijn kanunnik-penitentier, nieuwe inlichtingen „novas informationes” inwinnen ¹⁹.

De nieuw-ingewonnen gegevens en feiten waarover wij weerom geen verslag konden vinden, moeten de bisschop voldoende erg toegeschenen zijn om 23 november over te gaan tot de schorsing van Pieter Deschoemakere als pastoor van Rumbeke, waar hij „lite pendente” vervangen werd door een deservitor, namelijk

¹⁹ „R^{us} d^{us} commisit R^oD^o Joannis Beltram J. U. Licentiato Canonico et penitentiaro Brugensi, ac Mro Jacobo Verhaeghe etiam J. U. Licentiato novas informationes ad instantiam Mri Judoco Bonte promotoris curiae spiritualis audiendas in parochia de Rumbeke super excessibus scandalis et delictis Dni Petri de Schoemaeker pastoris ibidem.” (A.E.Bg., boek XVI, f. 27ç.)

door Guillielmus Hallaert, pastoor van Stuivekenskerke ²⁰.

Ondertussen was Past. Desch. sinds 8 oktober 1630 reeds uit de bisschoppelijke gevangenis geraakt en was hem de stad Brugge als gevangenis aangewezen. In Brugge mocht hij vrijuit gaan, maar de stad mocht hij niet verlaten en tweemaal daags moest hij zich gaan vertonen; hij had zelfs moeten tekenen dat hij er mee instemde uit zijn pastorie van Rumbeke ontzet te worden, indien hij aan dat bevel te kort kwam ²¹.

Uit de notarieel geacteerde verklaring van pastoor Deschoemakere in date 5 december 1630, kunnen wij echter opmaken waarvan juist hij beschuldigd werd :

„Comparuit coram me notario publico Brugis residente Dnus ac Mgr Petrus de Schoemaecker pbr pastor parochiae de Rumbeke diocesis Brugensis, declarans quod quaedam sua parochiana cognominata Gheldolf, vilis omnino conditionis persona existens soluta et quae abhinc annis aliquot fugit ad partes hoereticorum in contubernio custodis de Ouckene, et post aliquod tempus ad has partes rediit, ipsum dnum comparantem accusavit in curia spirituali Brugens. quod ipse eam impregnasset, quod est falsissimum; propter quod citatus in dicta curia, de mandato Rmi admodum Dni Epi Brugen fuit coniectus in carceres et postquam aliquot diebus ibidem fuisset detentus, obtinuit oppidum Brugensem pro definito carcere. Dnus vero comparens, considerans quod par modum talis incarcerationis et detentionis, quae nihil commune habet cum instantia promotoris, multus est difamatus et quod iure

²⁰ „Rus Dus considerans per informationes sufficienter esse probatum publicam vocem et famam de incontinentia Dni Petri De Schoemaecker per parochiam de Rumbeke et alias vicinas, ac per easdem etiam sufficienter probatus esse minas quas comminatus est idem Dnus Petrus de Schoemaeckere iis qui contra eum aliquid deposuerunt, commisit deservituram curae de Rumbeke, lite hoc pendente, Dno ac Mgro Guilliemo Hallaert pastori de Stuevekenskercke”. (Stuivekenskerke is gelegen op meer dan 30 Km van Rumbeke).

²¹ „Relaxamus reum carceribus, assignando eidem civitatem quam non egrediat sine nostrum consensium, mandantes eidem bis sese nobis de die personaliter sistat, idque in casum contraventionis sub poena privationis actualis suae curae de Rumbeke, quam conditionem sub signatura acceptavit” (R.A.Bg., Kerkarch. 573).

permissum est de omni gravamine appellare, idcirco de ipso gravamine appellavit et appellat per praesentes ad Ill. Dnum Archiepiscopum, tali modo quo oportet fieri et melius fieri potest, declarans ulterius suam intencionem esse se defendere contra dictam accusationem in iudicio et ordinario modo, ut innocentiam suam notam faciat prudentiae dni Iudicis, quam Deo scit esse notissimam, ut possit ab instantia Promotoris absolvi. Postremo petit a me notario hujus fieri insinuationem R^{mo} Dno praedicto, vel ejus Officiali et a me sibi dari relationem.

Actum hic Brugis die 5^a decembris 1630, presentibus...".

(R.A.B., Kerkarchief, n° 573).

Catharina Gheldolf stond echter alleen niet om de pastoor te beschuldigen. Ook de baljuw Goudenhoofft, die pastoor Deschoemakere steeds als zijn vijand nummer één bestempelde, alsmede zijn eigen onderpastoor Ludovicus Costerius hadden getuigd dat pastoor Deschoemakere bij Catharina Gheldolf ten huize ging en daar al te veel en te lang zat.

Bij dit alles had men Catharina Gheldolf, bij het baren van haar kind niet gepraamd om te verklaren wie de vader was en pastoor Deschoemakere had het kind zelf gedoopt, en naar zijn eigen voornaam, Petrus geheten ²².

In een repliek „exhibitum per S. Steyaert die decima martii 1631" wijst deze er op hoe moeilijk het is voor iemand, die aangesteld is om te leiden en ook om te berispen, van daardoor niemand te misdoen, zich ook beroepende op de verklaringen van de Rumbeekse magistraat en der parochianen van Rumbeke van klein tot groot, die over de onschuld van pastoor Deschoemakere een uitdrukkelijke getuigenis hebben afgelegd, evenals de deken van Gistel dit eveneens deed ²³.

²² „Quod dicta Catharina in extremo partus dolore non fuerit admonita ad declarandum patrem suae prolis, idq. ideo quia omnibus notum erat et publicum reum esse patrem prolis, quam et ipse reus baptisavit et nominavit Petrum”.

²³ „quod non mirum eum non possit omnibus placere qui ex officio suo tenetur alios arguere, alios increpare, tanta in multitudine quanta est in parochia appellantis quem excedit duo millia commu-

Geheel 't jaar 1631 vertoonde Pieter Deschoemakere zich niet te Rumbeke. Te Brugge dat hem als een gedwongen verblijfplaats aangewezen was, moet het hem maar een povere troost geweest zijn te vernemen hoe, in de omgeving van Rumbeke, ook alles scheen „om zeepe” te gaan, hoe pastoor Delobel van Kachtem 12 juni 1631, eveneens uit zijn cure ontheven werd en zelfs verbod kreeg van nog verder mis te lezen : „ut administratione dictae curae ac missarum celebratione abstinereat”; hoe te Roeselare er twee pastoors Jan Van Alken en Walterius Smits aan het twisten waren over het bezit der pastorie, zodanig dat Mgr van Brugge er niets beters op gevonden had dan 8 augustus 1631 te bevelen dat „geen van beide zich nog mocht moeyen met 't bedienen van de zelve cure ofte d'administratie van de goedynghen van de zelve”; Mr Jean Icx werd benoemd tot bedienen van bedoelde cure en de magistraat van Roeselare verzocht, hem te laten „'t ghebruuk van 't huys pastoreel”.

Begin 1632 scheen het einde van Pieter Deschoemakere's ballingschap nabij en een aannemelijke transactie gevonden, die hem 13 januari 1632 voorgelegd werd; maar om reden van twee artikelen, waarvan de inhoud onvermeld gebleven is, weigerde Pieter Deschoemakere die overeenkomst te aanvaarden; waarop de bisschop hem beval dezelfde dag 's namiddags om twee ure, ten paleize terug te keren om onderhoord te worden over zijn bekwaamheid in 't bedienen ener pastorie ²⁴.

nicantium.” „Stant in contrarium pro appellante, magistratus loci et omnes quotquot sunt a summo ad infimum qui aegre diurnam ejus ferunt absentiam et de ipsius inculpata in omnibus amplissimum praebent testimonium, quo praefati delatores convinci et sinistra omnis suspitio Reverendissimo possit eximi” ... „an Decanus Gistelensis modernus non asseruerit decano Tiletano sibi constare de innocentia rei, sibique constare quantum meretrici fuerit promissum et quantum solutum ut false reum accusaret.”

²⁴ „Rus Dus mandavit ut sese post meridiem hora 2^a sisteret in

Na de acht jaar dat Pieter Deschoemaker zich te Rumbeke ontpopt had als een buitengewoon ijverig en verdienstelijk pastoor, schijnt het op zijn minst nogal wonderlijk dat men hem nu een examen wil afnemen over zijn bekwaamheid of bevoegdheid om pastoor te spelen.

Te twee ure stipt waren in het bisschoppelijk paleis aanwezig : de Prior der Augustijnen van Brugge, de Prior der Carmelieten, de Gardiaen der Capucijnen, de Rector der Jezuiten, een lector der Recoletten, een ongeschoeide Carmeliet, een Predikheer en een lector der Capucijnen, alle geroepen om dat examen af te nemen : „Quibus congregatis declaravit dictus Rmus Dus se eos requisivisse ut hic adessent ea intentione ut examinarent dti Rmi Dni (ad amovendum omnem occasionem suspicionis de partialitate) Dnum Petrum Deschoemakerem pastorem ecclesiae parochialis de Rumbeke super sufficientia doctrinae ejus ad gerendum munus pastorale”.

Maar die niet afkwam, dat was pastoor Deschoemaker.

Na een uur vruchteloos wachten konden de examinators niets anders dan verstek verklaren : „Cujus adventum usque ad horam 3am et ultra expectassent et non comparente, requisiti sunt ut ejus defectum in comparando testarentur; quod fecerunt singuli manu propria subscribentes”.

Dat pastoor Deschoemaker het beneden zijn waardigheid achtte, na al hetgeen hij reeds gepresteerd had als pastoor van Rumbeke, nu nog te moeten een examen afleggen over zijn bekwaamheid in 't bedienen ener pastorie kunnen wij, met onze leken-mentaliteit, best begrijpen; het blijft daarom niettemin waar, dat hij door

palatio Episcopali super sufficientia doctrinae necessariae et requisitae ad munus examinendum” (A.E.Bg., 13 jan. 1632, boek XVI, f. 121).

zijn wegblijven, de spot dreef met de bevelen zijner Geestelijke Overheid, aan wie hij toch als priester gehoorzaamheid verschuldigd was.

Dergelijke handelwijze was althans niet van aard om de bisschop gunstig te stemmen te zijnen opzichte en een minnelijke oplossing van zijn zaak te bevorderen.

Pieter Deschoemakere bleef dan ook verder te Brugge „civitatem Brugensem pro carcere tenens”. De bisschop verbood nu zelfs aan de religieuzen van 't Godshuis van de Potterie, waar pastoor Deschoemakere placht mis te lezen, „wel expresselick op arbitraire correctie dat men d'heeren Pieter Deschoemaecker voornoemt ende Aernout Schapelinck gheensins voortaan in de zelve capelle laete celebreren” (A.E.Bg., boek XVI, f. 140, 26 april 1632).

Gedurende geheel 't jaar 1632 deed pastoor Deschoemakere weerom te Rumbeke geen dienst, de zielezorg der bevolking overgelaten blijvende aan een deservitor, pastoor te Stuivekenskerke, die voor zijn eigen schapen te zorgen had, en aan wie, wegens de verre afstand en de gebrekkige verkeersmiddelen vooral in wintertijd, het niet mogelijk was veel te Rumbeke aanwezig te zijn. Deze moest zich dan ook noodgedwongen verlaten op de kapelaan Costerius, die naar 't zeggen zelf van de bisschop al de last en de hitte van de dag te dragen had „quia tulit pondus diei et estus” (A.E.Bg., XVI, f. 31^v).

Enkele dagen voor Pasen 1633 stond opeens Pieter Deschoemakere terug in de pastorie en in de kerk van Rumbeke, wel te verstaan eigenmachtig, tegen de wil en zonder consent van zijn bisschop. Het duurde natuurlijk geen tijd eer dat deze het te weten kwam en op O.L. Vrouwboodschap 25 maart 1633 kwam te Rumbeke de bisschoppelijke boodschap toe, luidende als volgt :

„Eerw. Heer den bisschop van Brugge verstaende dat heer Pieter de Schoemaecker hem vervoordert heeft wederomme tot Rumbeke te commen ende met onwaerachtighe maeren 't ghemeente aldaer t'ontstellen op 't pretext van eenich

pretens consent, op onwaerachtich te kennen geven verkregen belast dat het vercondigt worde binnen en buyten de Kercke van Rumbeke dat het niemand gheoorlooft en is aen hem te biechten ofte eeneghe sacramenten van hem 't ontfanghen; verbiedende op peine van arbitraire correctie hem eenighe ornamenten te gheven om misse te doene ende autorizeerende alle wettelicke officiers om hem t' apprehenderen ende ghevanghen naer Brugge te brynghen.

Actum 25 maert 1633" (A.E.Bg., XVI, f. 219^v).

In het gemeentearchief van Rumbeke is het origineel bewaard ener attestatie d.d. 31 maart 1633 waarbij „Pieter Roelens en Pieter Vandenbroele, schepene der prochie van Rumbeke, verclaeren ende attereren ... dat wij op den 1^e Paaschdag letsleden 1633 ... voor de hoogmisse, ter instantie van heer Ludovicus Costerius, capellaen der voorn. prochie, met denselven Costerius ghegaen zyn by heer Pieter de Schoemaecker, staende achter den hooghen autaar binnen de Kercke van Rumbeke voornoemt, alwaer wy terselver stond gehoord hebben dat de voorn. Costerius uyt crachte van zeker (commissie?) hem ghedelivreert van wegens Zijn Eerw. heer de Bisschop van Brugge, ghedateert van 27 maart 1633 ond^t....., verboden heeft an den voorn. de Schoemaeckere dat hy hem niet vervoorderen en zoude misse te singhen noch eenighe ornamenten te nemen of te besighen in de voorn Kercke". Pastoor Deschoemakere protesteerde tegen dit verbod, „als hebbende commissie van hoogher handt", zong de hoogmis op Paasdag zelf, alsook op de twee navolgende paasdagen, „oock de biecht ghehoort en de communie ghegheven als gewoonlick" (Gem. arch., Minuten acten en contracten 1632-1634).

Commissie van hoger hand? Zoals blijkt uit de processtukken was hiermede bedoeld een vrijgeleide aan pastoor Deschoemakere bezorgd door de pauselijke Nuntius zelf.

Dat vrijgeleide wilde de Bisschop van Brugge niet erkennen, alleszins niet voor langer dan de Paasdagen

1633 en eiste dat pastoor Deschoemakere zich daarna terug kwam gevangen zetten binnen Brugge.

Nu ging pastoor Deschoemakere zijn eigen bisschop aan, die hij beschuldigde het vrijgeleide van de pauselijke Nuntius niet te eerbiedigen, en bewerende dat de Brugse bisschop geen rechter kon zijn in eigen aangelegenheid, en zich voorgaandelijk steeds al te partijdig tegen hem had aangesteld, zocht hij zijn geschil te doen beslechten door een „onbevooroordeeld” gerecht, dit van de bisschop van Gent. Hierbij verloor pastoor Deschoemakere waarschijnlijk niet uit het oog, dat de bisschoppelijke zetel van Gent nog altijd bekleed was door zijn oude vriend en weldoener Mgr Triest.

In zijn verzoekschrift „*exhibitum 20 aprilis 1633*” beweert pastoor Deschoemakere dat Mgr De Quinckere hem altijd kwalijk gezien had omwille van zijn benoeming tot de cure van Rumbeke, voor het onderzoek zijner zaak „*rejectionis justis informationibus suorum juratorum officiariorum*” beroep gedaan had op zijn ergsten vijand de baljuw van Rumbeke : *commisserit ballivo de Rumbeke alias informationes capiendas, quem tamen sciebat esse delatorem et instructorem necnon actoris capitalem inimicum*”; getuigen ten gunste van de pastoor uit hun bediening ontslagen had en getuigen ten zijnen laste met weldaden overladen : „*destituit nuper quosdam officarios suae curiae quia pro actoris justificatione deposuerunt. E contra nimium favet testibus contra actorem productis, imo unam a tempore suae depositionis cum sua prole sustentat et nutrit*”. Het vrijgeleide van de Nuntius had hij zodanig miskend, dat duizende gelovigen gevaar gelopen hadden met Pasen aleens geen mis te kunnen horen. „*Imo in vilipendium dictarum litterarum salvi conductis, et publicam actoris diffamationem, per litteras suas mandavit Cap^{no} et Ballivo de Rumbeke ut unus in ecclesia, alter extra ecclesiam, ipso die Passchae publicarent atque indicerent populo ne*

actori confiterentur neque ejus ex manibus sacrum Synaxim sumerent, et custodi ne ipsi subministraret ornamenta ad celibrandum, ubi tamen nemo alius in ejus locum erat substitutus, sic ut mille et plures, eo die sacrum non audivissent." Aan pastoorsgezinden zou Mgr doen vragen hebben „Syn Eerw. vraecht vut wat redene dat ghylieden zulck eenen filt ende rabaut vooren staet" enz. Zo erg was de bisschop op pastoor Deschoemakere gebeten, beweert deze laatste, dat hij zou gezegd hebben : „quod idem actor nunquam esset rediturus ad suam curam etiamsi mitram deberet perdere"; eerder dan hem naar Rumbeke te laten terugkeren, zou hij nog liever zijn bisschopsmijter erbij inschieten.

Om al die redenen oordeelde pastoor Deschoemakere dat Mgr De Quinckere geen vonnis mocht vellen in eigen zaak en vroeg dat het geval aan de „onpartijdige" rechtbank van de Gentse bisschop zou overgemaakt worden.

Uit de stukken gevoegd bij het dossier nr 573 van het kerkelijk archief in het R.A.Bg. blijkt dat werkelijk het geding naar Gent overgeschakeld werd, en wordt er daar zelfs verwezen naar Registrum causarum part. curiae Episcopalis Gandavensis folio 280 in date 20 april 1633. Volgens inlichtingen verstrekt door de dienstwillige Archivaris van het B.A.G. is er echter, — zoals te voorzien was, schrijft hij — niets te vinden in de acta episcopatus 1633. Maar misschien is er wel wat te zoeken in het Registrum Rescriptorum (1622-1717) of in de Minutes de sentences (1567-1857) van de Officialité XVI; deze registers bevinden zich nog echter altijd voor schifting en inventarisatie in het R.A.G., waar zij schijnen, met andere registers van het fonds „Généralités", overgebracht te zijn geweest.

De Heer Conservator van het R.A.G. deelde mij allervriendelijkst mede dat : „Onder de enkele registers van de Officialiteit; die bij de in gang zijnde ordening

van het Bisschoppelijk Archief reeds teruggevonden werden, is er slechts een dat loopt over het tweede kwart der 17^e eeuw, namelijk „Extracta rescriptionum ex registro actorum curiae gandavensis...” (1622-1737). Dit register, hetwelk nu de voorlopige signatuur B359 draagt, bevat een keuze van rescriptiën of antwoorden van de officiaal op rekwesten die door veroordeelden of gevangenen van het Geestelijk Hof tot de Privé-Raad of tot de Raad van Vlaanderen gericht werden. Het werd nagezien voor de jaren die U interesseren doch pastoor Deschoemaker van Rumbeke staat er niet in vermeld.”

Was de uitspraak van het bisschoppelijk gerecht van Gent pastoor Deschoemaker gunstig? Waarschijnlijk wel, want Pastoor Deschoemaker was en bleef te Rumbeke en kon verder zijn dienst van erfachtig pasteur voortzetten, zich zoals vroeger gedragende als een ijvervolle en verdienstelijke pastoor, in de gunst staande van de wereldlijke Heer van Rumbeke en zeker ook van al of het merendeel zijner parochianen.

In de attestatie der Rumbeekse schepenen van 31 maart 1633 hebben wij gezien, dat zij pastoor Deschoemaker gingen vinden „staende achter den hooghen autaeer”; daar was het dat, te dien tijde, in de kerk van Rumbeke, de priesters hun misgewaden aantrokken, want de kerk had nog geen sacristie. De kerkrekeningen vermelden, in deservitor Allaert's tijd : „Ghemaeckt een taeffel achter den hooghen autaeer gheordonneert omme de priesters aldaer te kleeden ende ontkleeden XXX sch.” (Zie Mem. Rumb. Zomer 1918).

Het bouwen ener sacristie was zelfs een der eerste werken waar pastoor Deschoemaker zich voor inspande na zijn terugkeer. In de kerkrekening 1633-34 zijn daar allerhande bijzonderheden over te vinden; de kerk van Rumbeke was waarschijnlijk niet rijk genoeg om dat alles alleen te bekostigen, ook de kerkschalen werden hiervoor aangesproken. De confrerie van 't Rozen-

cransken betaalde 104 £ par. „voor 4 duysent schailien gheemployert in het decken van de sanctuarie”, 't becken van 't helich Sacrament 46 £ par. voor „'t uitstellen van de cassynen in de sanctuarie” en de schotel van St-Pieter & Blasius 38 £ 10 sch.” over leverynghe van 2 cassynen met het yserwerk daertoe dienende staende in de sanctuarie deser Kercke”.

Ook in de kerkrek. 1634-35 staan nog verscheidene onkosten vermeld die betrekking hebben op het bouwen van deze sacristie. Het verslag der bisschoppelijke kerkvisite van 21 sept. 1642 zegt: „Sacristia est comoda, non sunt armoria apta minoribus ornamentis, linteamina sunt sordida”²⁵.

Maar pastoor Deschoemakere had wat meer in 't zin. Ook zijn kerk wilde hij vergroten, mogelijks wel omwille van de aangroei der bevolking en de toeneming der volksdevoties. In zijn tijd was de kerk van Rumbeke nog een kruiskerk; pastoor Deschoemakere deed in de jaren 1641-1642 de zijkoren uitlängen, door het bouwen van twee zijbeuken reikende van aan het kruis der kerk tot aan de endeldeur. Sindsdien werd er niets meer gewijzigd aan het grondplan der oude kerk. Pastoor Deschoemakere is het, die vóór drie eeuwen aan de kerk van Rumbeke de vorm en het uitzicht gaf, zoals wij die vóór de eerste wereldoorlog gekend hebben.

Dat bracht geweldige onkosten mede, die de kerk van Rumbeke niet kon dragen; ook werd dit werk uitgevoerd op kosten der tiendeheffers, en zo zijn er in het Rumbeeks kerkarchief slechts schaarse aantekeningen over dit werk te vinden. De kerkrek. 1641-42 zegt onder meer: „Guillaume Reyntgens over 't zaeghen van 't bert

²⁵ De sacristie der kerk van Rumbeke werd herbouwd door pastoor Valcke in 1762-1765, vergroot door pastoor Hooge in 1858, en helemaal getransformeerd door pastoor Slosse in 't begin dezer eeuw. Kerk en sacristie werden gedynamiteerd door de wegtrekkende Duitse troepen in oktober 1918 en op nieuwe maat en stijl herbouwd in 1924 zoals ze nu nog bestaan.

ghebruyckt tot de stellinghe om de boghen te maecten in de Kercke XVIII £ XII sch.". Ook de rekening van 't becken van 't heylich Sacrament 1641-42 vermeldt : „Gillis Pillen over leverynghe van persen omme stellinghe te maecten om de nieuwe boghen binnen de Kerk van Rumbeke”.

In het verslag over het bisschoppelijk kerkbezoek op 21 sept. 1642 staat, nopens het kerkgebouw, genoteerd : „Ecclesia bene sarta et tecta uti et campanile; omnes tres chori clauduntur saepe lignea venuste facta.” Benevens de drie autaren in 't koor der kerk maakt dit verslag ook melding van twee niet gewijde autaren binnen het schip der kerk : „Sunt in navi ecclesiae duo non consecrata altaria”.

Eén van deze was ongetwijfeld het nieuwe altaar, dat pastoor Deschoemakere had laten maken en aanbesteden enige maanden te voren en waarover wij in de rekening van het Roozenkransken over de jaren 1637-1642 enkele bijzonderheden opgetekend vinden ²⁶.

Ook de Blasiusdevotie vergat pastoor Deschoemakere niet en in 1638 ging hij over tot de oprichting van een Blasiusgenootschap, maar weerom zonder kennisgeving aan of goedkeuring door zijn bisschop. 't Was immers nog altijd Mgr De Quinckere die de bisschoppelijke zetel van Brugge bekleedde, en tussen die twee zal het wel nooit meer tot beste verstandhouding gekomen zijn. Gedurende de negen jaar dat Mgr De Quinckere te Brugge als bisschop stond, heeft hij ook geen enkele

²⁶ „Betaelt door Franchois Goudenhoofft present Mynheer den Pastor, aen de Knecht van Glaude le fer bildesnyder, voor gratuuteyt ondersproken int besteden van den outaer van dezen Broederschap XIII Januari 1643 6 £ par.

Ende by den voorn. Goudenhoofft ghetelt by order van Mynheer den Baron van Heukelum ende de Pastor, an Glaude le fer op 't tweede payement van 't accord van de voors. outaer, den 8 april 1643 200 £ par.”.

keer een voet gesteld op de parochie van Rumbekke, noch om te vormen noch om de kerk te bezoeken.

Geheel de historie der oprichting van de Confrerie van de heilige Blasius, die ten huidige dage nog bestaat in de kerk van Rumbekke, werd omstandig verhaald in een duplique van de Brugse bisschop Mgr Van Susteren bij een proces tegen „die van Rumbekke” waarvan het dossier bewaard is in het Rijksarchief te Brugge CE/1461:

„Par. 114. — Men wiste te dien tyde (1628) geenszins te spreken van het Broederschap van den H. Blasius 't gone lange jaeren daernaer maer en is opgecommen ende synen oorspronck maer eerst genomen heeft op 3 Februari 1638 als wanneer de Heere van Rumbekke op zyn eigen vromigheyt ende sonder het consent van Z. H. den Bisschop van Brugghe dusdaenigh pretens broederschap notoirlyk buyten zyn pouvoir heeft opgerecht gehad.

Par. 115. — Ondertusschen vernomen ende achterhaelt zynde door Z. H. Nicolaus Haudion Bisschop van Brugge dat dit broederschap niet behooryk en was ingericht, heeft den gemelden Bisschop in zyn episcopale visite ten jaere 1643 omme tselve te ondersoucken onder andere geordonneert als volgt : *Doceat pastor qua auctoritate erecta est Confraternitas Sti Blasii in dicta ecclesia, vel quis Episc. Brug. facultatem dederit.*

Par. 116. — Waeraen de gemelde pastor en die van Rumbekke niet hebben connen voldoen als nooit ghehadt hebbende eenige episcopale institutie ofte approbatie, is dit broederschap op het verzoek van die van Rumbekke door den gemelden Bisschop, maar eerst geapprobeert gheweest op 5 februari 1646 als wanneer geordonneert is gheweest dan of de brieven in forma te depecheren.”

Daar hoort gij, uit de mond van Mgr Van Susteren zelf, die te Brugge als bisschop stond van 1716 tot 1742, het authentiek verhaal der oprichting van de Broederschap van den H. Blasius binnen de kerk van Rumbekke.

En zo mocht pastoor Deschoemakere het nog beleven, dat zijn onregelmatig opgerichte Confrerie van St Blasius toch, door zijn bisschop Mgr de Haudion, die in 1642 was opgevolgd aan Mgr De Quinckere gestorven in 1639, werd erkend en goedgekeurd.

Weerom kunnen wij hier vaststellen hoe pastoor Deschoemakere bijgestaan en gerugsteund werd door de plaatselijke heer van Rumbeke, die hem zelfs bij het oprichten van geestelijke genootschappen de hand leende, en die ook aan de kerk van Rumbeke die kostelijke zilveren kelk geschonken had die, tot op heden bewaard, steeds de beste missekelk der kerk van Rumbeke gebleven is. Hij draagt onder in de voet de wapens de Thiennes de Renesse, alsook een gothische kleine letter *r*, de hoofdletter F.G., een gekroonde leeuwenkop en een gothische gekroonde *b*, waaruit vakkundigen weten op te maken dat deze kelk gemaakt werd te Brugge door de zilversmid Franchois Ghuens, tussen 2 september 1624 en 25 september 1625.

Het was ook pastoor Deschoemakere, die er mede begonnen is, met op het kerkhof van Rumbeke dat destijds, gelijk overal, rond de kerk gelegen was, opgaande bomen te planten. Uit de Blasiusrekening van 1637-38 noteer ik: „Jacques Van Rapenbusch over coop ende leverynghe van 22 olmkes gheplant op het kerkhof. XI £ par.”.

Pastoor Deschoemakere had het goed op als hij olmen deed planten rond zijn kerk; wat past er toch beter bij een hoge gothische kerk dan een kroon van opgaande bomen. Als deze bomen groot en oud geworden waren en er geen bate meer op te verwachten was, of als de behoefte aan hout voor herstellingswerken aan de kerk zulks vergde, werden ze geveld en verkocht of gezaagd en weer vervangen door jonge plantsoenen ²⁷.

²⁷ Het zullen wel de olmen zijn, geplant in pastoor Deschoemakere's tijd, die 1 maart 1715 verkocht werden „in twaalf kerven of koopen, voor 194 £ 50 boven voor elcken coop eenen schellynck van quaet gelt”, en die vervangen werden door jonge plantsoenen in 1715, door Jacobus Boutens gehaelt naer Ipre, en in 1716 door den Kerckbailliu „gedoord en verbraamd” dat is met doornen en bramen omwonden tegen schending door schapen of andere dieren, die men op

21 september 1642 bracht de nieuwe bisschop van Brugge, Mgr de Haudion, bezoek aan de kerk van Rumbeke en diende er het vormsel toe aan de kinders en jonge lieden, die sedert 15 jaar hun bisschop niet meer gezien hadden op Rumbeke. Uit het verslag over dit kerkbezoek blijkt dat de kapelaan Costerius niet zeer tevreden was van zijn pastoor, die hem maar slecht betaalde „quia ex funeralibus dat Capellano quod sibi placet et nihil ei dat ex funeralibus”.

Kapelaan Costerius meende van dit bisschoppelijk bezoek te kunnen profiteren om toelating te bekomen van absolutie te verlenen „in casibus reservatis”; maar kwalijk bekwam het hem. Mgr nam hem dadelijk een examen af en de man werd te licht bevonden ²⁸.

Ludovicus Costerius stierf te Rumbeke 20 augustus 1645, ruim een maand voor de kerkplundering; hij werd begraven binnen de kerk in het O.L. Vrouwkoor. Reeds 6 sept. volgende werd hij vervangen door Andreas Craene of Decraene, vicepastor Duynkerkanus; 't was weerom op aandringen van de wereldlijke heer van Rumbeke, nu Mher René de Thiennes-de Croy, dat Mgr deze onderpastor van Duinkerke had laten komen (Acta Episc., XXIV, f. 35); deze werd in juli 1647 bevorderd tot pastoor van Oekene ²⁹.

't kerkhof liet grazen (uit de annexe stukken der kerkrekening van 1715).

²⁸ „Ludovicus Costerius Capellanus seu vicepastor in Rumbeke petens admitti ad absolvendum a casibus reservatis, fuit per Rum Dum examinatus et inventus inidoneum etiam ad simplices confessiones excipiendum, ideoque illi mandatum quot bene studeat et post annum sese rursus sistat examini aut abstineat ab audiendis confessionibus”.

²⁹ In het verslag der kerkvisite van 21 sept. 1642 zien wij ook dat ten tijde van pastoor de Schoemakere, zijn koster Andreas Dewulf ook schoolmeester was in de dorpschool opgericht rond 1610 door „de prochie van Rumbeke” op grond haar in cyns gegeven door de wereldlijke heer Mher Thomas de Thiennes de Renesse. Deze Andreas Dewulf is te Rumbeke meer dan vijftig jaar koster geweest, van 1617

Pastoor de Schoemakere begroef de heer van Rumbeke, Thomas de Thiennes, overleden 18 juni 1639; in zijn overlijdensakt, sprak de pastoor zijn dankbaarheid uit tegenover zijn beschermer en weldoener, door hem te noemen „Generosus Dominus”; 't is geloof ik wel de enige overlijdensakte waar pastoor Deschoemakere een lofwoord aan toegevoegd heeft.

Hij begroef ook de kamerling van de heer van Rumbeke, Heer ende Meester Cornelis Gheeraerts, geboortig van Waesbeek, wonende op 't kasteel van Rumbeke, de rijke schout van de Hazelt wiens testamentuitvoerder hij was, alsook de gezaghebbende baljuw, Pieter Goudenhoofd fs Nicolai overleden, 27 mei 1635, die in 1617, in de Hoogstraat dat schoon woonhuis gebouwd had, dat nog grotendeels bestaat en na het Rumbeke-kasteel het oudste huis is van Rumbeke.

Op 't einde van zijn leven schijnt pastoor Deschoemakere nog zekere wederwaardigheden beleefd te hebben met de broeder van de heer van Rumbeke, Philips de Thiennes, heer van Claerhout onder Pittem, die hem in de herberg „'t Schaeck” op Rumbeke zou mishandeld hebben en bedreigd van dood te slaan. Zo ten minste had de Deken van Roeselare horen zeggen en ook laten weten naar 't Bisdom ³⁰.

Mgr. zond er zijn secretaris op af om ter plaatse te onderzoeken wat daarvan waar was. Uit dit onderzoek bleek dat 't allemaal niet zo erg geweest was. De pastoor van Rumbeke was in 't *Schaeck* in ruzie geraakt met zijn

tot 1669, maar in de dorpschool werd hij reeds van rond 1640 vervangen als schoolmeester, door de orgelist Frans Wydooghe.

³⁰ „Scripsit Decanus Christianitatis Rollariensis 9 gbris 1643, in edibus Joannis Van Rapenbusch cauponis Rumbecani, Dnus Philippus de Thiennes Dnus temporalis de Claerhout pugnus in pectore et poplite in ventre percussit D. Petrum de Schoemakere pastorem loci de Rumbeke, quod idem D. de Claerhout aliis gravibus injuriis eumdem D. Petrum affecerit et petierit gladium ad illum occidendum, pluribus praesentibus et adspectantibus”.

gebuur pastoor Melantois van Oekene, die hem, in 't bijzijn van de Heer van Claerhout en van de baljuw Goudenhoofd, uitgemaakt had voor een Holofernus „vultum similem vultum Holoferni”, doch 't was maar om te lachen had de pastoor van Oekene zelf gezegd „ex ioco et recreationis causa”. Maar de Heer van Claerhout, daarbij aanwezig, had het ernstig opgenomen en wilde tussenkomen om de beide pastoors te verzoenen, hij had echter de pastoor van Rumbeke wat luid aangesproken en zeker met onzachte hand tot bij deze van Oekene gesleurd „om vrede te maken” en van dat slaan en schoppen was er geen woord waarheid, — zo had de secretaris van 't Bisdome ter plaatse vernomen (*Acta Episc.*, XXIII, f. 192 en 193).

Maar dat waren werkelijk nog maar „lachedingen” bij 't geen pastoor Deschoemakere een paar jaar later moest tegen komen en dat voorzeker het einde van zijn leven bitterlijk vergald heeft. Nauwelijks had hij de nieuwe werken in zijn kerk voleindigd, toen op 30 sept. 1645, zijn schoon verruimde kerk geplunderd werd door de Fransen, die Vlaanderen waren binnengevallen, 26 september Ingelmunster geplunderd hadden, de kerken van Ruiselede, Tielt en Meulebeke hadden platgebrand en nu ook deze van Rumbeke, Kachtem en Oekene te keer gingen, in hun optocht naar Roeselare, waar zij het nieuw opgerichte klooster der Augustijnen binnen vielen ³¹. Twee dagen te voren, 28 sept. 1645, had pastoor Deschoemakere, die de storm had zien naderen, er wel voor gezorgd de kostbaarste gewaden zijner kerk in veiligheid te brengen.

³¹ „Miles Francus qui pridie (Calend. Oct.) ecclesias de Ouckene, Cachtem et Rumbecanam, spoliaverat, Rouliarium venit, conventum nostrum et quod in ecclesia residuum erat spoliaturus.” (Handschrift der Paters Augustijnen aangehaald door Kan. Tanghe in zijn *Parochieboek van Meulebeke*. Brugge, De Scheemaker, 1862, en in dit van Cachtem, 1863, bl. 19).

Uit de kerkrek. 1643-44 noteren wij : „Joos Lietaert van ghevoert thebben naer Ypre de Kerckabytten ende andere ornamenten in den vluchtydt ende plunderynghe van de fransche 28 Sept. 1645.” Zoals blijkt uit de kerkrek. 1644-45, 1645-46 en 1646-47, zorgde pastoor Deschoemakere onmiddellijk voor het herstel der geschonden kerkmeubels, autaren, glasveinsters, kerkhofmuur enz.

Na zijn kerk te hebben zien plunderen beleefde pastoor Deschoemakere ook nog het begin der pest, die in de jaren 1646-1647 onze gewesten kwam teisteren. E. H. Coulon in zijn *Histoire de Dadizeele*, 1889, zegt : „Une maladie contagieuse sévit cruellement dans nos contrées en 1646 et 1647. Dans nos environs nous trouvons des curés qui périrent de cette terrible maladie, victimes de leur dévouement”. En hij citeert de pastoor van Moeskroen en deze van Lauwe, overleden in 1646, de pastoor van Moorseele, de pastoor van Halluin en de pastoor van Wevelgem, overleden in 1647. Ook in de onmiddellijke omgeving van Rumbeke stierf de bedienende pastoor van Ardooie, Vande Genechten, op 12 jan. 1647 en de pastoor van Oekene, Antonius Malanthis, in juli 1647.

Wat gewerd er intussen van de pastoor van Rumbeke? Waar en wanneer stierf hij? In het overlidensregister van Rumbeke, waar tussen 7 nov. 1646 en 7 jan. 1647 niets meer werd opgetekend, is zijn overlidensakte niet te vinden; in 't omliggende van Rumbeke kon ik haar nergens ontdekken.

Kan. Tanghe in zijn *Beschrijving van Rumbeke*, bl. 36, zegt dat hij gestorven is in 1644 wat alleszins niet juist kan zijn, vermits pastoor Deschoemakere op 25 febr. 1646 nog de kerkrekening tekende van 't jaar 1643-44 en op 6 mei 1646 de disrekening van 1644-45. Zijn opvolger in de pastorie van Rumbeke werd benoemd 4 febr. 1647 en dezès benoemingsakte zegt alleen : „Ecclesia

parochialis de Rumbeke ... vacuum per obitum Dni ac Magistri Petri de Schoemakere, illius novissimi pacifici possessoris, collata fuit Dno ac Magro Guilielmo Danckaert pbro Brug S.T.B.....”.

De pastorie van Rumbeke, welke pastoor Deschoemakere „in vrede” bezeten had !!

Het is dus tussen mei 1646 en febr. 1647 dat de overlijdensdatum van pastoor Deschoemakere moet gezocht worden. Voortgaande op de overlijdensregisters is het zelfs tussen 7 nov. 1646 en 7 jan. 1647.

Bij testament had pastoor Deschoemakere gesticht „een jaerghetyde met drye lessen waervoren den pastor zoo voor zynen dienst als 't leveren van 't was zal proffiteren 4 £ 10 sch., den capellaen 30 sch. ende den coster met het luyden de groote clocke oock 30 sch., waarover aan den disch vertransporteert werd eene rente van 16 £ gr. vl. pen* 16, bezet op een stick landts groot 6^c ofte daerontrent liggheende West van de straete loopende van Rumbeke plaetse naer de Cortekeer, gheenaemt den Doornebilck” (dat is Kad. Sectie B, nr 950).

Als testamentuitvoerders had hij aangesteld „Hr & Mr Walterius Smits, deken van de Christenheyte ende Pastor van Rousselaere, ende Andries Dewulf, coster van Rumbeke.”

Zoals blijkt uit de dischrekening 1652-53 werd dit jaerghetyde vastgesteld en gezongen op St-Thomasavond.

Een gefundeerd jaargetijde, dat wordt gewoonlijk gezongen op de verjaardag van het overlijden van de decujus. — St-Thomasavond dat is 20 december.

In de akte, verleden voor 't college der heerlijkheid van den Hazelt op 12 februari 1647, zien wij dat de testamentuitvoerders, „tot volcommynghen van den testamente van de voorn. de Schoemaekere ende omme daermede te doen syn jaerghetyde ... vertransporteert

hebben tot proffyte van den Disch van Rumbeke voor-
noemt, het capitael ende de croysen van de rente over
d'andre zyde geroert (bezet op den Doornebilck)
beghinnende den 22 december 1646 te loopen ten proffyte
van den voors. Disch" (S.A.I. boek 282, f. 268 v.).

Dat de Dis van Rumbeke, gelast met het jaargetijde
van Pastoor Deschoemakere te doen zingen, en hiervoor
een rente van 16 ƒ groote Vlaams penninck zestien,
bezet op de Doornebilck, ontvangen had, juist op 22
december in het genot kwam der krozen dezer rente,
bevestigt ons vermoeden dat het wel op St-Thomasdag-
of avond anno 1646 was dat pastoor Deschoemakere den
Here rekenschap is gaan geven van zijn zeer bewogen
leven.

Moge de goede God hem in genade ontvangen en de
eeuwige rust verleend hebben.

J. DELBAERE.

J. B. Suvée en het Frans Klassicisme (1743-1807).

Heeft de Brugse schilder J. B. Suvée een voorname rol gespeeld in het ontstaan van het Frans Klassicisme? Bijna honderd jaar geleden aarzelde J. Weale niet daarop bevestigend te antwoorden ¹; in dezelfde zin schreef Dr. J. Broeckx zijn mening neer ². Die vraag te onderzoeken en met vaste gegevens te beantwoorden, is het doel dat wij ons gesteld hebben.

Leven

Joseph-Benoit Suvée werd op 3 januari 1743 te Brugge geboren als zoon van Henricus en Maria-Jacoba De Vriendt ³. Op achtjarige ouderdom werd hij in de leer gebracht bij Matthias De Visch ⁴, die, in 1739, de

¹ J. WEALE, *Catalogue du musée de l'Académie de Bruges*. Brugge, Londen, 1861. „Ce fut sans doute Suvée qui inaugura la réforme de l'art en France. David ne fut en ceci que son imitateur, et, quoique supérieur à lui dans le modelé, il ne l'égalait jamais ni dans la pureté des idées, ni dans la beauté du coloris.” (blz. 100).

² T. LUYCKX, J. BROECKX, *Brugge*. Antwerpen, 1943. „Hij is, historisch beschouwd, voor Brugge en voor ons land een zeer gewichtige figuur, omdat hij, reeds vijftien jaar vóór David, de Classicistische principes op ver doorgevoerde wijze huldigde. Suvée mag, samen met David, de hernieuwer van de Franse schilderkunst genoemd worden.” (blz. 266).

³ Januarius 1743. 3a Natus et 4a baptisatus est Josephus Benedictus filius Henrici Martini Suvée et Marie Jacobe De Vriendt conjugum susceperunt Josephus Franciscus Lammeire et Joanna Jacoba De Later. (Brugge, Stadhuis, Burgerlijke Stand, Geboorteregisters van S. Salvators, 1° wijk).

⁴ P. LE DOULX, *Levens der konstschilders, kunstenaers en kunstenaeres-sen soo in 't schilderen, beeldhouwen als andere konsten de welke van de stadt van Brugge gebooren sijn ofte aldaer hunne konsten geoeffent hebben*, blz. 138 (1795, Brugge, Stadsarchief). Dr J. DE MEYER ba-

„Academie van Teekenen, Schilder en Bouw Konsten” had heropgericht ⁵. De jonge Suvée volgde er de lessen en werd tot primus uitgeroepen, in het tekenen naar het levend model, op 18 mei 1761 ⁶.

In 1763 vertrok hij naar Parijs waar hij studeerde aan de „Académie de Saint Luc”; in 1764 werd hij de eerste in het tekenen naar het leven. Hij zette vervolgens zijn leertijd voort aan een hogere instelling, de Parijse „Académie royale de peinture et de sculpture”, die toen door Bachelier bestuurd werd; Suvée logeerde bij de directeur en werd door hem beschermd ⁷. P. Ledoux vermeldt dat hij ook daar de eerste prijs naar het levend model behaalde en de „tweede Bachelier” genoemd werd. Toen men in 1766 te Parijs de „École gratuite de dessin” oprichtte, een onderwijssysteem dat op het einde der XVIIIe eeuw in Frankrijk een grote bloei kende, werd Suvée er tot leraar benoemd. In 1768 bekwam Suvée de tweede plaats, na Vincent, in de Prijs van Rome; op 31 augustus 1771 werd hij tot laureaat uitgeroepen vóór David, die ook in 1772 en 1773 tweede werd vooraleer in 1774 de begeerde prijs te behalen ⁸. Dezelfde

seerde zich hoofdzakelijk op dit hs. voor zijn *Notice biographique sur J. B. Suvée, peintre d'histoire*. Brussel, 1898.

⁵ E. HOSTEN, E. STRUBBE, *De Brugsche Academie van 1765 tot 1775*, in *Annales de la Société d'Émulation*, LXXIV (1931), blz. 97.

⁶ P. LEDOULX, o.c., blz. 138.

⁷ „Mars 1765. Joseph-Benoist Suvée, P[eintre], de Bruges en Flandre, âgé de 22 ans. Protégé par M. Bachelier. Demeure chez M. Bachelier.” L. REAU, *Histoire de l'expansion de l'art français. Belgique et Hollande. Suisse. Allemagne et Autriche. Bohème et Hongrie*, Parijs, 1928, blz. 281. Volgens S. ROCHEBLAVE, *Notes sur les Élèves flamands inscrits à l'École académique de Paris entre les années 1765 et 1812*, in *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, LXX (1922), studeerden tussen die jaren 142 Zuid-Nederlanders, waaronder 28 Bruggelingen, aan de Académie; dit getal werd door geen andere stad van ons land bereikt (blz. 152-153).

⁸ H. LAPAUZE, *Histoire de l'Académie de France à Rome*. Parijs, 1924. I, blz. 362.

dag nog, schreef Suvée aan de Brugse Akademie: „C'est dans votre école et au milieu de vos conseils que j'ai puisé ces premières connaissances de mon art, ... C'est à vous messieurs à qui j'en dois les premières marques...”⁹. Zijn geboortestad ontving hem op 16 oktober op een vorstelijke wijze; bij die gelegenheid gaf hij een schilderij ten geschenke dat een oude man voorstelt en dat Ledoulx in de Akademie vermeldt¹⁰.

Te Parijs teruggekeerd was hij gedurende één jaar leerling van de „École des élèves protégés”, die in de XVIIIe eeuw door A. Coypel gesticht was om als voorbereiding te dienen voor het verblijf te Rome¹¹. In 1772 kwam hij nog eens naar Brugge terug alvorens naar Rome af te reizen; hij schonk toen aan de Akademie een geschilderd zelfportret¹².

Aan het hoofd van de „Académie de France” te Rome stond toen Natoire, die in 1775 werd opgevolgd door Vien. Tot in het midden der XVIIIe eeuw hadden de leerlingen van deze Académie geen buitengewone voorliefde voor de Antieken; hun belangstelling ging meer naar Rafaël. Eerst in 1754 kon Natoire, sprekend over de Antieken zeggen: „Ils commencent à sentir la nécessité de cette étude”¹³. Op 1 november 1773 schrijft Suvée: „Les grands maîtres sont toujours l'objet de mon admiration; mais surtout les belles figures entiques. Je les prends le plus que je puis pour mes guides dans mes opérations d'après la nature”¹⁴.

⁹ Brugge, stadsarchief, Academie, Correspondance, Liasses 1770-1832.

¹⁰ Waarschijnlijk nr 135 van het Groeningemuseum te Brugge.

¹¹ A. LEROY, *Histoire de la peinture française au XVIIIe siècle*. Parijs, 1934. blz. 26.

¹² Nr 138 van het Groeningemuseum te Brugge.

¹³ J. LOCQUIN, *La peinture d'histoire en France de 1747 à 1785*. Parijs, 1912. blz. 98-102.

¹⁴ J. GUIFFREY, *Joseph-Benoit Suvée. Correspondance inédite (1773-1807)*, in *Archives de l'art français*. Nouv. pér. IV (1910), blz. 294-296.

Vooraleer in augustus 1778 naar Parijs terug te keren, bezocht hij nog verschillende andere Italiaanse steden. Het is vanuit Venetië dat hij op 13 juli 1778 aan zijn vriend Lemonnier een brief schreef waarin hij zich zeer vleierend uitliet over werken van Rubens, Titiaan, Veronese ¹⁵.

Tijdens zijn verblijf te Parijs (tot 1801) heeft hij van de dertien jonge Brugse schilders die aan de „Académie royale de peinture et de sculpture” studeerden, er elf als leerling gehad (zie Bijlage). Naast deze schilders staan in de inschrijvingsregisters een vijftal Vlaamse beeldhouwers vermeld als „Protégé par Suvée” ¹⁶.

Op 29 mei 1779 werd hij „Agréé de l'Académie” ¹⁷. De 29e januari 1780 ontving de Académie hem als lid; daartoe was hem opgelegd geworden een doek te schilderen met als onderwerp: „De vrijheid aan de kunst teruggeschonken door het edikt van maart 1777” ¹⁸. Op 5 maart 1780 kwam hij opnieuw naar Brugge waar een feestelijke ontvangst plaats greep. Op 12 juni 1780 huwde hij te Parijs de dochter van de goudsmid Rameau. In 1781 werd hij „professeur adjoint” benoemd van de Académie, in dat jaar werd David „agréé” ¹⁹. In het Salon van 1783 stelde de Brugse meester o.m. de „Verrijzenis van Kristus” (Brugge, S. Walburga) ten toon.

¹⁵ H. LEMONNIER, *Suvée et ses amis à l'école de Rome (1772-1778)*, in *Gazette des Beaux-Arts*, XLV (1903), blz. 102-103.

¹⁶ L. REAU, *Histoire de l'expansion de l'art français*, blz. 277-290.

¹⁷ „Le 29 Mai, le sieur Suvée, Peintre d'Histoire, né à Bruges, a fait apporter à l'assemblée de l'Académie Royale de Peinture et de Sculpture, plusieurs de ses ouvrages. Une couleur suave, vraie et harmonieuse, de la grace dans l'attitude de ses figures et dans le jet de ses draperies, une belle intelligence dans la distribution des masses de clair et d'ombre. Enfin une connaissance approfondie des différentes parties de son art et une exécution très-aimable, lui ont valu à l'unanimité des suffrages” (*Journal de Paris*, 31 mei 1779).

¹⁸ Brief van Suvée van 30 januari. (Stadsarchief van Brugge. Academie, Correspondance. Liasses 1770-1832).

¹⁹ S. ROCHEBLAVE, *o.c.*, blz. 156.

Ook aan de volgende Salons nam hij met verschillende schilderijen deel. In 1791 exposeerde hij als nr. 730 „Dibutades tekent de schaduw van haar geliefde”; over dit werk schreef hij aan de Société des Arts op 13 mei 1792 „... sur la demande de MMrs les commissaires de la Société, je fit l'année dernière un tableau représentant Dibutade traçant l'ombre de son amant. Ce tableau devait faire partie des lots du dernier tirage. Je suis encore à sçavoir le motif qui a déterminé la Société de ne plus s'informer d'un tableau dont ses commissaires avaient demandé le sujet et fixé le grandeur.... Le prix du tableau est de 1200 l.” Op 11 juli liet de Société hem weten dat men 800 l. wil geven ²⁰.

Op 20 november 1792 werd Suvée verkozen tot directeur van de Académie de France te Rome. Louis David, afgevaardigde bij de Nationale Conventie, reageerde heftig en wendde al zijn invloed aan, om de post te laten afschaffen, wat dan ook gebeurde op 25 november ²¹. In 1794 verbleef hij, om politieke redenen, twee maanden in de gevangenis, waar hij het portret schilderde van André Chénier, enkele dagen vóór diens dood ²².

In 1795 richtte men de Académie de France, die uit Rome verjaagd was, te Parijs weder op; op 1 januari 1796 bevestigde het Directoire de benoeming van Suvée

²⁰ Dit werk was nogmaals aanwezig in het Salon van 1793 (nr 117); het is wel dat schilderij dat hij in januari 1799 aan de Brugse Akademie schonk (nr 132 van het Groeningemuseum). Het portret van Louis Rameau (nr 136 van het Groeningemuseum) schijnt, naar de volgende beschrijving te oordelen, ook in het Salon van 1793 te zijn geweest: „Un des plus remarquables portraits exposés au Salon est celui de Suvée, dans lequel on voit un homme d'affaires, de grandeur naturelle, assis à son secrétaire”. J. GUIFFREY, *o.c.*, blz. 302-304, 348-350.

²¹ Hij schreef aan Topino-Lebrun: „Qui nommèrent-ils? Qui? Devinez! Suvée, l'horrible aristocrate Suvée, l'ignare Suvée!”. H. LAPAUZE, *o.c.*, I, blz. 443-445.

²² J. GUIFFREY, *o.c.*, blz. 291-292.

tot directeur; het zou echter nog zes jaar duren eer hij zijn post te Rome zou kunnen bezetten. Intussen hield hij zich te Parijs bezig met de jonge kunstenaars die er hun afreis naar Rome verbeidden ²³.

In 1799 kwam Suvée nogmaals naar Brugge; in oktober 1801 vertrok hij naar Rome waar hij op 27 november aankwam ²⁴. Hij stelde alles in het werk om het vervallen Mancinipaleis te ruilen voor de Villa Medicis; het ruilverdrag werd getekend op 18 mei 1803, toen Suvée reeds de Villa in bezit had genomen ²⁵.

Op 23 januari 1803 werd te Parijs een afzonderlijke „Classe des Beaux-Arts” in het „Institut National” ingericht; de Académie Royale was immers op 8 augustus 1793 afgeschaffd geworden. Op 28 januari 1803 maakte men de namen van de leden van de Klas bekend; er waren acht schilders waaronder David, Vien, Vincent; Suvée was er niet bij ²⁶.

Intussen richtte Suvée zijn school in; op 7 november kon hij het volgende resultaat melden aan Mme Favart : „J'ai déjà une gallerie de deux cents pieds de long, remplie des plus belles statues, de bustes et bas-reliefs antiques.... Le beau portique du côté du jardin sera de même embelli par des monuments d'art, moulés sur des marbres antiques” ²⁷.

Onder zijn leerlingen telde hij o.a. de Bruggeling J. Odevaere, leerling van David, en de bekende Franse

²³ H. LAPAUZE, o.c., I, blz. 461-465; II, blz. 2.

²⁴ L. HAUTECEUR, *Rome et la Renaissance de l'Antiquité à la fin du XVIIIe siècle*. Parijs, 1912, blz. 273.

²⁵ H. LAPAUZE, o.c., II, blz. 4, 19.

²⁶ A. TUBREY, *Notices sur les artistes, candidats à la classe des Beaux-Arts de l'Institut*, in *Archives de l'art français*. Nouv. pér. IV (1910), blz. 244-289. In een vroegere lijst vernoemde men tien schilders die in aanmerking zouden kunnen komen voor de nieuw op te richten Klas. In een bijgevoegde nota werden nog drie schilders vermeld, die na de tien kandidaten gevoegd moesten worden; daarbij was ook Suvée.

²⁷ J. GUIFFREY, o.c., blz. 322-325.

schilder Ingres. De zorg voor zijn instelling benam al zijn tijd zodat hij haast geen gelegenheid meer vond om nog te schilderen. Het was nochtans zijn bedoeling geweest, toen hij naar Rome vertrok, zich verder met de kunst bezig te houden ²⁸.

De Brugse meester overleed te Rome op 9 februari 1807. In de Parijse Académie kreeg hij, alhoewel maar „correspondant”, de eer van een posthume herdenking door Lebreton ²⁹.

In de inventaris, opgesteld op 6 oktober 1807 door Lemaitre, notaris te Parijs, vinden we verschillende werken die over de klassieke Oudheid handelen ³⁰. In zijn nagelaten verzameling kwam o.a. een schilderij van Jordaens voor.

Werk

Om het werk van Suvée in de tijd te kunnen situeren, is het vooreerst nodig een algemeen beeld te schetsen van de toenmalige toestand op kunstgebied.

Rond het midden van de XVIIIe eeuw gebeurden een reeks belangrijke vondsten: Pompeï en Herculaneum werden opgegraven en te Paestum „ontdekte” men de Griekse tempels. Kort na 1750 verscheen van comte de Caylus het „Recueil d'antiquités égyptiennes, étrusques, romaines et gauloises”, van Piranesi de „Antichita Romane”. Zo kwam er een algemene belangstelling voor de Klassieke Oudheid. Classicisme werd een reactie

²⁸ *Bulletin de la Société de l'histoire de l'art français*, 1923, blz. 388.

²⁹ J. GUIFFREY, *Les membres de l'Académie des Beaux-Arts de 1796 à 1910*, in *Archives de l'art français*. Nouv. Pér. IV (1910), blz. 239.

³⁰ — neuf volumes in folio, dits les antiquités d'herculaneum...

— douze volumes reliés qui sont les hommes illustres de Plutarque...

— quinze volumes dont œuvres de Winkelmann...

— trente volumes dont la traduction d'homere...

— sept volumes dont la traduction des metamorphoses d'Ovide...

(Brugge, Stadsarchief).

tegen de speelse Rokoko; men wilde een vernieuwing en zocht inspiratie in de serene Oudheid.

Een grote invloed ging van Rome uit; daar verbleef meestal R. Mengs die er in 1752 zijn beroemd atelier opende. Hij beïnvloedde zeer de daar verblijvende jonge schilders o.a. Vien; zijn stijl, o.a. in de Parnassus van de Villa Albani (1761), is meer in de aard van Poussin. Winckelmann gaf in 1755 zijn bekend werk uit : *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke...*; daarin spoorde hij aan tot een navolging der Grieken en wees op het belang van de grootse omtreklijn en de kennis van de drapering.

Die gedachten werden algemeen aanvaard en door anderen verder verspreid; bij ons vermelden we „Le costume” (1776) van A. C. Lens³¹. Ook in de schilderkunst werd het Classicisme voelbaar. Vien, die van 1744 tot 1750 te Rome geweest was, kwam, terug te Parijs, in de invloedssfeer van de Caylus die hem vijf schilderijen liet uitvoeren in enkaustiek, volgens het recept van Plinius³². In 1761 stelde hij een „Jeune Grecque ornant un vase” ten toon waarin zowel het decor als de kledij zeer eenvoudig waren gehouden; in 1763 toonde hij een „Marchande d’Amours”, een transpositie van een antiek fresco. Het liefelijke en het precieus nam bij hem echter terug de bovenhand en hij zette de begonnen vernieuwing niet voort. Het waren twee Engelsen, B. West en G. Hamilton, die de stijl verder uitwerkten; vooral Hamilton, die een atelier te Rome had, is van belang³³.

³¹ Cfr. J. DIERCKX, *Kunstschilder Andreas Cornelis Lens als theoreticus (1739-1822)*, in *Gentse Bijdragen*, VII (1941), blz. 173-208.

³² P. LAVEDAN, *Histoire de l’art*, II, Parijs, 1944, blz. 447.

³³ J. LOCQUIN, *La part de l’influence anglaise dans l’orientation néo-classique de la peinture française entre 1750 et 1780*, in *Actes du Congrès d’histoire de l’art*, (Parijs, 1921), II, blz. 391-399.

Het was ook toen dat Suvée en David in de Eeuwige Stad waren; met Vincent, Ménageot en Peyron behoorden ze tot een zelfde generatie (geboren tussen 1743 en 1748) en waren leerlingen van Vien geweest. Geruime tijd verliep hun kunststreven haast gelijk, geworteld als het was in de Rokoko; David had zelfs veel ontleend aan Boucher. Alleen enkele houdingen of typen deden soms klassicistisch aan; even diep als Vien of de Engelsen drongen ze voorlopig niet in het antieke door.

De tekeningen, die we uit de Brugse tijd van Suvée kennen, zijn nog gans in de Rokokostijl van de tijd; sommige staan nog onder invloed van Garemijn. Zijn ideaal bestaat in het nauwkeurig afbeelden van de werkelijkheid.

In 1771 won hij de Romeprijs met de „Strijd tussen Mars en Minerva” (Museum te Rijsel) (afb. 1). Buiten het onderwerp is er niets klassicistisch aan het kleurrijk, laat-Barok schilderij; de personen, de kledij en de kompositie zijn bewogen. Er loopt een grote diagonaal van bovenaan links naar onderaan rechts; deze is gesteund door twee kleinere diagonalen. De kompositie van zijn rivaal David (Parijs, Louvre) heeft verwantschap met Boucher's stijl. Rond deze tijd staan en Suvée en David nog even ver van het integraal Klassicisme.

Te Rome kopieerde Suvée veel naar de Antieken; hij maakte ook schetsen van ruïnes, gebouwen en landschappen. In de Steinmetzverzameling te Brugge en in het Louvre zijn o.m. zulke tekeningen van hem bewaard. Verschillende andere werken zijn uit zijn Romeinse tijd gekend: „Mytologische scene” (1776, Museum van Gent), verschillende werken die hij in 't Salon van 1779 tentoonstelde: „Geboorte van Kristus” (Ieper, S. Maartens), een „soldaat” en „S. Sebastiaan” (Groeningemuseum nr 134 en 131), „Geboorte van O.L.V.” (Parijs, Église de l'Assomption)³⁴. Geen enkel werk kunnen we klassicistisch noe-

³⁴ Van het laatste werk schrijft J. LOCQUIN, *La peinture d'histoire...*,

J. B. SUVÉE, Strijd tussen Mars en Minerva, 1771
(Museum te Rijssel)

*Te voegen tussen blz. 142 en 143
van jaargang 1956.*

men; de meester streefde meer naar het delikate en het gracieuze dan naar een grootse vereenvoudiging. In de vermelde „Geboorte van O.L.V.” wijzen niettemin enkele details op antieke invloed; het grootse en eenvoudige speelt een voorname rol. Het is wel een overgangswerk.

In 1779 maakte hij „De vrijheid aan de kunst weergegeven” (Parijs, Louvre); in het Salon van 1781 bevond zich van hem „De Vestalin Emilia het vuur opwekkend” (slot te Maisons). Terwijl Suvée in de tijdsgeest verstrikt zat, stellen we bij David, rond die jaren, een grotere vooruitgang naar het Klassicisme vast; de jarenlange lessen van Vien begonnen vruchten af te werpen³⁵. Dit stellen we o.a. vast in het schilderij van David: „Belisarius vraagt een aalmoes” dat ook in het Salon van 1781 aanwezig was. In 1783 stelde hij ten toon: „Andromache beweent het lijk van Hektoor”; daar bereikte hij haast een eindpunt in de lange ontwikkeling naar het echte Klassicisme. Dat Suvée niet de inspiratie en het genie bezat om de nieuwe elementen tot een stijl uit te werken, bewijst zijn „Verrijzenis” (Brugge, S. Walburga), dat ook in dit Salon te zien was.

David, vertrokken van hetzelfde punt als zijn rivalen, deed de evolutie, die een twintigtal jaren vroeger begonnen was, uitvloeien in een stijl waarin de voorname rust en de tekening het hoofddoel vormden. Het einddoel bereikte David met de „Eed der Horatiërs” dat in 1784 te Rome werd geschilderd en een ongemene geestdrift verwekte; ook te Parijs kende het stuk even-

blz. 275): „Depuis longtemps, l'École française n'avait pas produit une œuvre d'une conception aussi juste, d'un recueillement aussi intime, d'une sérénité aussi charmante.”

³⁵ Vooraleer David naar Rome vertrok, had hij nochtans verklaard in 1775: „Ne craignez rien, l'antique ne me séduira pas: il manque d'entretien et ne remue pas”. L. GILLET, *La peinture de Poussin à David*. Parijs, 1935, blz. 267.

eens een groot sukses. Zo streefde hij definitief al zijn mededingers voorbij en werd de erkende leider van de nieuwe stijl.

Suvéé was geen wegbereider van de classicistische stijl in de schilderkunst. Zijn kunst zat geworteld in de Rokoko; in een overgangswerk, als de voornoemde „Geboorte van O.L.V.”, gebruikte hij vóór 1784 maar enkele classicistische elementen. Hij volgde een mode die toen opkwam en die ook anderen in hun schilderwijze verwerkten.

LUC DEVLIEGHER,
Asp. N.F.W.O.

BIJLAGE

Leerlingen van Suvéé, volgens de inschrijvingsregisters van de „Académie royale de peinture et de sculpture” te Parijs. Opgemaakt naar L. REAU, *Histoire de l'expansion de l'art français*, blz. 278-290

- 2-X-1778 Jean-Joseph Beirens, 22 j. uit Brugge.
- 19-II-1781 François Wynckelmann, 18 j. uit Brugge.
- 3-IX-1783 Bernard Duvivier, 21 j. uit Brugge.
- 20-III-1784 Jacques Madere, 22 j. uit Brugge.
- 16-XII-1786 Joseph Ducq, 23 j. uit Brugge.
- 21-III-1789 Ignace Van den Bussche, 25 j. uit Beveren-bij Roeselare.
- 29-V-1789 Guillaume-Pierre Geysen, 25 j. uit Brugge.
- 16-XII-1790 Jean-Baptiste Welenstein, 16 j. uit Brussel.
- 23-IX-1797 Joseph de Meulemeester, 25 j. uit Brugge.
- 23-IX-1797 Joseph-Denis Odevaere, 22 j. uit Brugge.
- 17-II-1798 Jean Van de Male, 20 j. uit Brugge.
- 17-II-1798 Mathieu Van den Bogaerde, 22 j. uit Brugge.
- 8-VI-1801 Albert-Jacques-François Gregorius, 25 j. uit Brugge.

Oorkonden en Mededelingen

IGNATIUS VAN LOYOLA TE BRUGGE

1528-1530

Tot driemaal toe is Ignatius van Loyola, die vanaf 1528 te Parijs studeerde, naar Vlaanderen gekomen gedurende de academische vacantie. Hij kwam er, in geest van armoede, de geldmiddelen ophalen voor de bekostiging van zijn studies. Brugge en Antwerpen, met hun kolonie van Spaanse kooplieden, waren de aangewezen steden voor deze bedeltocht van de wonderbare vir apostolicus die de veertig naderde en te Parijs college liep met studenten die twintig jaar jonger waren dan hij¹.

I. Ignatius en Gonçalo de Aguilera

Ignatius is te Brugge geweest in de jaren 1528-1530. Dit feit staat historisch vast en werd zelfs aangevuld door een locale Brugse traditie die minder vast staat. Ignatius zou, volgens deze overlevering, te Brugge de gast geweest zijn van een rijk Castiliaans koopman, don Gonçalo de Aguilera, die het huis *De Pynappel* bewoonde in de Lange Winkel, de huidige Spanjaardstraat. Dit huis stond op de plaats van het tegenwoordige Huis der Notarissen.

Deze traditie werd in 1898 in onze *Annales* door Kanunnik Rembry zo goed mogelijk, met archiefonderzoek en conjecturen, gestaafd². Het betoog van Rembry werd in 1926 door

¹ In de voetnoten verwijzen de afkortingen *Cart. Espagne, Cart. Estaple, Cart. Tonlieu* naar de bekende werken van L. GILLIODTS-VAN SEVEREN: *Cartulaire de l'ancien Consulat d'Espagne à Bruges*. Brugge, 1901-1902. — *Cartulaire de l'ancienne Estaple de Bruges*. Brugge 1904-1906. — *Cartulaire de l'Ancien Grand Tonlieu de Bruges*. Brugge 1908-1909.

² E. REMBRY, *Saint Ignace de Loyola à Bruges*. Brugge 1898. (Overdruk uit: *Annales de la Société d'Émulation de Bruges*, deel 48, 1898, pp. 221-268).

P. Poncelet, in zijn gezaghebbend werk over de geschiedenis van de Sociëteit van Jezus in de Nederlanden, niet heel overtuigend bevonden³.

In 1930 heeft P. Dudon de kwestie herzien, het huis *De Pynappel* als residentie van Ignatius laten vallen, doch met nieuwe suggesties de omgang van Ignatius met Gonçalo de Aguilera bevestigd⁴. Het oudste getuigenis van de ontmoeting van Ignatius met Aguilera is neergeschreven in een fragment van een kroniek van het Jezuietencollege te Brugge. Dit document werd in 1618 naar Rome gezonden⁵. Het getuigenis schijnt een 17^e eeuwse familietraditie van de Aguilera's — die het Brugse college steeds zeer genegen waren — vast te leggen en gaat mogelijk terug op een uitspraak van Gonçalo de Aguilera zelf, die in 1595 was overleden⁶.

Bij de studie van deze traditie werd tot nu toe betrekkelijk weinig aandacht besteed aan de persoon van Gonçalo de Aguilera. De volgende bijzonderheden, die de Spaanse koopman beter in het licht stellen, zijn van aard om in de overkomst van Ignatius naar Brugge iets anders te laten zien dan louter een bedeltocht om geld⁷.

Het geboortjaar van Aguilera kunnen we met voldoende zekerheid vaststellen uit zijn eigen getuigenis.

Een stuk van 1 Maart 1549 betreffende een scheepsvracht

³ A. PONCELET, *Histoire de la Compagnie de Jésus dans les anciens Pays-Bas*, I, pp. 36-37. Brussel 1926 (Uitg. Koninklijke Academie van België).

⁴ P. DUDON, *Saint Ignace de Loyola à Bruges*, in: *Album Prof. Dr Bonilla y San Martín*. Madrid 1930. — Z. E. Dom Nicolas Huyghebaert van de St. Andriesabdij was zo vriendelijk de inhoud van dit artikel in mijn bereik te stellen.

⁵ PONCELET, *a.w.*, p. 36.

⁶ DUDON, *a.w.*, p. 2-3.

⁷ Ook in de recente, prachtig geïllustreerde biographie van Ignatius van Loyola door H. RAHNER S. J. (nederl. vertaling van Fr. VAN BLADEL S. J.; Desclee De Brouwer 1956) blijft het bezoek van Ignatius te Brugge tot een bedeltocht beperkt. „Ten slotte, zo schrijft de auteur (p. 196), gaf een Spaans monnik hem (Ignatius), in het begin van 1529, de raad een bedeltocht te ondernemen naar de rijke Spaanse kooplieden in Vlaanderen. Zo vertrok Iñigo in de Vasten naar Brugge, waar hij bij de koopman Gonzalo de Aguilera begrip en geldelijke hulp vond”.

van acht balen wol die, op doorvaart naar Spanje, bij Nantes door de Engelsen was aangeslagen, vermeldt Gonçalo de Aguilera als „marchand de la nation d’Espagne, eagé de 40 ans environ”⁸.

In een akte van 14 januari 1562 betreffende de waag van de Spaanse wol te Brugge verschijnt hij als Spaans koopman „agé de 52 ans”. Hij zou dus in of omstreeks 1510 geboren zijn.

In een certificaat van 30 maart 1593 betreffend de Brugse tolrechten op de wol, gepasseerd voor de notarissen Lambert Sproncholf en Francisco de Aranda, staat Gonçalo de Aguilera als de eerste en oudste van de acht getuigen; het stuk identificeert hem als volgt: „eagé de 80 ans, vieu consul de la nation d’Espagne ici residente et ayant demouré en ceste ville desoubs ladicté nation 60 ans et davantaige”⁹. Ook deze opgave brengt ons bij ca. 1510 als geboortejaar.

Deze datering wordt nog bevestigd door het volgende. In het register van de Ayuntamientos van de Spaanse natie verschijnt Gonçalo de Aguilera voor het eerst als „diputado” van zijn natie op 2 oktober 1535¹⁰. Een koopman of handels-

⁸ Brugge, Stadsarchief, *Overleg* 1548-1549, nr. 69. — De ouderdom wordt gewoonlijk benaderend en afgerond opgegeven. Aguilera toont echter een duidelijke neiging om zich „hoe ouder, hoe jonger” te noemen. In een akte van 28 april 1564 betreffende een scheepslanding wol (*Overleg* 1563-1564, nr. 49) verschijnt hij als „eagé de 50 ans”; zijn geboortejaar zou dan 1514 zijn. Ook zijn opgave in de procesbundel Lieven Steppe-Jacques van de Heede (*Processen* 2197-46) in zake wisselbrieven voert naar het jaar 1514: hij verschijnt er, samen met de kooplieden Geraert van Volden, Jan Pardo, Jan Stochove, Antheunis Schietere e.a., als „coopman, oudt 66 jaren” op 5 juni 1580. Nog wat jonger is hij geworden in een akte van 22 september 1587 (*Processen* 1726, Pf. 37) waar hij, naar aanleiding van het proces Jan Rotsaert-Jacques van Riebeke, getuigt in zake betaalwijze en boekhouding in de wolhandel: hij is er „oudt 70 jaren”, wat hem in 1517 zou doen geboren worden. Alles te zamen genomen blijkt zijn geboortejaar zeker niet vóór 1510 te liggen. — Deze teksten uit de fondsen *Overleg* en *Processen* werden ons vriendelijk aangewezen door de Heer A. Schouteet, wd. conservator van het Stadsarchief.

⁹ GILLIODTS, *Cart. Espagne*, p. 396 (14 jan. 1562). — GILLIODTS *Cart. Tonlieu*, I, p. 273 (30 maart 1593).

¹⁰ Brugge, Stadsarchief, Archief van het Spaans Consulaat, *Libro de ayuntamientos generales y de diputados*..... 1522-1547, f. 71.

agent van de Spaanse natie kreeg dit ambt in de regel niet vóór zijn 25e jaar¹¹.

Uit deze gegevens blijkt dat Gonçalo de Aguilera omstreeks (niet vóór) 1510 geboren werd en dat hij omstreeks (niet na) 1530 uit Spanje naar Brugge is komen wonen.

Toen Ignatius in 1528-1530 naar Vlaanderen kwam, was Gonçalo dus zeker niet ouder dan 18 à 20 jaar, en hij kon maar pas te Brugge aangekomen zijn. Tot dan toe waren er geen Aguilera's te Brugge, Gonçalo was de eerste van zijn naam te midden de talrijke Spaanse kolonie waarin de namen Malvenda, de Castro, de Lerma en Camargo reeds lange tijd vertegenwoordigd waren. Kwam de jonge man rechtstreeks uit het Noorden van Spanje (Burgos?) over? of had hij wellicht te Parijs studies aangevangen en er Ignatius ontmoet?

Hoe dan ook, Gonçalo is in 1528 zeker niet „le grand seigneur et riche négociant”, niet de „nobilis inter mercatores Hispanus ac primarius inter suos”, nog niet de „magnarum opum vir” van de literaire overlevering¹². De jonge Castiliaan, pas te Brugge aangekomen, was ten hoogste een debutant in het koopmansvak en bezat zeker nog geen eigen herenhuis „digne de sa position sociale et en rapport avec ses habitudes de luxe et d'opulence”. Hij zal ingewoond hebben bij landgenoten, mogelijk bij aanverwanten en, wie weet, misschien nog lessen hebben gevolgd bij de humanist Luis Vives die alsdan te Brugge verbleef.

Zo Ignatius in 1528-1530 bijzonder de jonge Gonçalo heeft opgezocht, dan was dit zeker niet om geldelijke steun te bekomen. Ignatius was brandend van ijver om medewerkers voor zijn grote plannen te winnen, en in de jeugdige Aguilera zal hij hoedanigheden van geest en karakter hebben erkend die hem kostbaar toeschenen en het veroveren waard. Heeft Ignatius bij zijn herhaald bezoek aan Brugge soms en vooral

¹¹ Vriendelijke mededeling van Dr J. Maréchal, adjunct-conservator van het Rijksarchief te Brugge.

¹² De verspreiding en amplificatie van de literaire overlevering werd vooral bevorderd door de *Imago primi saeculi S. J.* (1640), door SANDERUS in zijn *Flandria Illustrata* (1644) en door P. PINIUS in de AA. SS. Julii (1731). En Rembry heeft er in 1898 op voortvarende wijze het zijne bijgedaan; de franse citaten komen uit zijn studie.

een dierbare en aarzelende roeping in Gonçalo willen aanmoedigen of heroveren?

Gonçalo de Aguilera heeft zich opgewerkt tot een van de leidende figuren van de Spaanse natie te Brugge gedurende de 16^e eeuw. Tot aan zijn dood in 1595 was hij actief¹³. Vanaf 1535 is hij herhaaldelijk „diputado” en consul van zijn natie¹⁴. Als koopman blijkt hij zeer ondernemend te zijn geweest en een groot fortuin te hebben opgebouwd. Hij treedt op als importeur en makelaar in wol, staat borg bij verschepping van grote vrachten, treedt zelf op als bevrachter en, vanaf 1565, als verzekeraar¹⁵. Bij het opstellen van de *Hordenanzas* op de maritieme verzekering te Brugge in 1568 staat Gonçalo de Aguilera aan het hoofd van de commissie gelast met het onderzoek en de goedkeuring van de door de consuls ontworpen artikelen¹⁶. In 1572 staat hij borg met al zijn goederen gelegen in Vlaanderen en bedragende 2000 pond groot¹⁷. Tussen de Spaanse natie in Brugge en de XVIII mannen van de calvinistische stadsregering werd in 1579 een akkoord gesloten, waarbij de Spaanse kooplieden, tot behoud van orde en vrede in de stad, de Religionsvrede aanvaardden; een van de drie contracterende Spaanse consuls was Gonçalo de Aguilera¹⁸. In 1593 verschijnt Aguilera, zoals hiervoor vermeld, als ouderdomsdeken aan het hoofd van acht getuigen bij het opstellen van een certificaat in zake tolrechten¹⁹.

¹³ Gonçalo de Aguilera overleed te Brugge op 10 november 1595; zie REMBRY, *a.w.*, p. 34.

¹⁴ Dit blijkt uit de registers van het Spaanse consulaat: *Ayuntamientos y ordenanças 1522-1547-1568*; *Ayuntamientos generales 1564-1595* (Brugge, Stadsarchief).

¹⁵ GILLIODTS, *Cart. Estaple*, III, 174, 196, 262.

¹⁶ *Hordenanzas echas por los Consules dela Nación de Espanna residentes en esta Ciudad de Brujas, para los sotopuestos de dicha Nación sobre los seguros y Polizas de seguridad*, f. XXI (akte van 5 augustus 1568). Brugge, Pieter de Clerck, 1586. — Over dit werk, zie de bibliographische beschrijving door A. SCHOUTEET in de *Handelingen van de Soc. d'Émulation*, dl. 86 (1949), p. 171.

¹⁷ GILLIODTS, *Cart. Espagne*, p. 455.

¹⁸ GILLIODTS, *Cart. Espagne*, p. 509. — Over het optreden van Aguilera voor het behoud van de Augustijnenkerk in 1578, zie REMBRY, *a.w.*, p. 33, alsook GILLIODTS, *Cart. Espagne*, p. 509.

¹⁹ GILLIODTS, *Cart. Tonlieu*, I, p. 273 (akte van 30 maart 1593).

In 1543 ondernam Aguilera de bouw van een groot herenhuis bij het Oostgistelhof: het eerste huis dat in de Brugse oorkonden op zijn naam voorkomt²⁰. De bouwdatum ligt misschien dicht bij de datum van zijn huwelijk die niet bekend is doch zeker, zoals verder zal blijken, na 1535 moet vallen. In 1587 bezat Gonçalo een huis en eigendom op de Koornmarkt te Damme²¹. In 1576-1577 beheerde hij het huis van Diego de Lerma, gelegen in de Naaldenstraat; op aanvraag van de stadsmagistraat liet hij het ontruimen door Hieronymus Destrompes om het te verhuren aan de Engelse Merchant Adventurers²².

Gonçalo de Aguilera was gehuwd met Anna de Castro, dochter van Alonso de Castro, een te Brugge gevestigd Spaans koopman²³. Uit dit huwelijk werden, voor zover we konden nagaan, vier kinderen geboren, een zoon en drie dochters.

Zijn zoon Luis was gehuwd met Barbara de Lerma. Een paar weken na de dood van zijn vader regelde hij een cijnskwestie. In 1596 erfde hij het grote huis de Meereminne en twee andere huizen met hoving gelegen in het Gistelhof, bij de Augustijnenbrug. Samen met zijn schoonbroeder, Jehan de Lerma, was hij in 1598 eigenaar van het huis van wijlen Diego de Lerma in de Naaldenstraat²⁴.

Maria de Aguilera, zijn dochter, was gehuwd met Juan de Camargo. In 1590 trad Gonçalo als voogd van de kinderen van Juan de Camargo op²⁵.

²⁰ REMBRY, *a.w.*, p. 37-38, waar nog andere huizen van Aguilera in de buurt van de Augustijnen vermeld worden, o. m. het huis met de gevelsteen „Honores onera” uitgevend op de Augustijnenrei.

²¹ J. OPDEDRINCK, *Sint-Janshospitaal te Damme*, p. 77. Tielt 1951.

²² Brugge, Stadsarchief, *Stadsrekening 1576-1577*, f. 71.

²³ Alonso de Castro komt reeds in 1499 als consul van de Spaanse natie voor; zie GILLIODTS, *Cart. Espagne*, p. 194, en p. 208-242.

²⁴ Brugge, Stadsarchief, *Charters van private aangelegenheden*, 2° reeks, n° 533. GILLIODTS, *Cart. Espagne*, p. 549, 553. — In 1581 ontmoeten we een Jehan de Aguilera, Spaans koopman residerend te Calais, die, als voogd van de kinderen van Luis de Camargo, volmacht geeft aan Gonçalo de Aguilera in een erfeniszaak (*Cart. Espagne*, p. 515). De juiste verwantschap tussen deze Jehan en Gonçalo konden we niet achterhalen.

²⁵ GILLIODTS, *Cart. Espagne*, p. 536.

Twee dochters van Gonçalo, Isabella en Anna Maria de Aguilera, waren kloosterzuster bij de Augustinessen van St. Elisabeth op Sarepta te Moerkerke²⁶.

Meer inlichtingen zijn voorhanden over het eerste kind van Gonçalo dat hem in 1535, blijkbaar vóór zijn huwelijk met Anna de Castro, te Brugge uit een onbekende moeder geboren werd. Het kind werd gedoopt onder de naam Eleonora. De levensloop van Eleonora — alias Leonarda, Leonardina — de Aguilera is tamelijk eenvoudig. Op zeer jeugdige leeftijd werd het meisje uitbesteed bij de Cisterciënzerinnen van Spermalie te Sijsele. Eleonora werd er geprofest in 1550, toen zij nauwelijks 15 jaar oud was. In 1584 was Eleonora cantores en kwam in aanmerking voor de opvolging van de overleden abdis van Spermalie. Door de koninklijke commissarissen werd zij als tweede candidate, na de priorin, voorgedragen. Bij het rapport, waar zij als „filia naturalis” ingeschreven staat, werden brieven van legitimatie gevoegd; deze werden op 19 augustus 1584 aan de commissarissen, bisschop Drieux en raadsheer Veranne-man, voorgelegd door Jan Bricx, vrijlaat „binnen den ambachte van Snelleghem”, die sedert 20 jaar procureur van Spermalie was²⁷. Het Hof te Brussel verkoos echter Francisca de Bejar, eveneens filia naturalis van een Spaans koopman. De benarde toestand van het klooster na 1584, eerder dan de mislukking van haar candidatuur, zal Eleonora naar Damme gevoerd hebben waar zij „mevrouw” werd van het St. Jans-hospitaal en in deze waardigheid na 1607 overleden is²⁸.

Voor zover we konden nagaan is Gonçalo de Aguilera de stamvader van al de Aguilera's die te Brugge voorkomen gedurende de 16e eeuw en later. Het feit dat Gonçalo als jongen van 18 jaar, alleen, zonder familie, een homo novus, in 1528 naar de Spaanse kolonie van Brugge overkomt, krijgt

²⁶ OPDEDRINCK, *a.w.*, p. 78.

²⁷ Brussel, Algemeen Rijksarchief. *Papiers d'État et de l'Audience. Kerkelijk fonds*, Reg. 899, f. 90-99 (Informatie van 29 december 1556). Reg. 911, f. 192-199 (Informatie van 24 augustus 1584). Spermalie telde alsdan een goed deel zusters uit Spaanse families; naast de Aguilera ontmoeten wij er de namen Bolea, Bejar, Pardo, Matança, Montares.

²⁸ OPDEDRINCK, *a.w.*, p. 77-78.

dan ook een suggestieve waarde, heel bijzonder door het chronologisch samenvallen met de bezoeken van Ignatius te Brugge²⁹.

II. Ignatius en Luis Vives

Ignatius heeft, op een van zijn bezoeken te Brugge, de Spaanse humanist Luis Vives ontmoet die in 1528 Engeland voorgoed had verlaten en zich definitief te Brugge gevestigd had.

Directe geschreven getuigenissen van deze ontmoeting zijn ook niet voorhanden: Vives noch Ignatius hebben in een van hun eigen geschriften een woord gerept over deze ontmoeting. Het relaas van hun onderhoud, zoals het in het *Chronicon* van P. Polanco medegedeeld wordt, blijkt echter twee mondelinge mededelingen van Ignatius en van Vives, onafhankelijk van elkaar, te hebben opgevangen en verwerkt³⁰.

Vives heeft zijn indrukken medegedeeld aan een landgenoot, Pedro de Malvenda, suppoost van de Spaanse natie te Brugge, die later de zegsman geweest is van de eerste Jezuïeten te Brugge; deze hebben het relaas in de kroniek van hun stichting opgenomen.

Ignatius van zijn kant heeft zijn herinneringen medegedeeld aan zijn secretaris, P. Juan de Polanco, die de eerste biograf van Ignatius en tevens de eerste annalist van de Sociëteit van Jezus geweest is. Misschien heeft P. Polanco ook de versie van Vives vernomen via dezelfde Pedro de Malvenda, de moeder van P. Polanco was immers een Malvenda³¹.

²⁹ De Brugse traditie spreekt ook van een tegenbezoek van Gonçalo de Aguilera aan Ignatius te Parijs. Maandenlang zou — volgens P. Pinius — de rijke Spaanse koopman de kamer van Ignatius te Parijs hebben gedeeld, dit zou in de jaren 1530-1534 moeten gebeurd zijn. Men kan zich moeilijk voorstellen dat een twintigjarige Aguilera als „een van de rijkste kooplieden van de Spaanse natie, — zoals de traditie hem verslijt, — „op een van zijn handelsreizen” de gast van Ignatius zou geweest zijn. Heeft deze traditie enige grond, dan zal men veeleer deze innige omgang met Ignatius verschuiven naar de studententijd van Aguilera, dus omstreeks 1528.

³⁰ P. DUDON, *a.w.*, p. 3.

³¹ P. DUDON, *a.w.*, p. 7-8. Dit is echter een loutere conjectuur,

Kan. Rembry heeft in 1898 het eerste deel van het *Chronicon* van P. Polanco, dat in 1894 te Madrid verschenen was, niet in handen gehad. Daardoor heeft hij, in zijn overigens gewetensvolle studie, de leden van ons Genootschap het betrouwbaarste en interessantste document over het bezoek van Ignatius te Brugge onthouden³². Om dit verzuim goed te maken laten we hier, dan de hand van het *Chronicon* van P. Polanco, een proeve van reconstitutie van het gesprek Ignatius-Vives volgen³³.

Ignatius werd op een van zijn bezoeken te Brugge door Vives, die een huis op de St. Gillisparochie bewoonde, aan tafel uitgenodigd. Het was gedurende de Vasten en het gesprek viel op de verkiezing van spijs gedurende de Veertigdaagse Vasten³⁴.

Vives sprak in dezer voege :

„De Vastenwet sluit sommige spijzen uit en laat andere toe. Welnu, met de toegelaten spijzen kan men ook gedurende de Vasten weeldig leven. Zie maar hoe men hier in Vlaanderen, ook zonder vlees, zuivel en eieren, goede sier weet te maken met fijn gekruide visgerechten, en met een keur van allerlei vastenspijs, als dadels, vijgen en rozijnen die, gedurende de Vasten, in overvloed op de markt komen. Feitelijk beoefent men weinig of geen versterking. Mag men dan ook niet besluiten dat de discriminatie van spijzen haar doel mist”?

Ignatius antwoordde daarop :

„Inderdaad, mijn vriend, gij en andere hebt de middelen om toch fijne tafel te houden en de letter van de Vastenwet

de Malvenda's waren talrijk en wijd vertakt, en verwantschap kan niet vastgesteld worden.

³² P. Polanco was de secretaris van Ignatius van 1547 tot 1556. Zijn *Vita Ignatii Loyolae* is uitgegeven in deel I van het *Chronicon Societatis Jesu auctore Patre Polanco*, Madrid 1894 (Monumenta Historica Societatis Jesu I).

³³ De latijnse tekst in het aangehaalde *Chronicon Societatis Jesu*, I, p. 43.

³⁴ De academische vakantie viel in de maanden juli-september. Polanco plaatst het onderhoud Ignatius-Vives: „cum esset quadragesimae tempus”. Ignatius zou dan, ten minste een enkele maal, buiten de academische vakantie te Brugge geweest zijn.

zal mensen van uw stand weinig helpen om de geest van versterving te beoefenen. Anders staat het echter met de grote menigte die de middelen niet heeft om de verboden spijzen naar beliefte te vervangen en daarin een gelegenheid krijgt tot boete en versterving”.

Dit gesprek typeert op rake wijze de verschillende geesteshouding van twee beroemde zonen van Spanje gedurende de jaren die de grote Kerkhervorming van Trente voorafgaan.

Vives is de humanist, — ook de wat speelse zoon van de Spaanse Levant, — die van de orthodoxie niet wil afwijken, doch de geest van het Evangelie stelt tegenover de positieve wet en de druk van de traditie. In Vives spreekt de stem van zijn vriend Erasmus, men meent zelfs duidelijk de klank van de *Colloquia* te vernemen³⁵. Vives was overigens ook een bereisd man : naast zijn „twee vaderlanden”, Spanje en Vlaanderen, kende hij Frankrijk en Engeland. Zijn verblijf in dit laatste land had hem zeker geleerd hoe de Engelse high-life met de vastenwet omging op vastenfeestijnen waar allerlei gevogelte als vis werd opgedist³⁶.

Ignatius ziet buitengewoon helder de toestand in en legt de vinger op de wonde : bij de leidende klasse is de geest van kinderlijke trouw aan de Kerk aangetast. Hij verdedigt de kerkelijke wet zonder meer : niet de wet heeft ongelijk, zo vermaant hij, maar wel de intellectuelen en de sociaal vooraanstaanden die, in hun geest van verzet tegen de traditie, de rechtsmacht van de Kerk in twijfel trekken.

Ignatius zou, volgens P. Polanco, later de lezing van de werken van Vives aan zijn volgelingen verboden hebben omdat hij de Erasmiaanse geesteshouding van de auteur had ingezien tijdens dat gesprek te Brugge over de vastenwet. Deze voorstelling kan evenwel een interpretatie van P. Polanco zijn. Van het pedagogisch standpunt van Ignatius was het immers vanzelfsprekend dat de werken van Vives, evenals deze van

³⁵ De opmerkingen van Vives ruiken het meest naar de samenspraak „Over het viseten” (*Ichtuophagia*) en het „Convivium profanum” van Erasmus.

³⁶ Zie o.m. de beschrijving van het feestmaal op Palmzondag 1466 te Salisbury gegeven ter ere van de heer van Rozmital en zijn gevolg bij Mrs Henry CUST, *Gentlemen Errant* p. 47-48. Londen 1909.

Erasmus, in zijn studiehuzen als voorbehouden lectuur werden opgeschreven.

Nog een echo van het Brugse onderhoud vinden we in een uitspraak van Vives die in het Chronicon van P. Polanco werd opgenomen en in geen biographie van Vives noch Ignatius ontbreekt. Tegen zijn vriend Pedro de Malvenda zou Vives na de ontmoeting hebben gezegd dat hij Ignatius als een heilig man beschouwde en dat hij in hem een toekomstig ordestichter meende te zien.

A. VIAENE

Boekbesprekingen

Dr. M. K. E. GOTTSCHALK, *Historische geografie van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen tot de St-Elisabethsvloed van 1404* (Sociaal Geografische Studies, onder redactie van Dr. A. C. de Vooy, Nr 3) Van Gorcum & Comp. N. V., Assen, 1955, 236 blz., 2 kaarten + reg. aandr. namen. Ingen. 205 F, ingeb. 227 F.

Het is een merkwaardige studie over de moeizame strijd die de bewoners van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen hebben gevoerd tegen de zee. In deze geschiedkundige studie worden de geografische grenzen terecht losgemaakt van het verdrag van Munster (1648) en uitgebreid tot de Honte ten N., het Zwin ten W., de z.g. Graaf Jansdijk ten Z., en de Braakman ten O., met inbegrip van de vier eilanden die toendertijd de Noordzeekust afschermden. Dit gebied is een geografische eenheid.

Zoals uit de titel van het boek blijkt, wordt een reconstructie van de aardrijkskundige toestand en dus van de relatie natuurs mens betracht. Daarom moet het werk van dit opzet uit beoordeeld worden. Het historisch belang van zulke studie is zeer groot maar de uitwerking zeker erg moeilijk. Het middeleeuwse landschap immers voor zover het na de vroegere overstromingen gespaard gebleven was, werd door de uitgebreide overstromingen die tijdens de 80-jarige oorlog moedwillig en met strategische doeleinden veroorzaakt werden, totaal vernietigd.

De topografische kaarten, waarvan de oudste uit de 16^e eeuw dateren, waren derhalve slechts in beperkte mate bruikbaar. De bestaande literatuur over Zeeuws-Vlaanderen was evenzeer slechts met het nodige voorbehoud te raadplegen. Zo was de auteur verplicht haar bronnen, vooral van archivalische en zeer heterogene aard, zelf op te sporen. De uitnemende documentatie (spijtig nochtans dat de archieven van Bergen en Doornik niet werden doorgenomen), het geduldig en vernuftig bijeenbrengen der gegevens waaruit zeer veel en toch niet te veel wordt afgeleid, gepaard aan het eerlijk aanduiden der ontbrekende schakels, waarborgen de werkelijkheidsgetrouwheid van het relaas van de historisch-geografische ont-

wikkeling van een aan vele veranderingen onderhevig kustgebied.

Schrijfster liet zich bij de indeling van haar werk vooral leiden door de chronologische volgorde om daardoor het tijd-eigen karakter van de verschillende kwesties zo zuiver mogelijk te bewaren. Vanaf de 13^e eeuw echter waren de gegevens ruim genoeg om tevens streeksgewijs te werk te gaan.

Het is onbegonnen werk dit uitstekend werk samen te vatten. Een in het frans gesteld summarium achteraan het boek doet het trouwens op voortreffelijke wijze. Talrijke foto's, figuren en een paar kaarten vergemakkelijken aanzienlijk de voorstelling van het historisch landschap en de klare samenvattingen na elk onderdeel verhogen de bevattelijkheid der uiteenzetting.

Wij hopen met de auteur dat zij weldra met haar volgend deel zal klaar komen en wensen haar met onderhavig werk, —een modelwerk— een o.i. ruimschoots verdiende waardering.

P. Declerck.

H. VAN CROMBRUGGEN, *Janus Lernutius (1545-1619)*.

Een biografische studie. Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone kunsten van België. Klasse der Letteren, nr. 23. 1955. 209 blz.

Aan het leven en de correspondentie van deze Brugse humanist, en grootste latijnstalige poëet uit de tweede helft der zestiende eeuw in de Zuidelijke Nederlanden, werd thans een grondige studie gewijd. De publicatie, in deze verhandeling, van ca. 120 documenten, onderlijnt haar blijvende waarde.

In vier naëenvolgende hoofdstukken biedt de auteur ons een overzicht van Lernutius'jeugd (1545-1575); zijn wedervaren (1575-1587); zijn gevangenschap (1587-1592); en zijn latere jaren (1593-1619).

Schrijver gaat als volgt te werk : 1) hij analyseert vooral de correspondentie van en met Lernutius-hierbij is die van J. Lipsius en J. Dousa de bijzonderste — 2) hij excerpert alle gedichten van Lernutius, 3) en de gedichten of andere belletristische teksten door tijdgenoten aan hem opgedragen; 4) waar het pas geeft, gebruikt hij daarnaast archivalia van administratieve aard als doop-en huwelijksacten enz.

Het komt ons nochtans voor dat schrijver wellicht zondigt tegen de gezagskritiek. Zo aanvaardt hij te gemakkelijk uitla-

tingen van Lernutius zonder ze aan de moderne vindingen over de zestiende eeuw te toetsen. We kunnen ook niet aannemen dat het werk van C.F. Custis, *Fama Brugensis*.... een ideale bron zou zijn om -voornamelijk in verband met Lernutius- data naar voor te brengen. Bij herhaling laat de auteur verder ook na biografische nota's toe te voegen, waar het personen betreft, ondermeer uit het Brugse midden, die we moeilijk kunnen thuiswijzen (zo bijv. blz. 69, 71, 74, 78...). We hebben er reeds op gewezen dat een hoofdbron voor deze studie de briefwisseling met J. Lipsius is. We kunnen het alleen maar eigenaardig vinden dat de auteur het niet wenselijk achtte precies de hss. van de brieven van Lipsius in deze uitgave op te nemen. Waar de verwijzingen naar de achterin gepubliceerde documenten wel voldoening schenken, is het echter spijtig dat de historische nota's, die wel voorkomen onderaan de tekst der *Manes Catulli*, voor de overige documenten overbodig werden geacht. Anderzijds werden in meerdere hss. de afkortingen niet opgelost.

We willen echter geen afbreuk doen aan de waarde van het gepresteerde werk. Misschien mochten we van de tekst meer soepelheid verwachten- een analyse van brieven, hoe belangrijk ook, biedt steeds een weinig vlotte lectuur. Het ware ons inziens verkieslijk geweest had schrijver Lernutius in het Brugse en het Nederlandse humanisten milieu gesitueerd; toch brengt dit werk een belangrijke correctie aan wat tot op heden daaromtrent was gekend. Naast o.m. de bronnenpublicatie van M. Delcourt en J. Hoyoux van de brieven van L. Torrentius (Parijs-Luik, 1950-1954, 3 dln.), en de *Humanistica Lovaniensia*-serie (reeds 13dln.), o.l.v. Prof. H. de Vocht bieden de gegevens door schrijver omtrent Lipsius verzameld de beste voorbereiding om binnen niet zo lange tijd een verantwoorde geschiedenis op te stellen van het intellectuele leven in de Zuid-Nederlandse zestiende eeuw.

A. Dewitte.

Kroniek

(Afgesloten op 31 Augustus 1956)

In Memoriam.

Op 8 april 1956 overleed te Brugge *Emile Renders*, een van de beste kenners van de Vlaamse schildersschool uit de XVe en XVIe eeuwen. Hij was geboren te Diksmuide in 1872.

In zijn jeugd was hij een trouwe bezoeker van de werkplaatsen, waar oude schilderijen hersteld werden. Daardoor leerde hij grondig de techniek van de oude meesters kennen. Later dreef hij handel in oude schilderijen en heeft, dank zijn technische onderlegdheid, een rijke verzameling echte werken van Vlaamse primitieven bijeen verzameld, waarvan de catalogus werd opgemaakt ter gelegenheid van de grote tentoonstelling van Vlaamse meesters te Londen in 1927. Zijn verzameling telde toen zestien nummers. Zie daarover: E. Michel & G. Hulin de Loo, *Les peintures primitives des XIVme, XVme et XVIme siècles de la collection Renders à Bruges* (Brugge, 1927).

Op gevorderde leeftijd gaf hij enkele studiën uit over de meest betwiste punten uit de geschiedenis van de oude Vlaamse schildersschool, namelijk het vraagstuk Meester van Flémalle-Rogier van der Weyden, en het andere moeilijke vraagstuk: dit van de gebroeders van Eyck. Door de vergelijkende studie van details uit de werken van deze onderscheidene meesters, toonde hij dat de werken toegeschreven aan de onbekende Meester van Flémalle de jeugdwerken zijn van Rogier van der Weyden, en dat de werken toegeschreven aan Hubert van Eyck, in werkelijkheid herkomstig zijn van zijn broeder Jan van Eyck.

Daarover gaf hij vier rijk geïllustreerde werken uit, waarin zijn strijd lustig karakter de serene toon van de wetenschappelijke discussie niet kon bewaren, wat het lezen van deze werken soms zeer lastig maakt. Deze werken zijn: *La solution du problème Van der Weyden — Flémalle — Campin* (Brugge, 1931. Twee delen); *Hubert van Eyck, personnage de légende* (Brussel, 1933. Eén deel); *Jean van Eyck, son œuvre, son style, son évolution, et la légende d'un frère peintre* (Brussel, 1935. Eén deel); *Jean van Eyck et le Polyptyque. Deux problèmes résolus* (Brussel, 1950. Drie delen).

Een van de grootste verdiensten van Emile Renders blijft het invoeren van de vergelijkende methode in het bestuderen van oude schilderijen.

Jos. De Smet.

Te Lo overleed op 18 juni 1956 HERMAN VAN DER GUCHT. Geboren te Lo op 19 juni 1872 heeft hij in menig artikel en brochure zijn geboortestad en zijn streek bekend gemaakt. We stippen o.m. aan : *De Dixmude à Bergues*; *Veurne-Ambacht*; *Rondom den Yzer*. Artikelen van zijn hand verschenen o. m. in *Biekorf* en in de *Vlaamse Toerist*. Beantwoordden zijn werken niet steeds aan de wetenschappelijke vereisten, toch getuigen ze allen van zijn belesenheid en vooral van zijn grote gehechtheid aan zijn stad en streek. Terecht getuigt van hem zijn doodprentje : „Hij minde hartstochtelijk de stad van zijn geboorte, de stad waar hij zijn lange loopbaan voleind heeft, met haar roemrijke geschiedenis en haar vermaard kunstpatrimonium. In woord en schrift heeft hij haar verdoken verleden aan 't licht gebracht en haar vermaardheid, voor de toekomst tot ver over haar grenzen gedragen”.

Te Rijsel overleed op 71 jarige leeftijd *Mgr Lucien Détrez*, de bekende voorzitter van het Comité flamand de France. Hij was geboren te Belle en stierf op 23 augustus 1956. Zowel de moderne geschiedenis als die van het oude Vlaanderen heeft hij in menig boek en artikel behandeld. Van hem stippen we — wat de moderne geschiedenis betreft — de volgende boeken aan : *Quand Lille avait faim*, en *La tragédie des Flandres*. Met voorliefde heeft hij het verleden van zijn streek bestudeerd en er meer dan één studie aan gewijd. De meeste verschenen in het tijdschrift van het Comité flamand de France, waarvan hij sedert 1945 de voorzitter was. Zoals geweten is dit Comité een geschiedkundig en folkloristisch genootschap geworden. De artikels van Mgr Détrez lieten niet zelden aan grondigheid te wensen over, zoveel te meer dat hij, alhoewel onze taal machtig, weinig of geen rekening hield met de publicaties en studies, die in het nederlands waren verschenen.

J. D. C.

Geschiedenis.

In 1955 verscheen, na 28 jaar onderbreking, een nieuwe aflevering van het *Monasticon belge* van wijlen dom Ursmer Berlière. Met deze aflevering is het tweede deel van het werk, dat de provincie Luik behelst, volledig.

Dom U. Berlière, benediktijnermonnik van Maredsous, had het plan opgevat de bladzijden uit het beroemde werk van de Mauristen, de *Gallia Christiana* aan de Belgische abdijen gewijd, aan te vullen en te vervangen. Het eerste deel van zijn *Monasticon*, dat in 1890 verscheen, was aan de provincie Namen gewijd. In 1897 volgde de provincie Henegouwen, en eerst in 1928 een eerste aflevering voor de provincie Luik. Het volgende jaar verscheen een tweede aflevering. De geleerde benediktijn kon echter zijn werk niet voltooien. Hij overleed immers op 27 augustus 1932.

Onlangs heeft Dr. L. E. Halkin, professor aan de Universiteit van Luik, het initiatief genomen het werk van dom Berlière voort te zetten. Deze gedurfde onderneming werd door hem aan het „Centre national de recherches d'Histoire Religieuse" toevertrouwd. Dit organisme staat onder leiding van Prof. mag. Kan. A. De Meyer (bij dezes overlijden, werd hij in 1953 vervangen door Prof. Dr. Jonkheer L. van der Essen), Prof. Dr. F. L. Ganshof en Prof. L. E. Halkin zelf. Om de uitgave van het gepland *Monasticon* te bespoedigen, heeft dit comité beroep gedaan op een aantal bevoegde medewerkers. Dank daaraan worden de delen van het *Monasticon* gewijd aan Brabant en West-Vlaanderen reeds voorbereid en hun uitgave in het vooruitzicht gesteld. Om de benedikijner-cisterciënzer- premonstratenser- en augustijnerabdijen en kloosters van Westvlaanderen te behandelen, werd er op de volgende medewerkers beroep gedaan : Z. E. H. J. De Cuyper, Dom R. De Ganck, Dom P. Favorel, Dom N. Huyghebaert, Prof. Dr. Eg. I. Strubbe, Mej. B. Van Dorpe en Drs J. Verbeemen. Toekomend jaar zal reeds een eerste aflevering verschijnen, waarin de geschiedenis zal geschetst worden van de benediktijnerabdijen, -proosdijen en -priorijen van West-Vlaanderen.

N. Huyghebaert.

Een nieuwe uitgave van de Sermo de adventu SS. Wandregesili, Ansberti et Vulframni.

In 944 liet graaf Arnoud het gebeente van de hh. Wandregesilus, Ansbertus en Wulfram van Bonen (Boulogne) naar de Sint-Pietersabdij van Gent overbrengen. In 1008 echter vond de abt van Fontenelle, die zijn abdijskerk herbouwde, een lichaam dat hij als dat van de h. Wulfram aanzag. Nu moest bewezen worden, dat de relikwieën te Gent bewaard, niet de echte waren. Met deze taak belastte zich een monnik van St. Wandrille. Tussen 1074 en 1078 schreef hij een *Inventio et*

miracula Sti Wulfranni. Een ander monnik van St Wandrille, dom J. Laporte, heeft deze *Inventio* opnieuw uitgegeven. Dat zijn werk een zeer nuttige aanwinst is voor de geschiedenis van Vlaanderen, behoeft geen betoog. Werd nu de *Sermo de adventu SS. Wandregesili, Ansberti et Vulframmi* (AA. SS. Boll. juli V), die op de Blandiniumberg werd opgesteld, vervalst, om de aanspraken van de Normandische monniken te verdedigen? Opperman, in zijn studie over *Die ältere Urkunden des Klosters Blandinium*, heeft het beweerd. Voglens hem zou de huidige tekst van de *Sermo* tot 1059 opklimmen. Onlangs heeft A.C.F. Koch (*Diplomatica belgica*, blz. 117-120) deze stellingen afdoende weerlegd. Nu kondigt dom Laporte, die aan de *Sermo* een kort maar belangrijk artikel reeds heeft gewijd (*Que vaut le texte bref de la Translatio Wandregesili et Ansberti in Blandinium*, in *Revue Mabillon*, XXVIII, 1938), een nieuwe uitgave van de *Sermo* aan, die door de Vlaamse historici ongetwijfeld ook dankbaar zal ontvangen worden.

N. H.

Dagelijkse omgang met de bezoekers in de Leeszaal van het Algemeen Rijksarchief heeft conservator M. Van Haegendoren ertoe aangezet een overzicht van de fondsen en inventarissen te Brussel bewaard, samen te stellen (M. Van Haegendoren, *Het Algemeen Rijksarchief. Overzicht van de fondsen en inventarissen*. Brussel, 1955). Wie er gewerkt heeft, weet al dadelijk hoe onmisbaar dergelijk overzicht is, biezonder voor die fondsen, waar alleen een handschriftelijk inventaris van voorhanden is. M. Van Haegendoren gebruikt de inleiding in vier afdelingen, al geeft hij toe dat ze weinig logisch is. Voor de West-vlaamse geschiedenis leveren 1e en 2e secties de voornaamste bronnen: zij vertegenwoordigen nagenoeg enerzijds de centrale instellingen als collaterale raden, staatssecretariën en o.m. het Comité voor de Zeehandel en anderzijds de Rekenkamers met hun charterverzameling, de Audiëntie en de Raad van Beroerte. In de 3e afdeling, die eerder Brabantse instellingen betreft, noteren wij de Grote Raad van Mechelen en de Admiraliteitscolleges, waarvan de Vlaamse Kamer in de 17e eeuw te Duinkerke, Brugge en Oostende zetelde. Van 1706 tot 1713 bestond er ook een kamer te Nieuwpoort. De aandacht mag ook gevestigd worden op het fonds d'Arenberg, met talrijke goederen in de West-vlaamse polders, maar de inventaris is nog lang niet klaar. Bij de 4^e sectie, waar de hedendaagse archieven ondergebracht zijn, mag vooral gewezen worden op het fonds der Kamers van koophandel, waar voor Brugge alleen al ca. 250 nummers bestaan en misschien ook op het fonds: Nationaal Werk

Steun aan de Kantwerksters (1915-1919). In annexe worden de moeilijk toegankelijke fondsen van het Oorlogsarchief vaag omschreven. Bij elke instelling of fonds worden, uiterst summier, de werking, de uiterste data en de omvang van het bewaarde archief aangegeven. De inventaris en klappers volgen.

Het initiatief van M. Van Haegendoren kan niet genoeg geloofd worden. Er blijven ons echter een paar aanmerkingen te maken. Vooreerst is de tweetaligheid van de uitgave soms een hinderpaal tot het nuttig naslaan, waarbij mag gezegd dat er menig vlekje zit op het frans door de auteur gebruikt. Waarom werden er geen twee afzonderlijke uitgaven voorzien, een franse en een nederlandse? Een tweede zeer hinderlijke fout is het gebrek aan paginering telkens bij de opgave van een nieuw fonds, zodat bij de menigvuldige kleine fondsen van de 4^e afdeling bvb., die slechts een bladzijde beslaan, 30 en meer bladzijden ongepagineerd blijven. Tenslotte blijken enkele vernederlandsingen van instellingen foutief.

L. Danhieux.

Dit jaar vierde het *Klein Seminarie van Roeselare* zijn 150^e jaar bestaan. Het werd opgericht in het voormalig klooster van de Augustijnermonniken. Aan dit klooster en aan het Klein Seminarie zelf werden de laatste jaren door de jonge historicus E.H.J. Pollet een reeks merkwaardige bijdragen gepubliceerd. Over *De Augustijnen te Roeselare (1635-1805)* werden twee artikels gepubliceerd in *Augustiana*, 1955, 163-191; 268-287. De geschiedenis van de kerk en van het Klein Seminarie zelf werd in een reeks bijdragen behandeld, die verschenen in het oudstudentenblad van het instituut *De Heraut*, dit in de jaren 1953 tot 1956. We durven de wens uitdrukken, dat de schrijver, die — zijn artikels getuigen het — menig archief doorsnuisterde en over een degelijke documentatie beschikt, weldra de vrucht van zijn studie in een uitgebreide geschiedenis van de Augustijnen en van het Klein Seminarie van Roeselare zal uitgeven. Zo zal de reeks studies, zo degelijk ingezet door Z.E.H. Kannunik Dr F. Van den Berghe met zijn *Geschiedenis van de Latijnse Schoule en van het Bishoppelijk College te Veurne*, voortgezet worden!

Niet enkel werd dit jaar, de 100^e verjaring van zijn geboorte, de bekende dichter en jeugdleider Albrecht Rodenbach, herdacht en gevierd. Ook werden herdenkingsfeesten gewijd aan een bekend lid van de beroemde „Swigende Eede”, *Pastoor Blancke*, een van de „Twintig Vlaamsche Koppen” van Hugo Verriest. Geboren te Wingene, op 30 juni 1849 zou

hij in zijn lange loopbaan (hij stierf te Handzame op 18 januari 1934) een voorname rol spelen in de Westvlaamse beweging. Dit jaar werden te Kortemark, waar Pastoor Blancke meer dan 25 jaar verbleef, herdenkingsdagen gehouden, dit op 19, 26, 27 en 30 augustus. Te dezer gelegenheid werd een tentoonstelling opgericht gewijd aan het leven en werk van de gevierde typische Westvlaamse pastoor. Die tentoonstelling biedt een rijke documentatie voor de geschiedenis van de zo interessante Westvlaamse beweging, waarin Pastoor Blancke een van de voornaamste figuren geweest is.

J.D.C.

Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis.

De abdij van St. Trudo, van Brugge, verhuist naar het kasteel van Male.

Naar de nog bestaande grondvesten te oordelen, vormde het oude grafelijk slot een vierkant, omgeven door een brede wal. Op elke hoek en in het midden van elke zijde, stond een toren. Op het einde van de middeleeuwen was alleen de voorkant (de zuidkant) nog in stand. Omstreeks 1700 bestond nog de oude middentoren, geflankeerd op de oostkant door een oude vleugel en een hoektoren. Aan deze hoektoren leunde nog een gebouw, dat wellicht sterk vernieuwd was, zo het niet helemaal nieuw was.

Op 11 september 1954 verhuisden de kanunnikessen van Sint-Trudo naar Male. In 1952, op 22 maart, werd de aansluiting van het oude Brugse klooster bij het klooster van het H. Graf, van Turnhout, officieel goedgekeurd. Einde 1952 werden de aanpassing-en herstelwerken aan het kasteel van Male begonnen. Aan de oostkant werd een nieuwe vleugel aangebouwd : dit gebouw wordt het eigenlijke klooster. In 1955 komen nog nieuwe gebouwen tot stand. Nevens de oude middentoren wordt een nieuwe vleugel aangebouwd : beneden wordt een „ridderzaal” aangelegd. Boven wordt het gastenkwartier ingericht. Ook de hoektoren werd herbouwd. Ten slotte wordt langs de westkant een kapel gebouwd. Zo zijn drie zijden van het vierkantig slot heropgericht. Het plan zal volledig uitgewerkt zijn, wanneer ook de noordkant herbouwd is. Wat het oude gedeelte van het slot betreft, tot de volledige herstelling ervan werd besloten. Reeds werd door het provinciaal bestuur van West-Vlaanderen een toelage voor dit groots werk voorzien. Op 14 juli 1955 werd de kerk geconsecreerd. In het altaar, waar steeds relikwieën van martelaren

dienen ingemetst te worden, werden relikwieën van de H. Thomas Becket en van de H. graaf Karel de Goede geborgen. In 1163 heeft de heilige bisschop van Kantelberg (Cantorbéry) de oude kapel geconsacreerd. En vroeger verbleef er Karel de Goede. Dit heerlijk kompleks, dat als een aanwinst dient aanzien én op kultureel én op artistiek gebied, zal zonder twijfel ook inwendig de passende versiering verkrijgen! We drukken dan ook met nadruk de wens uit, dat de oude schilderijen, die afkomstig zijn uit de abdij van Sint-Trudo, en die thans in het Stadsmuseum te Brugge bewaard worden, in leen aan de nieuwe abdij van Sint-Trudo te Male, zouden geschonken worden. Het gaat om twee schilderijen van J. van Oost, die Sint Maarten en Sint Augustijn verbeelden. Wellicht zal het Brugs stadsbestuur graag het voorbeeld navolgen van Antwerpen, dat schilderijen, afkomstig uit de Sint-Michielsabdij, aan Tongerlo in leen gaf; of van het bestuur van de Cinquantenaire, dat menig oud schilderij uit dit museum, bestendig tentoonstelt in de heerlijke kerk van Ter Kameren!

M.E. — J.D.C.

In de puinen van de *Duinenabdij* te Koksijde worden de opravingswerken stelselmatig voortgezet. In de winter en de lentemaanden van 1956 werd een deel van het pand van de conversen van de hoge laag zand ontdaan. Mooie kraagstenen of consolen kwamen zo aan het licht. Enkele ervan dateren uit de 13^e eeuw. Ook het westerdeel van het grote kloosterpand werd gans ontgraven. Daar werd een ganse rij graven ontdekt; vier ervan, liggende bij mekaar, waren nog bedekt met grafzerken. Zie daarover *Biekorf*, 1956, 139-142, 211-213. Van twee zerken was het opschrift nog zeer duidelijk te lezen. Het eerste zerk (vanaf de zuidkant van het pand) is dit van de grafelijke Hoogbaljuw van Brugge en Veurne, Gillis Veys († 1302), het ander (een echt kunststuk) is het zerk van Margareta Ghoys, van Keiem, een „familiaris” van de abdij († 1348). Alhoewel die reeks grote en kunstvolle zerken een heerlijke aanblik gaven aan dit kloosterpand met zijn hoge muur en prachtige consolen, werd toch beslist ze naar het museum van de abdij over te brengen. Het zerk van Margareta Ghoys kon behouden aldaar vervoerd worden. De andere zerken werden, spijtig genoeg, bij het afwentelen van de graven, fel geschonden. Ook bij het bijeenvoegen van de vele stukken, zullen ze hun vroeger mooi karakter niet meer behouden.

Bij het bouwen van een grootwarenhuis te *Kortrijk*, op de hoek van de huidige Markt en Doornikstraat, werd een merkwaardige oudheidkundige ontdekking gedaan. Op een zekere

diepte in de grond vond men een grote gewelfde kelder (12 m. op 7.50 m.), waarvan de zuilen met hun kapitelen wijzen naar de XIIIe eeuw. Die kelder, waarvan de toegang wellicht langs de straat lag, is waarschijnlijk het magazijn geweest van een lakenhandelaar. Dat die kelder thans zo diep onder de begane grond ligt, is zonder twijfel te wijten aan het feit, dat in de loop van de eeuwen de straten te Kortrijk — zoals trouwens in andere steden — merkelijk verhoogd werden. Teksten uit de 15^e eeuw (stadsrekeningen) spreken nog van „verheffen” van de straten. Zoals bekend was de Doornikstraat samen met de Leiestraat de oude „via Curtracensis”, waar langs de kooplieden vanouds zich gevestigd hebben. Menig zulke „kelder” of crypt werd destijds in de Leiestraat ondekt.

De inhuldiging van het hersteld *Merghelynck-museum te Ieper* werd gehouden op 10 juni ll. Dit museum is eigendom van de franstalige Academie van Brussel. Na de oorlog 1914-1918 werd het gebouw, dat volledig verwoest was, in zijn oorspronkelijke staat hersteld. De vele oudheden en merkwaardigheden werden onder deze oorlog naar Poperinge vervoerd. Vandaar landden ze aan te Le Havre en ten slotte te Parijs. Na de oorlog zouden ze eerst te Brugge en te Brussel belanden, om ten slotte naar Ieper terug te keren. Thans is ook het inwendige van het museum — voor zoveel het nog mogelijk was — in zijn vroegere luister hersteld. De herstelling van het geheel is grotendeels de danken aan de conservator van het museum, de hr Ch. van Renynghe de Voxvrie.

J.D.C.

Vlaamse Kunst uit Brits bezit.

In samenwerking met het Ministerie van Openbaar Onderwijs richtte de Stad Brugge in augustus en september 1956 een uitzonderlijke tentoonstelling in, gewijd aan de Vlaamse schilderkunst uit Britse collecties. Deze tentoonstelling verwekte bij het kunstminnend publiek en bij de deskundigen een ware belangstelling, zodat te verwachten is dat heelwat bijdragen over de tentoongestelde werken in kunsthistorische tijdschriften zullen verschijnen. De catalogus bevat een inleiding van E.C. Norris, lid van het Engels selectiecomité. Het ontstaan en de ontwikkeling van de kunstverzamelingen in Groot-Brittannië wordt er behandeld. De notitiën over de schilderijen zijn opgesteld door Fr. C. Legrand, R. van den Brande, E. Bille-De Mot, A. Janssens de Bisthoven, L. Devliegheer en A. Schouteet. De catalogus genoot de grootste bijval, zodat het mogelijk werd, in de twee landstalen,

een nieuwe verbeterde uitgave vanaf 4 september te koop te stellen. De kunsthistorici zullen hiermede rekening moeten houden. Mocht dan spoedig een deskundige een „Catalogue critique” uitgeven, zoals dit in 1902 de Vlaamse Primitieven te beurt viel, dan zou de Brugse tentoonstelling van 1956 in de kunstgeschiedenis opnieuw vruchten hebben afgeworpen.

A.J. de B.

Kan. J. Dochy : De schilderkunst te Brugge (1956).

Een derde uitgave van *De Schilderkunst te Brugge* door Kan. J. Dochy (de eerste Vlaamse uitgave z. d., werd in 1952 door Fr. Steinmetz in het Frans vertaald) is pas verschenen. In handig formaat, met 24 nieuwe platen geïllustreerd, bevat het boekje de voornaamste en goed bijgehouden gegevens over onze Brugse schilders, tot in de XVIIIe eeuw. Zeer praktisch is tevens de lijst van de schilderijen volgens hun plaats van bewaring, alsmede het degelijk overzicht van de belangrijkste literatuur over het onderwerp (Uitgaven van de Gidsenbond, Brugge).

Brugge kocht een Isenbrant: Het Portret van Paulus de Nigro.

De Stad Brugge kocht in juni 1956 het *Portret van Paulus de Nigro*, van Adriaan Isenbrant (eiken paneel, 34,5 × 28,8 cm.) Het werk behoorde toe aan Arthur Sachs, verzamelaar uit de U.S.A., thans te Parijs gevestigd. Het portret werd in 1950 te San Francisco tentoongesteld, in het California Palace of the Legion of Honor.

Het schilderij draagt bovenaan volgend opschrift: +1518. brugys. paulus. denigro. de tadei. annor. 36 +. Het model vouwt de handen op de borst en is driekwart naar rechts gekeerd. Het licht valt van links boven. Paulus de Nigro draagt donkerbruin haar waarop een brede zwarte hoed. Het donkergroen kleed opent zich rechthoekig op de borst. In het décolleté ziet men een witte hemd uit fijn linnen. Over het kleed draagt hij een somberblauwe mantel met brede bonten kraag. Een gouden gesp sluit op de borst de karmijnrode zomen van de mantel. Om de hals ziet men een gouden ketentje en op de pink van zijn rechterhand steekt een gouden ring met edelstenen.

Paulus de Nigro is geen onbekende. A. Schouteet, wn. stadsarchivaris, kon volgende vermeldingen aanwijzen van

deze te Brugge gevestigde Spaanse koopman : J. A. Goris, *Etude sur les Colonies Marchandes méridionales à Anvers de 1488 à 1567* (Université de Louvain, *Recueil de Travaux publiés par les membres des conférences d'histoire et de philologie*, 2e série, 4e fasc., Leuven, 1925, p. 181 (1531 : Pascal et Paul de Negro et c^o, d'une liste des assureurs de navires, avec l'indication de la somme de livres de Flandre pour laquelle il y prirent part....). L. Gilliodts-Van Severen, *Cartulaire de l'ancienne Estaple de Bruges*, Bruges, 1905, p. 432 (1408-1512, 20 sept. : En la cause.... Nicole Dorie, demandeur et Paule de Negro, Baptiste Grillo et Damian Palaversme, deffendeurs... *Reg. des Sentences civiles*, in-quarto, van 1512-13, fol 5, nr. 2).

Het portret dagtekt van hetzelfde jaar als het enig ander gedateerd en thans verloren werk van Isenbrant, het bekend altaarstuk van de O.L. Vrouwkerk te Lubeck, *De Aanbidding van de Koningen*, dragende het jaartal 1518. Dit altaarstuk werd in de brand van de Kerk te Lubeck tijdens de laatste oorlog vernietigd.

Met de ontleiding van dit werk gaf M.J. Friedländer (*Die Altniederländische Malerei*, dl. XI, Berlijn, 1933, p. 80, 86-87, 227 en plaat LXXIX) een schitterend bewijs van zijn kunde en fijngevoeligheid. Inderdaad Friedländer las de datum als 1515. Hij schreef : „Das Bildnis mit dem Datum 1515 belehrt uns allerdings, dass der Meister schon damals im Besitz seiner persönlichen Ausdrucksmittel war” (o.c. blz. 86-87). Nu onderzocht Friedländer moeilijkheden in het dagtekenen, op stijl-critische gronden, van andere werken van Isenbrant. Graag had hij het portret van de Nigro twee à drie jaar later geplaatst, in de ontwikkeling van Isenbrant's kunst. De werkelijke datum van het paneel bewijst dat Friedländer de productie van de Brugse meester werkelijk beheerste.

Wij vermoeden dat *het Portret van Paulus de Nigro* oorspronkelijk behoorde tot een tweeluik, waar de begiftiger, met gevouwen handen, O.L. Vrouw vereerde. Overigens het paneel werd langs de vier zijden een weinig verkleind. Voor de afgifte aan de Stad, werd het schilderij door J. O. Leegenhoek, restaurator te Parijs, op zeer knappe wijze gereinigd en geres-taureerd.

De Brugse aanwinst knoopt aan met de traditie van een kunstminnende stad die haar verleden weet hoog te schatten.

A.J. de B.

Boekenschouw

voor de

Geschiedenis van het oude graafschap Vlaanderen en de provincie West-Vlaanderen

(1 juli 1955 — 30 juni 1956)

Voor de regels, die bij de samenstelling van deze Boekenschouw werden gevolgd, zie *Hand. Em. LXXXVIII* (1951), p. 172.

Aan onderhavige Boekenschouw verleenden hun medewerking :
D. Cracco, drs. L. Danhieux, Z. E. H. J. De Cuyper, dr. J. De Smet,
dr. L. Devliegheer, Dom N. Huyghebaert, dr. A. C. F. Koch, O. Mus,
Dom A. Pil, A. Schouteet, H. Stalpaert, prof. dr. Eg. I. Strubbe,
J. Vandamme, D. Verstraete en dr. J. Marechal aan wie de leiding
werd toevertrouwd.

I. HULPWETENSCHAPPEN

I. HANDLEIDING — BOEKENSCHOUW

- 1 J. Dhondt, A. Scufflaire, J. Bovesse, M. Bruwier, R. De Roo, C. Joset, M. E. Dumont, H. Joosen en J. Kruithof, *Bibliographie van de Geschiedenis van België 1954*. — B T F G. XXXIII (1955), 737-772; 997-1035.
- 2 J. Dhondt e.a., *Bulletin d'histoire de Belgique, 1954*. — RN. XXXVIII (1956), 107-135
Bibliographie sélecte et critique de l'activité historique belge.
- 3 S. Hanssens, *Bibliographie*. RHE. L (1955), 547 blz.
- 4 *Etudes mérovingiennes. Actes des journées de Poitiers, 1er — 3 mai 1952*. Paris, Picard, 1953, XXI — 295 p., + 17 cartes et planches.
Vooral G. Faider-Feytmans over de verspreiding van Merovingische begraafplaatsen in België.
- 5 S. J. De Laet & G. Faider-Feytmans, *Archéologie 1955, 2*. — L'Antiquité classique, XXIV (1955), 442-463 + ill.
Uitstekende kroniek over de opgravingen in onze gewesten en over de artikels met betrekking tot voorgeschiedenis tot en met merovingisch tijdperk.

- 6 *Société d'histoire du droit des pays flamands, picards et wallons. Journées internationales d'histoire des institutions tenues à Lille (1er — 4 juin 1955)*. RN. XXXVIII (1956) 137-150.
7. P. J. H. Vermeeren, *De Bibliotheca Neerlandica Manuscripta van Willem de Vreese*. Utrecht, De Lanteern, 1953, II - 243 blz.
Hoe de fiches van de B. N. M. (11.000 hss. werden beschreven) dienen gebruikt te worden.
- 8 E. Brouette, *Les sources de l'histoire monastique de l'Artois dans les Archives du Conseil d'Etat des Pays-Bas, à Bruxelles*. SAM. Bull. XVIII, fasc. 347, p. 506-509.
- 9 M. Gysseling, *Inventaris van het Adelsarchief Piers de Raveschoot. (Rijksarchief te Gent)*. Brussel, 1956, 122 blz.
Namen van verwante families als Lanchals en de Gruutere zouden al voldoende het belang aantonen van deze inventaris voor Westvlaamse zoekers. Komt daarbij dat 30 blz de beschrijving bevatten van goederen in Westvlaanderen (472n⁹⁸ op 1579); andere goederen liggen op de grensstreken: Kasselrij Oudenaarde, Noord-Frankrijk, Zeeland. Wijzen wij tenslotte nog op de talrijke 16^e eeuwse gegevens voor de arrondissementen Diksmuide en Ieper. L. Da.
- 10 H. Callewaert, *Begrippen van locale geschiedenis ten gebruike van de jongens- en meisjesscholen (te Harelbeke)*. Harelbeke, 1955.

2. OUDSCHRIFTKUNDE — OORKONDENLEER TIJDREKENKUNDE — WAPENKUNDE

- 11 N. Huyghebaert, *Recherches sur les chanceliers des Evêques de Noyon-Tournai*. — Verbond der Gesch. Oudh. Kringen van België. 35 Congres (Kortrijk 1953), deel V, Gembloers, 1955, blz. 665-680.
Geeft de lijst der kanseliers van de bisschoppen van Noyon-Doornik van 933 tot 1146. Er was slechts een kanselier voor de twee bisdommen, namelijk deze van Noyon.
- 12 D. E. Queller, *Diplomatic personnel employed by the counts of Flanders in the thirteenth century*. — BTFG. XXXIV (1956), 68-98.
- 13 L. Devliegheer, *Nog een „Carnatioen” op 1302*. — B. LVII (1956), 134-135.
- 14 E. I. Strubbe, *Een brugs jaarvers van 1450*. — B. LVII (1956), 33-40, ill.
Op een steen in het Gruuthuse-Museum te Brugge.

- 15 E. I. Strubbe, *Keizer Karel en de schrikveldag*. — B. LVI (1955), 200-204.
- 16 G. I. Liefinck, *Westvlaamse familiewapens in een handschrift van de stadsbibliotheek te Brugge*. — Hand. Em. XCII (1955), 50-58.

3. AARDRIJKSKUNDE — PLAATSNAAMKUNDE VOORGESCHIEDENIS — VOLKS- EN TAALKUNDE.

- 17 M. K. E. Gottschalk, *Historische geografie van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen tot de St-Elisabethsvloed van 1404*. Assen, 1955.
Zie bespreking in Hand. Em. XCIII (1956).
- 18 M. K. E. Gottschalk, *Aspecten van de historische geografie van westelijk Zeeuws-Vlaanderen aan de hand van enige kaarten*. — Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, LXXIII (1956), 7-22 + ill.
- 19 X, *De Leie — Land — Volk — Kunst*. Gent, 1954. 188 blz.
In de reeks „Ken Oost-Vlaanderen”, uitgegeven door de federatie voor toerisme in Oost-Vlaanderen.
- 20 B. Bijmens, *Wat is Frans-Vlaanderen ?* — De Toerist, XXXIV (1955), 605-608.
- 21 D. Verstraete, *De krekens van St. Jan-in-Eremo en St. Margriete*. — Eikels worden bomen, Augustus 1956, 8-14.
- 22 A. Tutein-Nolthenius, *Getij- en watermolens in Vlaanderen*. — Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap LXXXIII (1956), 162-166 + ill.
- 23 B. Slembrouck & G. T'Jonck, *De „Hoge Andjoen” te Werken*. — Hand. Em., XCII (1955), 38-49.
- 24 J. De Langhe, *Toponymica uit de Kuststreek*. — B. LVI (1955), 213-215; 279-281; 330-332. — LVII (1956), 44-46; 155-156.
- 25 J. De Smet, *Zestiendeeuwse Huisnamen*. — 't Beertje 1956. 55-62.
Een rangschikking naar de onderwerpen.
- 26 *Vlaamse volkskunst, catalogus*. — Stad Antwerpen, Oudh. Musea. Museum voor Folklore 1956.
Tentoonstellingscatalogus bij de opening van het Museum voor Folklore te Antwerpen.

- 27 A. van Hageland, *Het vlaamse volksleven in 1955. Een folkloristisch inventaris.* — OZ. XXXI (1956), 83-101; 122-142.
De moderne folklore gerangschikt naar kalendergebruiken, levensloop, volksdevotie, etc. Vervolgt.
- 28 H. Stalpaert, *Keizer Karel in het Vlaamse volksboek.* — 't Beertje 1956, 64-75.
Bespreking van Antwerps schoolboek en Brussels volksboek.
- 29 A. Mahieu. *Een laatste rossekot te Oostkerke.* — B. LVI (1955), 251-252, ill.
- 30 H. Stalpaert, *Westvlaamse Kantwerkstersfolklore.* Kortrijk, Uitg. voor Gemeenteadministratie, 1955, 32blz.
- 31 J. De Smet, *Met de zwarte vlag rond de stad lopen. Brugge 1847.* — B. LVII (1956), 173-178.
- 32 C. Devyt, *Het schieten van de papegaai op de brugse stadsmolens.* — B. LVII (1956), 161-169, ill.
- 33 X X, *Kattestoet Yper 26 februari 1956. Programma-brochure van de Kattestoet.* Ieper, druk. A. Dejonghe, in-8° oblong, niet gepagineerd (40 bladen). Met talrijke illustraties van Frans van Immerseel.
- 34 R. Buckinx, *Goliath, reus van Ieper.* Ieper, druk. Dumortier, 1955. In 8°, 19 blz. + 6 illustr.
- 35 B. Bijmens, *De Fransvlaamse reuzen.* — W. V. IV (1955), 168-170.
- 36 A. Viaene, *De Reus en de Draak in de Ommegang van Tuindag te Ieper 1585-1594.* — B. LVII (1956), 149-154.
- 37 M. Cafmeyer, *Spreuken en zegswijzen uit de omstreken van Brugge.* — B. LVII (1956), 47-51; 184-187: I. De Kost: eten en drinken.
- 38 M. C(afmeyer), *Huizetjes op straat gebouwd.* — B. LVI (1955), 309-310.
- 39 W. Giraldo, *Dienen uit liefdadigheid.* — B. LVII (1956), 65-73; 101-107, ill.
1 Van uit Aalbeke. — 2. Van uit Deerlijk. — 3. Van uit Waarmaarde.
- 40 H. Stalpaert, *Kortrijkse Nieuwjaarwensen. Catalogus van vliegende bladen.* — VK. LVI (1955), 81-96, ill.
De eerste westvlaamse inventaris van nieuwjaarsdrukwerk uit de 18de en 19de eeuw.

- 41 L. Maes, *Autour d'un chant-toast de la Flandre wallonne, le „Vivat”*. — Enq. du Musée de la Vie Wallonne, 1955, 193-201.
- 42 A. De Vos, *Uit het vroegere volksleven*. — Appeltjes VI (1954), 223-236.
Een brutale chirurgyn — Een arrogante ambtenaar — Opgepast voor kwade honden — Jachtongeval — Vergrijp aan de overheid — Bosschender aan het werk — Brutale vrouw — Vleselijke conversatie — Verboden duiven te schieten — Twee franse deserteurs — Soldatenvrouw — Slachtoffers van soldatenterreur — Gegevens uit het graafschap Evergem 17e en 18e eeuw.
- 43 J. D. C., *Rondreizende wonderdokters te Perwijs in 1765*. — B. LVI (1955), 326-327.
- 44 (M. Cafmeyer), *Langs de oude heerweg*. — 't Beertje 1956, 16-36.
Volksleven op een paar wijken van Oedelem.
- 45 A. M(ahieu), *Zo vertelt moeder*. — B. LVI (1955) 210-212.
Dudzele.
- 46 A. M(ahieu), *Van mensen die were kwamen*. — B. LVI (1955), 305-306.
Sagen uit Wvl. Noordhoek — V.
- 47 J. Blontrock, *Licht- en Klankspel te Brugge*. — TCB. LXII (1956), 233.
- 48 A. Bonnez, *Keizer Karel en het klooster zonder zorgen*. — B. LVII (1956), 1-3.
Een volksvertelsel.
- 49 L. Dendooven, *Legenden van Ter Doest*. — B. LVI (1955), 277-278.
- 50 (J. Fraeyman), *Over den waterduivel van den Meulendam*. — 't Beertje 1956, 38-41.
Sage te Wingene gesitueerd.
- 51 R. Gekiere, *Leugenvertelselke uit Geluwe*. — 't Beertje 1956, 37.
- 52 M. Cafmeyer, *Tellingen van het „Katje aan de zee”*. — B. LVI (1955), 238-246.
Recks varianten : Jabbeke, Sijsle, Damme, Tielt, Male, Gistel.
- 53 M. Van Coppenolle, *Volksdevoties in het Brugse*. — Verbond der Gesch. Oudh. Kringen van België. 35e Congres (Kortrijk 1953), deel V, Gembloers, 1955, blz. 723-737.

- 54 M. van Coppenolle, *Volkse devoties in Zuidvlaanderen.* — W. V. IV (1955), 171-173.
- 55 M. van Coppenolle, *Speurtocht door Frans-Vlaanderen.* — De Toerist XXXIV (1955), 611-614.
- 56 N. Huyghebaert, *Stella Maris. Notes sur la dévotion mariale à l'abbaye de Saint-André.* — Sint-Andriesabdij, 1955, 52 blz. ill., prijs : 35 frs.
- 57 C. Theys, *De verering van O.L.V. van Alseberg in Westvlaanderen oudtijds.* — B. LVII (1956), 97-101.
- 58 S. J. Fockema Andreae, *Sint Walburg en haar wegen.* — Tijdschrift van het Korinklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, LXXXI (1954), 182-185.
Betreft de St. Walburgverering o.m. te Brugge, Veurne en Oudenaarde.
- 59 A. Joos de ter Beerst, *Notices sur l'insigne relique du précieux sang. — La noble confrérie. — La basilique de Saint-Basile.* (Bruges), 1955, in 4°, 128 p.
- 60 A. V(iaene), *Herstel van devotie tot het H. Bloed in de St. Salvatorskerk te Brugge 1801.* — B. LVII (1956), 119-121.
- 61 R. Meurant, *La figuration des saints et en particulier de S. Christophe dans les processions des anciens Pays-Bas.* — Douai, Société d'Agriculture, 1955, 23 pp.
- 62 A. R. Vansevenant, *De sinte Godelieveprocessie te Gistel.* — B. LVII (1956), 115-118.
- 64 W. Giraldo, *Saint-Vincentius en Sint-Brigida van Ierland gediend te Beselare.* — B. LVI (1955), 307-308.
- 65 G. Coolen, *Sainte Fréwisse ou Frideswinde.* — SAM. Bull. XVIII, fasc. 343, p. 363-364.
Deze engelse heilige uit 7e-8e eeuw werd te Terwaan vereerd.
- 66 M. English, *O.L. Vrouw van Milane te Zwevegem.* — B. LVI (1955), 225-230, ill.
- 67 A. De Wachter, *Bij het traditionele Eeuwfeest van Sint Lieven in 1957.* — Collectanea Mechliniensia, XLI (1956) 324-339; 463-471.
Het Lievensprobleem in de perspectief van het modern geschiedkundig onderzoek, en de geschiedenis van de Sint-Lievensverering tot in onze dagen.
- 68 K. Loppens, *Het kappelleke van Ten Bogaerde bij Koksyde.* — B. LVI (1955), 310-311.

- 69 M. Daem, *De ex-voto's*. — OZ. XXX (1955) 165-174.
De menselijke figuur als ex-voto.
- 70 B. Bynens, *Het aflezen van ziekten in de Westhoek*. —
Vk. LVI (1955), 97-102.
Naar gegevens uit een notaboekje van een oud- Yslandvaarder
van De Panne.
- 71 B. Bijnens, *Het aflezen van ziekten in Frans-Vlaanderen*.
— Vk. LVI (1955), 144-151.
Naar een aflezersboekje van 1798.
- 72 R. van der Linden, *De vorm van de bedevaartvaantjes*. —
OZ. XXXI (1956), 72-75.
Met een mooie reeks ill.
- 73 R. van der Linden, *Een onbekend bedevaartvaantje uit
Maldegem-Donk*. — Appeltjes 1954, 251-252.
- 74 G. Coolen, *Eustachie (de Wulveringem), recluse de
Saint-Omer et sa recluserie*. — Bull. S. A. M., XVIII,
fasc. 347, p. 481-497, ill.
Eustacie van Wulveringem (*de Volveringhem*) stierf in 1338.
Haar kluis, die in 1339 nog niet voltooid was, bestaat heden nog
tegen de kathedraal van St-Omaars, ten noorden van de toren.
- 75 P. Doyère, *Ermîtes et ermitages du diocèse de Boulogne*. —
SAM. Bull. XVIII, fasc. 344, p. 385-403.
- 76 P. Villette, *La sorcellerie dans le Nord de la France du
milieu du XVe siècle à la fin du XVIIe siècle*. — Mélange
de science religieuse, XIII (1956), 39-62.
- 77 J. Gricourt, *Composés et dérivés de templum dans le Nord
de la Gaule*. — Revue internationale d'Onomastique, VII
(1955), 97-104.
- 78 J. Van Cleemput, *Zin en betekenis van de dubbele acutus in
diplomatiese bronnen uit de Onl. en vroeg-Mnl. periode*. —
Taal en tongval VII (1955), 143-159.
Zeer veel materiaal uit westvlaamse bronnen.
- 79 A. Viaene, *Uit de vakttaal van polders en wateringen*. —
B. LVII (1956), 25-28.
1. Vroegste voorbeelden van „polder”. — 2. Heveninghe-Eve-
ringhe.
- 80 R. Haeserij, *Mnl. Bul. KVAVM. 1956, 225-230*.
Een persoonsnaam „bul” = stier is te rechtvaardigen, de
betekenis boomstam gaat niet op. Hij wordt nogal eens aange-
troffen in Westvlaanderen.

4. PENNING-, MUNT- EN ZEGELKUNDE

- 81 F. Raillion, *Quelques médailles de Courtrai*. — Verbond der Gesch. Oudheid. Kringen van België. 35 Congres (Kortrijk 1953), deel V, Gembloers, 1955, blz. 637-646 + ill.
- 82 H. E(nno) v(an) G(elder), *Muntvondsten*. — Jaarboek van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde XL (1953), 149-154.
O.m. te Sluis.
- 83 P. Van Gansbeke, *Les trésors monétaires d'époque romaine en Belgique*. — RBN, CI (1955), 5-44.
De verspreiding van de muntschatten volgt het wegennet, zodat misschien de romeinse militaire en de invasie wegen ook de handelswegen bij uitstek zijn.
In een voorlopig katalogus van de vondsten worden 37 vindplaatsen aangegeven voor Westvlaanderen.
- 84 J. G. N. Renaud, *De Karolingische muntvondst te Zelzate, België*. — Berichten van de Rijkdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek VI (1955), 86-87.
- 85 M. Tourneur-Nicodème, *Quelques seigneurs brabançons morts à la bataille de Courtrai en 1302. Leurs sceaux*. — Verbond der Gesch. Oudh. Kringen van België. 35e Congres (Kortrijk 1953), deel V, Gembloers, 1955, blz. 723-737.
- 86 H. Frère & H. van Heule, *Quelques sceaux des anciens seigneurs de Heule et de leurs proches*. — Verbond der Gesch. Oudh. Kringen van België. 35e Congres (Kortrijk 1953), deel V, Gembloers, 1955, blz. 647-664 + ill.

5. GESLACHTKUNDE — LEVENSBERICHTEN

- 86 bis Ch. van Renynghe de Voxvrie, *L'histoire des familles revise les synthèses historiques*. — Recueil de l'Office Généalogique et Héraldique de Belgique, IV (1955), 37-41.
Hoe hebben de families gereageerd op het tijdsgebeuren? Met voorbeelden uit het Veurnse en Ieperse.
- 87 G. Marichal, *De poorters van Roeselare; 1580-1796*. Roeselare, 1955.
- 88 H. Ooms & A. Houbaert, *Lijst van de provinciale oversten der Minderbroeders in België (1217-1955)*. — Franciscana, X (1955), 26-83.

- 89 J. Delbaere, *De familie Rodenbach sedert 1749*. — De Toerist, XXXV (1956), 420-424.
- 90 A. Viaene, *De Diedolf's in Damme*. — B. LVI (1955), 257-260.
- 91 A. V(iaene), *De familie de Boey te Kortrijk*. — B. LVI (1955), 314-316.
- 91 bis F. de Decker, *La maison Mercator-Ortelius à Anvers et ses bâtisseurs les de Deckere*. — Recueil de l'Office Généalogique et Héraldique de Belgique, IV (1955), 43-62 + ill. De vader van de koopman Pierre de Deckere, die het huis liet bouwen, is afkomstig van Dudzele.
- 92 A. Desprechins, *Liévin Bauwens et sa famille*. Brugge, 1954 (Tablettes des Flandres, Recueil 5).
- 93 A. Ryserhove, *De familie Ryserhove*. — Appeltjes VI (1954), 253-265.
Knesselare, van 3de tot 5de generatie.
- 94 J. De Cuyper, *Elias van Koksijde, zesde cisterciënzer abt van Duinen (1189-1203)*. — Cîteaux Ned. VII (1956) 34-44.
- 95 A. C. F. Koch, *Egidius van Bredene, domkanunnik te Trier*. — B. LVII (1956), 112-114.
- 96 C. Denorme, *Henricus Beauvarlet*. — B. LVII (1956), 83-86.
Zangmeester en kapelaan in de collegiaalkerk van St. Walburga te Veurne, 17^e eeuw.
- 97 J. Maes, *Testament van Adriaen Serrus, Beselare 1691*. — B. LVI (1955), 274-276.
- 98 W. Giraldo, *De Victor De Meyere-hulde te Oostduinkerke*. — 't Beertje 1956, 42-49.
Met o. a. de beschrijving van de doop van twee reuzen Ko en Liza (Yslandvaardersgezin).
- 99 W. Giraldo, *De Victor De Meyere-hulde te Oostduinkerke* — Vk. LVI (1955), 117-118.
- 100 J. Pollet, *Het Superioraat van Petrus Joannes De Simpel, 1807-1812*. — De Heraut, VII (October-December 1954) 6-9.
In het Klein Seminarie te Roeselare.
- 101 J. G. de Luna, *O Centenario do Nascimento de um grande Beneditino (dom Gerardo van Caloen)*. Vozes de Petrópolis, Janeiro-Fevereiro 1953, p. 61-82.

- 102 I. Lambrecht, *Dom Modest van Assche, 1891-1945*. Steenbrugge, St.-Pietersabdij, z.j. (1956). Vierde uitgave. Abt van Steenbrugge, † in 1945.
- 103 J. Coppens, *Zijne Excellentie Mgr. Lamiroy. Een levensbericht*. Leuven, 1956.
- 104 W. Giraldo, *Herinneringen aan Maurits Van Coppenolle*. — B. LVII (1956), 179-183
- 105 (J. De Smet), *Maurits Van Coppenolle*. — 't Beertje 1956, 14-15.
Kort in memoriam.
- 106 H. Stalpaert, *In memoriam M. Van Coppenolle*. — Vk. LVI (1955), 115-116.
- 107 F. van Es, *In memoriam Maurits Van Coppenolle*. — OZ. XXX (1955), 163.

II. ALGEMENE GESCHIEDENIS

I. GESCHIEDENIS VAN VLAANDEREN

- 108 M. Amând, *L'occupation du sol à Tournai et dans le Tournaisis du Ier au Ve siècle de notre ère*. — BTFG. XXXIII (1955), 877-899.
- 109 P. van Gansbeke, *La mise en état de la défense de la Gaule au milieu du IIIe siècle après J.C.* — Latomus, XIV (1955), 404-425, ill.
- 110 F. Petri, *Stamm und Land im frühmittelalterlichen Nordwesten nach neuerer historischer Forschung*. — Westfälische Forschungen VIII (1955), 5-16.
O.m. over de pagus Mempiscus.
- 111 Ch. Verlinden, *Les origines de la frontière linguistique en Belgique et la colonisation franque*. — Brussel, 1955, in-8°, 139 p. en een kaart (Notre Passé).
Zie de beoordeling van S. J. D(e) L(aet) in *L'Antiquité Classique*, XXIV (1955) 460-461.
- 112 C. Verlinden, *Catastrophe of Evolutie ? Het ontstaan der taalgrens in België*. — TG. LXVIII (1955), 289-303.
- 113 M. Amând, *Les origines de notre frontière linguistique*. — Droit et Liberté, VII (1955), 129-131.
- 114 E. Ewig, *Die Civitas Ubiorum, die Francia Rinensis und das Land Ribuarien*. — Rheinische Vierteljahrsblätter, XIX (1954), 1-29 + 1 kaart.

- 115 W. J. de Boone, *De Franken van hun eerste optreden tot de dood van Childerik*. Amsterdam, 1954, 225 blz. ill.
- 116 E. Ewig, *Die fränkischen Teilungen und Teilreichen (511-613)*. — Abhandlungen der Akademie Mainz, Geistes- und Sozialwissenschaftliche Klasse, 1952, n° 9, 651-715.
- 117 E. Ewig, *Die fränkischen Teilreiche im 7. Jahrhundert (613-714)*. — Trierer Zeitschrift, XXII (1954), 85-144.
- 118 E. Salin, *Un aspect de la civilisation mérovingienne*. — Annales, X (1955), 161-172 + ill.
- 119 J. Noterdaeme, *Studiën over de vroegste kerkgeschiedenis van Brugge. II. De fiscus Weinebrugge en de herkomst van de St. Salvatorskerk te Brugge*. — Sacris Erudiri, VII (1955), 131-139.
- 120 R. Foreville, *Un chef de la première croisade, Arnoul Malecouronne*. — Bull. philologique et historique du Comité des Travaux historiques et scientifiques, 1955, p. 377-390.
Arnoul Malecouronne of van Choques, naar zijn geboorteplaats in het Bisdom Terwaan, patriarch van Jerusalem van 1099 tot 1118.
- 121 M. Ungureanu, *La bourgeoisie naissante: Société et littérature bourgeoises d'Arras au XIIe et XIIIe siècles*. Arras 1955 (Mémoires de la Commission des Monuments historiques du Pas-de-Calais, T. VIII, 1).
Cfr. de uitstekende critische bespreking van A. Derville, *A propos d'une méthode et de ses limites*. — SAM. Bull. XVIII, fasc. 344, 408-416.
- 122 J. F. Verbruggen, *Brugse volksleiders en ridders in 1302*. — WT. XV (1955), 241-246.
- 123 G. Hennequin, *La révolte des Bourgeois de Saint-Omer, de 1306, et ses conséquences*. — Bull. SAM. XVIII, fasc. 345, p. 417-444.
De financiële lasten van de stad St. Omer ten gevolge van haar opstand in 1306 tegen de gravin Mahaut van Artesië.
- 124 L. Fossier, *Aspects de la crise frumentaire du XIVe siècle en Artois et en Flandre Gallicante*. — Recueil de Travaux offerts à M. Clovis Brunel, Paris, 1955, 436-447.
- 125 F. Blockmans, *De erfstrijd tussen Vlaanderen en Brabant in 1356*. Verslag van de algemene vergadering van het Historisch Genootschap gehouden te Utrecht ... verenigd met Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap, LXIX (1955), 11-16.

- 126 L. M(ahieu), *Bataille livrée près de Dunkerque et prise de la ville pas les Anglais (15 Mai 1383)*. — SEPC. Bull., XLIII (1955), 68-69.
- 127 H. D'hulst, *Het huwelijk van Filips de Schone en Johanna van Castilië te Lier op 20 oktober 1496*. Antwerpen — Amsterdam, Standaard-Boekhandel, 1956, ill. 63 blz.
- 128 J. Hinneman, *Sprokkelingen uit de geschiedenis van onze betrekkingen met Schotland ten tijde van Keizer Karel*. — Mededelingen van de Academie van Marine van België VII (1953), 185-215.
- 129 L. Van der Essen, *Croisade contre les hérétiques ou guerre contre des rebelles*. — RHE. LI (1956), 42-78.
De ondertitel verklaart de opzet: La psychologie des soldats et des officiers espagnols de l'armée de Flandre au XVIe siècle.
- 130 L. Van Acker, *Valsmunterij onder het Frans Bewind*. — B. LVII (1956), 129-133.
- 131 J. De Smet, *Ephemeriden uit het Kabinet van de twee eerste Belgische Gouverneurs van West-Vlaanderen, 1830-1854*. — Hand. Em., XCII (1955), 111-139.
- 132 F. Lentacker, *Les ouvriers belges dans le département du Nord au milieu du XIXe siècle*. — RN. XXXVIII (1956) 5-14, ill.
- 133 J. De Smet, *De oorlog 1914-1918 aan en rond de (Belgische) kust*. — Brugse Courant, 24. XII. 1955 — II. II. 1956.
Vooral militaire geschiedenis: de kustversterkingen, de operaties op zee (duikboten en torpedoboten), de beschietingen, de vliegeraanvallen, het Engels offensief van uit Ieper in het najaar van 1917, de Engelse ontschepping te Zeebrugge in 1918.

2. PLAATSELIJKE GESCHIEDENIS

- 134 R. Dufloy, *Geschiedenis van Vlamertinge*. Langemark, druk. N. V. Vonksteen, 1956. Gr. in 8°, 336 blz. + 5 illustr. buiten tekst. Groot aantal illustraties in de tekst.
- 135 L. Dendooven, *La Flandre maritime*. Lissewege, 1956, 31 blz. ill.
- 136 P. Declercq, *Vrijkoping van Vlamingen uit Barbarije 1642-1678*. — B. LVII (1956), 143-148.
- 137 A. Lowyck, *Lijst van Westvlaamse Boerenkrijgers*. — Ons Heem, XI (1955) 69-119.
Vervolg en einde van de Namenlijst.

- 138 A. De Vos, *Drie brieven van Bernard van Hecke, soldaat onder Napoleon*. — Appeltjes VI (1954), 245-250.
Soldaat geboren te Evergem 1787.
- 139 D. Verstraete, *Anti-patriotten op het ambacht van Maldegem in 1790*. — Appeltjes VI (1954), 31-66.
- 140 J. D. D. (Rumbeke), *De aardappelplaag in 1845*. — B. LVII (1956) 74-76.
Dagboekantekeningen van Felicitas Rommel, tante van Kan. Rommel.
- 141 J. De Cuyper, *De parochies waar het St. Pieterskapittel van Kassel het tiendrecht bezat*. — Hand. Em., XCII (1955), 58-71.
- 142 L. van Acker, *De oorsprong der Westvlaamse plattelandskapelanijen in de aangiften van 1787*. — Hand. Em., XCII (1955), 97-110.
- 143 P. Tamboryn, *Rondom de Ieperlee*. — TCB. LXII (1956), 153-155.
- 144 K. B., *Reorganisatie van het museum Gruuthuse alsmede een woordje over de voormalige Sint-Donaaskerk te Brugge*. — TCB. LXII (1956), 17-20.
- 145 A. V(iaene), *Brugge hospitaalstad gedurende het beleg van Oostende 1601-1602*. — B. LVII (1956), 12-15.
- 146 J. Blontrock, *Bij een drievoudig eeuwfeest (1656-1956) Van koning Karel II van Engeland. Het Regiment der Grenadier-Guards en de Brugse Haringvissers*. — TCB. LXII (1956), 205-206.
- 146 bis J. De Wolf, *St. Lodewiks Leerhuis voor 1896*. — Haec Olim 1955-1956, p. 16-23.
Herinneringen aan het St.-Lodewijkscollege te Brugge tijdens de eerste helft van de jaren 1890.
- 146 ter F. Bekkers, *Herinneringen uit mijn collegejaren (1902-1908)*. — Haec Olim 1955-1956, p. 24-32.
- 146 quater J. De Smet, *Mijn collegejaren 1910-1916*. — Haec Olim 1955-1956, p. 40-43.
Beide voorgaande nrs. betreffen het St. Lodewijkscollege te Brugge.
- 147 A. V(iaene), *De vismarkt in Brugge*. — B. LVI (1955) 247-249.
- 147 bis J. de Mûelenaere, *De luchtaanval van 1944*. — Haec Olim 1955-1956, p. 40-43.
Luchtaanval van 28 mei 1944 op St. Michiels bij Brugge.

- 148 K. Suykers, *De Leemwal op Edewalle*. — B. LVI (1955), 312-313.
- 149 A. De Vos, *Het Goed Ter Beken alias „Heilweghen” te Evergem*. — Appeltjes VI (1954), 165-222.
- 150 J. K. Adriaensen, *'s Gravensteen te Gent*. — TCB. LXII (1956), 139-141.
- 151 P. Gunst, *Gistel*. — De Toerist, XXXIV (1955), 457-463.
- 152 N. Huyghebaert, *„Ad villam que dicitur Curba...”. Robert le Frison et l'avouerie d'Houthulst*. — Sacris Erudiri, VII (1956), 163-176.
De betrekkingen tussen de abdij van Corbie en de graven van Vlaanderen, in het bijzonder naar aanleiding van Houthulst.
- 153 G. Gyselen, *De restauratie van het hotel-museum Merghe-lyncx te Ieper*. — W. V. IV (1955), 50.
- 154 J. Maertens, *Het Museum Permeke te Jabbeke*. — Her-nieuwen, XXIV (1956), 519-521.
Het woon- en werkhuis van de expressionistische schilder Constant Permeke (Antwerpen 1886-Oostende 1952.)
- 155 (J. Desmyttere), *Klerken, het dorp op de heuvel*. Lange-mark, 1954, 62p.
- 156 A. Viaene, *De Canesie van Kortrijk*. — B. LVII (1956), 170-172.
- 157 L. Danhieux, *Pogingen tot oprichting van een Rederijkers-kamer te Maldegem in 1791*. — Appeltjes VI (1954), 237-244.
- 158 A. Viaene, *De abdij van Merkem. De laatste jaren en de laatste juffrouw 1554-1609*. — B. LVI (1955), 193-199.
- 159 A. V(iaene), *De visserij te Nieuwpoort 1770*. — B. LVI (1955), 249-251.
- 160 K. Loppens, *Mariabeelden uit de O. L. Vrouwekerk te Nieuwpoort voor 1914*. — B. LVII (1956), 15-16.
- 161 M. English, *Oude Mariabeelden en Mariadevoties te Nieuwpoort*. — B. LVII (1956), 77-82.
- 162 J. De Cuyper, *Tribulatiën van een koster-schoolmeester te Pervijze in de 18^e eeuw*. — B. LVI (1955), 271-274.
- 163 W. Schukking, *Retranchement, het voormalige Cassandria*. — Bull. v.d. Kon. Ned. Oudheidkundige Bond, 6^e serie, IX (1956), 173-178.
- 164 J. P(ollet), *1830 en het Klein Seminarie van Roeselare*. — De Heraut, VII (Augustus 1954), 5-8.

- 165 J. P(ollet), *De Normaalschool te Roeselare (1838-1846)*. — De Heraut, VII (Mei 1954), 6-8.
- 166 J. P(ollet), *Het Superioraat van B. J. Nachtergaele (1814-1849)*. — De Heraut, VIII (1955), p. 8-14 (April), p. 8-14 (Augustus), p. 6-13, (December).
In het Klein Seminarie te Roeselare.
- 167 W. Denijs, *Rodenbach en Roeselare*. — De Autotoerist, IX (1956), 726-729.
Behandelt ook de lotgevallen van Albrecht Rodenbach's standbeeld tijdens eerste wereldoorlog (1917-1919).
- 168 F. Francken, *Roeselare. Herdenking van de 100^e verjaring van Albrecht Rodenbach's geboortedag. Een herinnering aan de bevrijding van het stadje in '18*. — TCB. LXII (1956), 68-70.
- 169 A. Duforret, *Honderd en vijftig jaar Klein Seminarie*. — De Heraut, IX (augustus 1956), 2-9.
Te Roeselare (1806-1956). Feestrede uitgesproken door de Superior.
- 170 J. Pollet, *De jubelfeesten van 1856 en 1906*. — De Heraut, IX (april 1956), 8-13.
In het Klein Seminarie te Roeselare.
- 171 J. Delbaere, *Het kasteel van Rumbekke*. — De Toerist, XXXV (1956), 425-428.
- 172 J. Ameryckx, *Nieuwe gegevens over „Ter Streep”*. — B. LVI (1955), 267-270.
- 173 A. V(iaene), *De ongelukkige jaren veertig*. — B. LVII (1956) 41-43.
Uit het handboek van Jodocus Wille (Ursel) 1840-1845.
- 174 N. Huyghebaert, *De verbouwingen van de abdijkerk van Sint-Andries*. — B. LVI (1955), 261-266; 299-304, ill.
- 175 M. English, *Over een St. Laureinsschilderij te Zedelgem*. — B. LVI (1955), 295-298, ill.
- 176 M. Ryckaert, *Zomergem, zijn heerlijkheden en hun heren*. — Appeltjes VI (1954), 67-164.

III. BIJZONDERE GESCHIEDENIS

I. RECHT EN INSTELLINGEN

- 177 J. Gaudemet, *Survivance romaine dans le droit de monarchie franque du Ve au Xe siècle*. — TRG. XXIII (1955), 149-206.

- 178 P. C. Boeren, *Quelques remarques sur les manuscrits de la loi salique.* — TRG. XXII (1954), 33-67.
- 179 J. Rambaud-Buhot, *Une collection canonique de la réforme carolingienne.* — Revue historique du droit français et étranger, XXXIV (1956), 50-73.
- 180 J. Van Winter, *Vlaams en Hollands recht bij de kolonisatie van Duitsland in de 12e en 13e eeuw.* — TRG. XXI (1953), 215-224.
- 181 P. Feuchère, *Un obstacle au réseau de subordination. Alleux et alleutiers en Artois, Boulonnais et Flandre wallone. Étude sémantique, juridictionnelle, sociale et géographique.* — Anciens Pays et Assemblées d'États, IX (1955), 1-32.
- 182 A. Koch, *L'origine de la haute et de la moyenne justice dans l'ouest et le nord de la France.* — TRG. XXI (1953), 420-458.
- 183 J. TH. De Smidt, *De keuren van de Vier Ambachten van 1242 en 1261 en die van Saafingen van 1263.* — Verslagen en Mededelingen van de Vereeniging tot uitgaaf der Bronnen van het oud-vaderlandsche Recht XI (1954), 89-176.
- 184 P. Mangano-Leroy, *Actes tournaisiens de droit privé (1275-1522). Addenda et corrigenda.* — KCUOW. Hand. XVIII (1955), 518.
Cfr. Boekenschouw 1954-1955, n° 6.
- 185 J. Buntinx, *Verkrachting en Hulpgeroep in het Oud-Vlaams Recht.* — Hand. Zuidned. Maatschappij v. Taal- en Letterkunde en Gesch., IX (1955), 15-21.
- 186 P. Gorissen, *Costuimen van het Brugse Vrije. Fragment van een recensie in proza.* — KCUOW. Hand., XVIII (1955), 509-517.
Nuttig tot het verbeteren van de berijmde text. Omstreeks midden XVIe eeuw.
- 187 G. Lepointe, *Le droit de maineté dans les coutumes de Lille.* — TRG. XXI (1953), 297-309.
- 188 J. Gilissen, *Loi et coutume. Quelques aspects de l'interpénétration des sources du droit dans l'ancien droit belge.* — TRG. XXI (1953), 257-296.
Les coutumes de Furnes, d'Ypres et de Bruges servent e.a. d'exemples pour la pénétration de la loi dans les recueils de coutumes.

- 189 A. Vandenbossche, *Deux témoignages de l'application en Flandre française de l'ordonnance de 1670 en matière de suicide*. — TRG. XXII (1954), 169-181.

Commentaire des procès et sentences de condamnation aux fourches patibulaires de deux suicidés, par le magistrat de Bergues-Saint-Winoc. Les deux sentences, de 1691 et 1723 en annexe.

2. ECONOMISCHE EN SOCIALE GESCHIEDENIS

- 190 A. Verhulst, *Structures domaniales et agraires en Belgique au moyen âge*. — Annales, XI (1956), 61-70.
- 191 J. Martel, *Le défrichement en Artois du IXe au XIIIe siècle*. — SAM. Bull., XVIII, fasc. 347, p. 510-512.
Kritiek van P. Feuchère, *Le défrichement des forêts en Artois* (zie Hand. Em. 1955, Boekenschouw 33). Kort maar belangrijk artikel.
- 192 J. Lestocquoy, *Tonlieu et peuplement urbain à Arras au XIIe et XIIIe siècles*. — Annales, X (1955), 391-395.
- 193 J. Marechal, *Bijdrage tot de geschiedenis van het bankwezen te Brugge*. Brugge, De Anjelier, 1955.
- 194 E. I. Strubbe, *Een contract voor wijnuitvoer te Brugge in 1368*. — Hand. Em. XCII (1955), 72-74.
- 195 L. Bril & E. Lejour, *Les oranges dans nos provinces au XIVe au XVe siècles*. — ABMB. XXVI (1955), 56-59.
De sinaasappelen werden alsdan waarschijnlijk langs Brugge uit het Zuiden ingevoerd; dat leest men af uit de texten van 1376-77 en 1421.
- 196 N. J. M. Kerling, *Caxton and the trade in printed books*. Londen, 1955 (The Book Collector, IV).
- 197 K. De Wolf, J. De Wolf & P. Vande Vyvere, *Geschiedenis van de apotheek „Den Cleynen Thems”*. — Pharmaceutisch Tijdschrift voor België, XXXIII (1956), 53-62.
„Den Cleynen Thems” is een apotheek in de Zuidzandstraat te Brugge, die wellicht de oudste van België is.
- 198 V. Ruwet, *Verkoop van lijfrenten te Boudelo in de 13^e eeuw*. — Cîteaux Ned. VI (1955), 267-270.
- 199 J. De Smet, *De garnaalvangst op onze kust in de 18^e eeuw*. — B. LVII (1956), 17-24.
- 200 J. Geldhof, *Yseghem : Vlytigh ende Boos. Historisch-economisch overzicht van de Izegemse nijverheden, 1956*. Izegem, 1956.

- 201 L. Van Acker, *Het ontstaan van de bank Du Jardin te Brugge*. — B. LVI (1955), 231-237.
- 202 Ch. Verlinden, *Vlamingen in koloniaal Spaans Amerika*. — — VG. XL (1956), 129-139.
- 203 D. Dalle, *Pachten en bevolkingsgroepen te Veurne in 1701*. — Hand. Em. XCII (1955), 140-149.
- 204 J. De Smet, *De bevolking van Damme in het begin van de 18e eeuw*. — B. LVI (1955), 321-326.

3. GESCHIEDENIS DER WETENSCHAPPEN, LETTEREN EN VLAAMSE BEWEGING

- 205 A. Gerlo, *L'apport de l'humanisme belge au développement de la pensée scientifique*. — Revue de l'Université de Bruxelles, VIII (1956), 328-361.
Noteren wij de westvlaamse humanisten: Peter Plancius van Dranouter; Simon Stevin, Boudewijn Hamée, Anselmus De Boodt, allen van Brugge.
- 206 N. Huyghebaert, *De bibliotheek van de oude St. Andriesabdij*. — Hand. Em. XCII (1955), 150-160.
- 207 L. A. Ducheyne, *De toestand van het gemeentelijk onderwijs, inzonderheid in West-Vlaanderen, bij het begin van de XIXe eeuw*. — Hand. Em. XCII (1955), 22-37.
- 208 J. Noterdaeme, *Jacob de Costere van Maerlant*. — WT. XV (1955), 313-321.
Nieuwe gegevens over J. v. M. „klerk van de heren van Roden”: de dichter blijkt priester te zijn geweest en kapelaan te Snellegem.
- 209 J. Van Mierlo, *Jacob, die coster van Maerlant*. — WT. XV (1955), 353-357.
- 210 J. van Cleemput, *Jacobus Custos*. — WT. XV (1955), 412-416.
- 211 J. van Mierlo, *Een paar kantaantekeningen*. — WT. XV (1955), 416.
In verband met het voorgaande nummer.
- 212 W. G. Hellinga & A. Kampstra, *De Costere of die coster?* — WT. XVI, (1956), 1-5.
- 213 J. van Mierlo, *De koster Jacob, niet Jacob die Costere*. — WT. XVI (1956), 57-59.
- 214 R. Haeserijn, *De toenaam (de) Costere*. — WT. XVI (1956), 59-61.

- 215 J. Noterdaeme. J. van Mierlo. J. van Cleemput, — *Jacob van Maerlant*. — WT. XVI (1956), 97-107.
- 216 A. Deman, *Het bericht van Jacob van Maerlant over de zeeslag bij Salamis (480 v. C.)*. — Hand. Zuidned. Maatsch. v. Taal- en Letterkunde en Gesch., IX (2, 1955), p. 32-36.
- 217 H. Van Crombruggen, *Janus Lernetius (1545-1619). Een biographische studie*. — KVAB. Verh. Lett. XVII (1955), n° 23, 209 blz.
 „Een literair-historisch onderzoek van Lernetius' poëzie viel buiten het kader van deze studie" aldus de schrijver. Men kan het alleen maar betreuren. De hoofdverdienste van het werk ligt dan ook in de 2° helft : de uitgave van documenten, en wel vooral van de „Manes Catulli" of Parodiën op de epigrammen van Catullus.
 Naast het eng-biographische had de auteur o.i. Lernetius toch moeten situeren in het kader van het Brugs humanisten-milieu.
 L. Da.
- 218 E. Reynaert, *De Letterkunde te Roeselare. Overzicht met bloemlezing*. Roeselare, 1956. In 16°, 159 p. Fr. 65.
 Behandelt alle letterkundigen, die te Roeselare geboren werden of gewerkt hebben, sedert de 16^e eeuw.
- 219 V. Verstegen, *Godelijcke lofsanghen en gheestelicken pylkoker door Gullielmus Vander Machtelt*. — Cîteaux Ned. VI (1955) 213-216.
 Waarschijnlijk was G. Vander Machtelt een Gentenaar.
- 220 A. De Roovere, *Gedichten. Naar alle tot dusver bekende handschriften en oude drukken uitgegeven door J. J. Mak*. Zwolle, 1955, 414 blz.
 Met uitgebreide biografie.
- 221 J. Haest, *Albrecht Rodenbach*. Roeselare, z.j. (1954). 121 blz. 35 Fr.
- 222 L. Sourie, *Albrecht Rodenbach, 1856-1956*. Brugge, „Klimop", 1955. 95 blz. 40 Fr.
- 223 J. Pollet, *Albrecht Rodenbach en de Lettergilde*. — Her-nieuwen, XXIV (1955-1956), 72-77, 151-156 en 221-225.
 A. R. is tijdens zijn studentenjaren aan het Klein Seminarie te Roeselare achtereenvolgens als aspirant-lid (1873), lid (1874), sekretaris (1874-75) en voorzitter (1875-76) werkzaam geweest in de op 2 februari 1851 gestichte „Société littéraire" (die thans nog bestaat).
- 223 bis F. Bekkers, *Hugo Verriest op bezoek (1908)*. — Haec Olim 1955-1956, p. 33-35.
 In het St. Lodewijkcollege te Brugge.

- 224 R. De Coninck, *Guido Gezelle's purisme*. — Handelingen der Zuidnederlandse Maatschappij voor taal- en letterkunde en geschiedenis, VII (1953), 43-100.
- 225 A. Viaene, *Gezelle's eerste almanak*. — B. LVI (1955), 289-294.
Spokers Almanak of de Lacher van Brugge 1867.
- 226 A. Keersmaekers, *Een ongekende bron van Gezelle's gedicht „De Blomme”*. — B. LVII (1956), 108-111.
- 227 V. Celen, *Stemmen van Trouw uit Frans-Vlaanderen*. Oudenaarde, Sanderus, 1954. 70 blz. ill.
Keur van gedichten door Frans-Vlamingen geschreven.
- 228 A. Demedts, *Omer Karel De Laey*. — W.V. V (1956), 50-55.
- 229 M. Vermeulen, *Warden Oom en de familie De Laey*. — W.V. V (1956), 55-56.
- 230 F. Verknocke, *René De Clercq*. — W.V. V (1956), 57-58.
- 231 F. Baur, *Caesar Gezelle*. — W.V. V (1956), 59-61.
- 232 R. Vanhaute, *Delfien Vanhaute*. — W.V. V (1956), 66-68.
- 233 J. Schepens, *Maurits Sabbe*. — W.V. V (1956), 62-65.
- 234 E. Driesaert, *Een dichter uit Frans-Vlaanderen: Emmanuel Looten*. — Hernieuwen, XXIII (1955), 374-384.
- 235 A. Demedts, *Stijn Streuvels*. Brussel-Amsterdam, 1955, 133 blz. (Prominenten-reeks, nr. 2).
- 236 F. B., *Enkele woorden over André Demedts*. — Hernieuwen, XXIV (1955), 36-41.
Dichter en romanschrijver op 8. 8. 1906 te St.-Baafs-Vijve geboren. Thans directeur van de B. N. R. O.-Studio Kortrijk.
- 237 J. Boon, *Katechismus van de Vlaamse Beweging. De Beknopte Geschiedenis alsmede de Beeldenwereld van deze Beweging in honderd vragen met antwoord*. Antwerpen, 1950. In 16°. 60 Fr.
- 238 X., *Sprokkelingen uit de historiek van het Algemeen Nederlands Bewustzijn in Vlaanderen*. — Hernieuwen, XXI (1954), 83-91.
Van de 16° tot 19° eeuw.
- 239 L. Wils, *De ontwikkeling van de gedachteninhoud der Vlaamse beweging tot 1914*. — Kath. VI. Hogeschool Uitbreiding, Verhand., Leuven, 1955.

- 240 L. Wils, *Rodenbachs plaats in de ontwikkeling van de Vlaamse gedachte*. — *Kultuurleven*, XXIII (1956), 181-197.
In een klare en historisch verantwoorde uiteenzetting wordt, aan de hand van een grondig bronnenonderzoek, de houding geschetst van A. Rodenbach tegenover België, Nederland en de staat.
- 241 X., *J. B. C. Verloo, voorloper van de Vlaamse Beweging*. — *Hernieuwen*, XXI (1953), 376-380.
Op 4 mei 1797 te Brussel overleden. Auteur van o.a. „Onacht der Moedertaal”.
- 242 L. Wils, *Kanunnik Jan David (1801-1866) in de Vlaamse Beweging*. — *Dietsche Warande en Belfort*, (Februari 1956), 105-112.
- 243 C. Neutjens, *De ontwikkeling van Rodenbach's levensinzicht*. — *Kath. Vl. Hogeschool Uitbreiding*, jg. L, nr. 4 (1956).
- 244 K. De Busschere, *Albrecht Rodenbach. Een Rodenbach die geen Rodenbach was*. — *Hernieuwen*, XXIV (1956), 393-397.
- 245 J. Geldhof, *Pater Renatus Devos. De eerste martelaar van de Vlaamse Studentenbeweging*. Brugge, 1955.
- 246 J. Geldhof, *Vliegt de Blauwvoet ! Julius Devos : de eerste Blauwvoet die „vloog”*. — *Hernieuwen*, XXIII (1955), 406-411.
Uit het Klein Seminarie te Roeselare in 1875.
- 247 J. Crick, *Op interview bij pater Renaat de Vos. Een woord geschiedenis over de „Blauwvoeterie”*. — *De Autotoerist*, IX (1956), 730-733.
- 248 K. Dubois, *K. S. A. Jong-Vlaanderen en de Vlaamse Beweging*. — *Hernieuwen*, XXI (1954), 2-21.
- 249 L. Ghesquiere, *Firmin Deprez*. Kaaskerke, 1956.

4. KUNSTGESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE

- 250 D. Bolten, *Kunstreisboek voor Nederland, IV (Zeeland, Noord-Brabant, Limburg)*. — Amsterdam, 1956 (2° ed).
- 251 H. P(auwels), *Una mostra dedicata a Garemijn, Pulinx e Pepers*. — *Emporium*, C XXII (1955), 126.
S. zegt dat er in de katalogus werk v. Pulinx te Gent ontbreekt. Hij heeft ons nu echter laten weten dat het de zoon v. Pulinx betreft. Wat echter wel ontbrak, was de heropbouw van de Kapel van 't Keerske (1723-'5).

L. D.

- 252 J. Philippe, *La peinture murale du XIIIe siècle en Belgique*. — Verbond der Gesch. Oudh. Kringen van België. 35e Congres (Kortrijk 1953), deel V, Gembloers, 1955, blz. 561-587.
Blz. 578-581 bespreekt de muurschilderijen te Ieper, Gent, Veurne, Lissewege en Brugge. Zorgvuldige bibliografie.
- 253 O. Pächt, *Panofsky's Early Netherlandish Painting*. — The Burlington Magazine, 1956, 110-116; 267-279.
- 254 H. W. von Löhneisen, *Die ältere Niederländische Malerei Künstler und Kritiker*. Ersenach-Kassel, 1956.
- 255 V. Denis, *Un nouvel argument en faveur de l'unité de l'œuvre de Roger van der Weyden*. — Verbond der Gesch. Oudh. Kringen van België. 35e Congres (Kortrijk 1953), deel V, Gembloers, 1955, blz. 541-547.
Een Genuese kopie van de Boodschap van Merode (soms nog aan de Meester van Flémalle toegeschreven) draagt de ondertekening Rogier Van Der W...
- 256 J. Dochy, *De schilderkunst te Brugge*. Geïllustreerde gids. Brugge, 1956, 2e uitg.
- 257 L. Dewez & A. van Iterson, *La lactation de saint Bernard. Légende et iconographie*. — Cîteaux Ned. VII (1956), 165-189.
Menig schilderij van de Vlaamse school wordt besproken.
- 258 F. Winkler, *Ein unbeachtetes Eyckisches Werk*. — Studien Edwin Redslob, Berlijn, 1954, p. 90 e.v.
Schilderij „Toren van Babel” (Mauritshuis, Den Haag) is kopie naar Hubert van Eyck. J. Helbig spreekt in „Histoire de la Peinture au Pays de Liège” (1873), blz. 87, van een dokument van 1459: „Tabulam parvam in qua pulchre et magistraliter depicta est turris Babel, quam caram habeo”. Cfr. ook O. Pächt. The Tower of Barbara and the Tower of Babel, in Miscellanea J. Wilde, Londen, 1951.
- 259 R. Weiss, *Some van Eyckian illuminations from Italy*. — Journal of the Warburg and Courtauld Institutes, XVIII (1956), 319-321.
Over Eyckiaanse invloed in enkele Italiaanse miniaturen.
- 260 J. Lejeune, *Les Van Eyck, peintres de Liège et de sa cathédrale*. Luik, 1956. 213 blz., 113 afb.
- 261 J. Desneux, *Nicolas Rolin, authentique donateur de la Vierge d'Autun*. — La Revue des Arts, IV (1954), 194-200.
La „Vierge d'Autun” c'est à dire la Vierge dite „du chancelier Rolin”, aujourd'hui au Louvre.

- 262 P. Bautier, *Le Maître brugeois de la légende de Sainte Ursule*. — KMSch K. Bull. V (1956), 3-11.
- 263 A. Schouteet, *Nieuwe teksten betreffende Hans Memling*. — BTOK. XXIV (1955), 81-84.
Betreffen het lidmaatschap van Memling van de Brugse broederschap van O. L. Vrouw ter Sneeuw.
- 264 R. De Gryse, *Willem Moreel in de Nieuwpoortse stadsrekening van 1502*. — Hand. Em., XCII (1955), 74-79.
Deze W. Moreel is waarschijnlijk de bekende burgemeester van Brugge, die door H. Memling werd geportretteerd.
- 265 F. Bologna, *Un'opera del maestro della leggenda di St. Godelieve*. — K. M. Sch. K. Bull. V (1956) 33-34.
Drieluik met voorstelling van de Kruisafdoening (Pisa, Museo Nazionale di S. Matteo).
- 266 F. Bologna, *Nuove attribuzioni a Jan Provost*. — K. M. Sch. K. Bull. V (1956), 13-31.
- 267 R. A. Parmentier, *Bronnen voor de geschiedenis van het Brugse schildersmilieu in de XVIe eeuw. XXXVIII. Jan Fabiaan*. — BTOK. XXIV (1955), 85-98.
- 268 J. Held, *Notes on flemish seventeenth century painting: Jacob van Oost and Theodor van Loon*. — The Art quaterly, XVIII (1955), 147-155.
- 269 U. Smeets, *Vlaamse Immaculata-schilderingen in Italië*. — Franciscana, IX (1954), 89-102.
- 270 A. Mabile de Poncheville, *Suvée, restaurateur de l'École de Rome*. — Mercure de France, n° 1099 (1 maart 1955), 541-543.
- 271 A. Schouteet, *Over een schilderij van G. de Péligny*. — Hand. Em. XCII (1955), 83-85.
Dit schilderij wordt in het Gemeentemuseum te Brugge bewaard.
- 272 M. Duchateau, *Schilderkunst in West-Vlaanderen anno 1955*. — W. V. IV (1955), 267-270.
- 273 Ch. -J. Liebman, *Le commentaire français du psautier et le ms. Morgan 338, pour l'attribution à Simon de Tournai*. — Romania, LXXVI (1955), 433-476.
Le Morgan 338 sort du même atelier que le fameux psautier d'Ingeburge du Musée Condé. Le commentaire qu'il contient est dédié à Laurette, fille du comte Thierry d'Alsace, religieuse à Forest-lez-Bruxelles (post 1162). L'auteur est un clerc de Montdidier. Plusieurs indices permettent de l'identifier avec Simon de Tournai, le célèbre théologien qui enseigna à Paris au XIIe s. et mourut vers 1201. Étude extrêmement fouillée.

- 274 F. Wormald, *Some illustrated Manuscripts of the Lives of the Saint*. — Bulletin of the John Rylands Library, XXXV (1952-1953), 248-266.
Gaat namelijk over hs. 764 van St. Omer, afkomstig van de abdijs Saint-Bertin.
- 275 J. de Borchgrave d'Altena, *Notes sur quelques sculptures conservées à Courtrai et aux environs*. — Verbond der Gesch. Oudheid. Kringen van België. 35e Congres (Kortrijk 1953), deel V, Gemboers, 1955, blz. 509-516, + 18 ill.
- 276 R. Gavelle, *Le tombeau de Louis de Male et le tombeau de Jeanne de Brabant*. — Direction des musées de France. Positions des thèses des élèves de l'École du Louvre (1911-'44). Parijs, 1956.
- 277 Janssens, *Werk van Filips Nys te Poperinge*. — Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, LX (1954), 118-122.
- 278 A. M. Bonenfant-Feytmans, *Une Orfèvrerie brugeoise, et non bruxelloise du XVe siècle*. — Annales de la société royale d'archéologie de Bruxelles, XLVIII (1948-1955), 95-103.
Betreft een zilveren O.L.V. met Kind, bewaard in de dom te Chieri (Italië). Merktkens : Brugse leeuw en letter P.
- 279 A. Welcker, *Karel van Mander als ontwerper voor zilver-smeden*. — Oud-Holland, LXVIII (1954), 127; LXX (1955), 46-49.
- 280 „Engels” borduurwerk in de Nederlanden : I. J. Duverger, *De koorkap van Monnen-Nielen in het Vleeshuis-museum te Antwerpen*. II. J. Versyp, „Engels” borduurwerk in het noorden van Westvlaanderen. III. J. van Hauwermeiren-Grossé, *De herstelling van de koorkap van Lissewege*. IV. M. Casteels, „Engels” borduurwerk in de Koninklijke musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel. — Artes Textiles II (1954-1955), 18-44.
- 281 J. Versyp, *Een reeks Brugse tapijten met voorstellingen uit het leven van Karel V*. — Artes Textiles II (1954-1955), 112-117.
- 282 J. Duverger & J. Versyp, *Schilders en borduurwerkers aan de arbeid voor een vorstenduel te Brugge in 1425*. — Artes Textiles II (1954-1955), 3-17.
- 283 J. van den Driesche, *Het museum van kunstweefsels en oude costumes te Tourcoing*. — W. V. IV (1955), 174-175.

- 284 M. Risselin-Steenebrugen, *A propos des dentelles du Musée Gruuthuse*. — Hand. Em. XCII (1955), 5-21.
- 285 J. Robijns, *Oude musici in Frans-Vlaanderen*. — W. V. IV (1955), 176-178.
- 286 A. Helewaut, *Perspectief op het koorwezen tot de XVIe eeuw*. — W. V. V (1956), 2-5.
Over kerkelijk muziekleven in West-Vlaanderen.
- 287 M. Boereboom, *Henricus Beauvarlet*. — W. V. IV (1955), 179.
Rijfels musicus te Veurne werkzaam in 't begin van de XVIIe eeuw.
- 288 N. Dufourcq, *Het geval Titelouze*. — De Praestant V (1956), 21-24.
Geboren te St Omaars in 1563; stierf te Roeaan in 1633.
- 289 J. Bolckmans, *Peter Benoit's bedrijvigheid in de Kempen*. — VG. XXXIX (1955), 753-766.
- 290 M. Boereboom, *Moderne toondichters uit Frans-Vlaanderen* — W. V. IV (1955), 180-181.
E. Lalo, A. Roussel, O. Messiaen.
- 291 K. De Schrijver, *Westvlaamse komponisten*. — W. V. V (1956), 10-15.
- 292 J. Ameryckx, *Merkwaardige oudheidkundige vondst te Assebroek*. — B. LVI (1955), 205-209.
Door luchtfoto ontdekte een reeks concentrische grachten en wallen in de Assebroek-Meersen, bij de O.L.V.-kerk.
- 293 H. Roosens & M. Vanderhoeven, *Een verdwenen tumulus te Rosmer*. — Het Oude Land van Loon, X (1955), 52-59.
- 294 J. Mertens, *Les routes romaines de la Belgique*. — Industrie, IX (1955), 673-683.
- 295 Ph. de Schaetzen, *De datering van de eerste romeinse stenen omheining van Tongeren*. — Het Oude Land van Loon, X (1955), 1-9.
- 296 P. de Schaetzen & M. Vanderhoeven, *La terra sigillata à Tongres : I. La sigillata ornée de la Collection Ph. de Schaetzen*. — Bulletin de l'Institut archéologique liégeois, LXX (1953-54), 1-284 + ill.
Uitstekende bespreking: E. Birley, „Terra sigillata” from Tongres. Latomus, XV (1956), 215-221.

- 297 J. Mertens, *Fouilles de substructions gallo-romaines à Saint-Symphorien (Hainaut)*. — *Annales du Cercle Archéologique de Mons*, LXII (1955), 59-78.
- 298 J. Mertens, *Gallo-Romeins uit Vlaams Brabant. I. Machelen*. — *Eigen Schoon en de Brabander*, XXXVIII (1955), 5-13.
- 299 J. Mertens, *Gallo-Romeins uit Vlaams-Brabant. II. Asse*. — *Eigen Schoon en de Brabander*, XXXVIII (1955), 102-110.
- 300 P. de Schaetzen & M. Vanderhoeven, *Merovingisch grafveld te Engelmanshoven (prov. Limburg)*. — *Het Oude Land van Loon*, IX (1954), 15-35.
- 301 A. J. van Bogaert-Wauters, *De Wikingen in Durme- en Scheldehoek*. — *Gedenkschriften van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde*, IIIe reeks, VI (1955), 51-55.
In verband met de voorwerpen bewaard in het museum Van Bogaert-Wauters te Hamme.
- 302 M. English, *Kloosterbouw in West-Vlaanderen*. — *W. V. IV* (1955), 188-190.
Gistel, S. Godelieveabdij te Brugge.
- 303 G. Louwagie, *Hoevebouw in de Noorderpolder*. — *WV. V* (1956), 69-73.
- 304 J. Mertens, *De opgravingen in de Sint-Donaaskerk te Brugge*. — *Streven*, IX (1955), 65-68.
- 305 L. Devliegheer, *De opgraving in de Sint-Donaaskerk te Brugge*. — *De Toerist*, XXXIV (1955), 865-869.
- 306 A. V(iaene) & L. D(evliegheer), *De domeinkerk van de eerste Boudewijns*. — *B. LVI* (1955), 122-125, 328-329, ill. (Bij de opgravingen op de Burg te Brugge.); *De Karolingische Burgkerk*. — *B. LVII* (1956), 86-88.
- 307 *Bij de Wieg van Brugge: De voormalige Sint-Donaaskerk*. — *Concordia* (School- en Missietijdschrift van de Broeders Xaverianen), XX (1955), 10-14 ill.
- 308 P. Heliot, *La filiation médiévale de la dernière abbatiale de Saint-Amand*. — *B TOK. XXIV* (1955), 3-15.
- 309 F. De Smidt, *Opgravingen in de Sint-Baafsabdij te Gent. De abdijkerk*. *Gent*, 1956, 295 blz., 190 afb.
- 310 J. Mertens & L. Devliegheer, *Oudheidkundig onderzoek in de S. Amanskerk te Hooglede*. — *Hand. Em. XCIII* (1956), 70-80.

- 311 H. A. Pauwels, *Steekproeven in de Romaanse kerk te Rekkem.* — Hand. Em. XCII (1955), 79-83.
- 312 L. Devliegheer, *Enkele Middeleeuwse kerken in Frans-Vlaanderen.* — W. V. IV (1955), 165-167.
- 313 L. Devliegheer, *Ontdek de Middeleeuwen in Frans-Vlaanderen.* — De Toerist, XXXIV (1955), 608-611.
- 314 J. de Cuyper, *Grafzerken uit de 14^e eeuw in de Duinenabdij te Koksijde.* — B. LVII (1956), 139-142.
- 315 E. Canneman & J. Stapper, *Sint Anna ter Muiden.* — Bull. v.d. Kon. Ned. Oudheidkundige Bond, 6^e serie, IX (1956), 179-188.
- 316 G. Coolen, *Viellies caves audomaroises.* — SAM. Bull., XVIII, fasc. 347, 498-505, ill.
Bijdrage tot 14^e eeuwse bouwkunst.
- 317 J. Ameryckx & A. Nagelmackers, *De boot van Oostende.* — B. LVII (1956), 135-138.
- 318 M. Evrard, *Moderne kunst in en uit Frans-Vlaanderen.* — W. V. IV (1955), 156-159.

5. KERKGESCHIEDENIS

- 319 D. Stracke, *Over de vita Treveri.* — OGE. XXX (1956), 225-243.
Deze levensbeschrijving waarschijnlijk uit de Merovingse periode getuigt van het kristelijk leven in het Terwaanse.
- 320 J. Noterdaeme & E. Dekkers, *Sint Eligius in de Pagus Flandrensis. De kerk te Snellegem.* — Sacris Erudiri, VII (1955), 140-161.
Werd deze kerk door S. Eligius gesticht? Haar eerste patroon blijkt S. Steven geweest te zijn, een laat-romeinse en merovingische titelheilige. En moeten wij door de „Fresiones” van de *Vita Eligii* de bewoners van Varsenare verstaan?
- 321 A. Kuyle, *Sint Eloy.* Utrecht, De Lanteern, 1955.
Cfr. AB., LXXIV (1956), 303.
- 322 J. De Cuyper, *Idesbald.* — Citeaux Ned. VII (1956), 34-44.
- 323 N. M. Haring, *The Cistercian Evrard of Ypres and his Appraisal of the conflict between St Bernard and Gilbert of Poitiers.* — Mediaeval Studies, XVII (1955), 143sq.
Met uitgave van twee brieven: brief van Everardus de quibusdam articulis Fidei ... ad Urbanum papam III, en brief van Frater B. doctori quondam egregio nunc autem Dei gratia humili Christi discipulo Everardo.

- 324 M. Th. d'Alverny, *Note sur deux œuvres théologiques du XIIIe siècle. Alain de Lille : „Expositio prosae de Angelis”. Achard de Saint-Victor : „de Trinitate”*. — Bibliothèque de l'École des Chartes, CXII (1955), 247-250.
Somt vier hs. op van de Expositio. Invloed van Joannes Scot op onze Vlaamse theoloog.
- 325 A. Dold, *Eine wohl wenig oder gar nicht bekannte zweite Fassung einer „Ecce sacerdos Magnus” Epistel für einen hl. Bekennersbischof*. — Sacris Erudiri, VII (1955), 229-236.
Studie bij een blad uit een XIVde eeuws missaal van de kerk van Zandvoorde bij Oudenburg.
- 326 P. R. De Ganck, *Het „Placet” voor buitenlandse cisterciënzer-visitators in de 16^e eeuw*. — Cîteaux Ned., VII (1956), 102-123.
- 327 A. L. E. Verheyden, *La chronique de Pierre Gaiffier (1566-1568)*. — KCG. Hand., CXIX (1954), 1-94.
Publicatie vooral van een reeks onuitgegeven diplomatische teksten in verband met de calvinisten te Doornik en te Rijsel.
- 328 A. L. E. Verheyden, *Une correspondance inédite adressée par des familles protestantes des Pays-Bas à leurs coreligionnaires d'Angleterre (11 novembre 1569-25 février 1570)*. — KCG. Hand., CXX (1955), 95-257.
Op 26 februari 1570 worden tussen Saint-Omer en Calais twee briefsmokkelaars aangehouden. Voor zover een plaats van verzending voorkomt, stammen de brieven uit Frans-Vlaanderen, Doornik en Ieper. De meeste bevatten familiale of commerciële inlichtingen.
- 329 N. Kerckhaert, *De heresie in het Meetjesland tijdens de eerste helft der XVIIe eeuw*. — Appeltjes, VI (1954), 5-30.
- 330 B. de Gaiffier, *Une collaboration fraternelle : la dissertation sur S. Ignace par les PP. Jean et Ignace Pinius dans les „Acta Sanctorum”*. — Archivum Soc. Jésu, XXV (1956), 13 pp.
Jan Pien (1678-1749) en zijn broer Ignace Pien of Pinius (1681-1763), waren beide te Gent geboren.
- 331 N. N. Huyghebaert, *Les origines de l'abbaye de Saint-Jean-au-Mont, près de Thérouanne*. — SAM. Bull. XVIII, fasc. 346, p. 449-473.
Werd in 1080 gesticht. Is dus geen merovingische abdij, zoals meestal wordt gedrukt, bv. bij Sanderus, *Flandria illustrata*, I (Keulen 1641), blz. 1641.

- 332 J. de Vincennes, *L'Abbaye des Dunes — Saint Idesbald*. Charleroi, éd. Héraly, z.j. (1956). In 12°, 135 blz. + ill. en afz. bundeltje over de opgravingen. 30 Fr.
- 333 E. Brouette, *La communauté de Saint-Augustin de Thérouanné d'après le nécrologe abbatial de Furnes*. — SEPC. Bull. LIII (1955), 3, 1-12.

INDEX OP DE VERKORTINGEN

- ABMB. = *Archives, Bibliothèques et Musées de Belgique*. Brussel.
 Appeltjes = *Appeltjes van het Meetjesland. Jaarboek van het Heemkundig Genootschap van het Meetjesland*. Eeklo.
 B. = *Biekerf*. Brugge.
 BTFG. = *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*. Brussel.
 BTOK. = *Belgisch Tijdschrift voor Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde*. Antwerpen.
 Cîteaux Ned. = *Cîteaux in de Nederlanden*. Westmalle (abdij).
 Hand Em. = *Handelingen van de Société d'Emulation te Brugge*.
 KCG. Hand. = *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*. Brussel.
 KCUOW. Hand. = *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*. Brussel.
 KMSchK. Bull. = *Bulletin der Koninklijke Musea voor Schone Kunsten*. Brussel.
 KVAB. Verh. Lett. = Koninklijke Vlaamse Academie van België. Verhandelingen van de Klasse der Letteren. Brussel.
 KVAVM. = *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*. Gent.
 OGE. = *Ons geestelijk Erf*. Tielt.
 OZ. = *Oostvlaamse Zanten*. Gent.
 RBN. = *Revue belge de Numismatique et de Sigillographie*. Brussel.
 RHE. = *Revue d'Histoire ecclésiastique*. Leuven.
 RN. = *Revue du Nord*. Rijsel.
 SAM Bull. = *Bulletin trimestriel de la Société Académique des Antiquaires de la Morinie*. Saint-Omer.
 SEPC Bull. = *Bulletin de la Société d'Etudes pour la Province de Cambrai*. Rijsel.
 TCB. = *Bulletin du Touring Club de Belgique*. Brussel.
 TG. = *Tijdschrift voor Geschiedenis*. Groningen.
 TRG. = *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*. Haarlem.
 VG. = *De Vlaamse Gids*. Brussel.
 Vk. = *Volkskunde*. Antwerpen.
 WT. = *Wetenschappelijke Tijdingen*. Gent.
 WV. = *West-Vlaanderen. Uitgave van het Christelijk Vlaams Kunstenaarsverbond*. Tielt.

ALFABETISCHE INDEX OP DE SCHRIJVERSNUMEN*

- Adriaensen J. K., 150.
 Amand M., 108, 113.
 Ameryckx J., 172, 292, 317.
 Baur F., 231.
 Blockmans F., 125.
 Bautier P., 262.
 Bekkers F., 146 ter, 223 bis.
 Bijmens B., 20, 35, 70, 71.
 Blontrock J., 47, 146.
 Boereboom M., 287, 290.
 Boeren P. C., 178.
 Bolckmans J., 289.
 Bologna F., 265, 266.
 Bolten D., 250.
 Bonenfant-Feytmans A. M., 278.
 Bonnez A., 48.
 Boon J., 237.
 Bovesse J., 1.
 Bril L., 195.
 Brouette E., 8, 333.
 Bruwier M., 1.
 Buckinx R., 34.
 Buntinx J., 185.
 Cafmeyer M., 37, 38, 44, 52.
 Callewaert H., 10.
 Canneman E., 315.
 Casteels M., 280.
 Celen V., 227.
 Coolen G., 65, 74, 316.
 Coppens J., 103.
 Crick J., 247.
 Daem M., 69.
 Dalle D., 203.
 d'Alverny M. Th., 324.
 Danhieux L., 157.
 de Boone W. J., 115.
 de Borchgrave d'Altena J., 275.
 De Busschere K., 244.
 Declercq P., 136.
 De Coninck R., 224.
 De Cuyper J., 43, 94, 141, 162,
 314, 322.
 de Decker F., 91 bis.
 de Gaiffier B., 330.
 De Ganck P. R., 326.
 De Gryse R., 264.
 Dekkers E., 320.
 De Laet S. J., 5.
 De Langhe J., 24.
 Delbaere J., 89, 140, 171.
 de Luna J. G., 101.
 Deman A., 216.
 Demedts A., 228, 235.
 de Mûelenaere J., 147 bis.
 Dendooven L., 49, 135.
 Denijs W., 167.
 Denis V., 255.
 Denorme C., 96.
 De Roo R., 1.
 De Roovere A., 220.
 de Schaetzen Ph., 295, 296, 300.
 De Schrijver K., 291.
 De Smet J., 25, 31, 105, 131,
 133, 146 (quater), 199, 204.
 De Smidt F., 309.
 De Smidt J. Th., 183.
 Desmyttere J., 155.
 Desneux J., 261.
 Desprechins A., 92.
 de Vincennes J., 332.
 Devlieghe L., 13, 305, 306,
 310, 312, 313.
 De Vos A., 42, 138, 149.
 Devyt C., 32.
 De Wachter A., 67.
 Dewez L., 257.

(*) De cijfers verwijzen naar de volgnummers. De voorzetsels de, du, des, van, von, enz., worden bij de rangschikking in acht genomen.

- De Wolf J., 146 bis, 197.
 De Wolf K., 197.
 Dhondt J., 1, 2.
 D'hulst H., 127.
 Dochy J., 256.
 Dold A., 325.
 Doyère P., 75.
 Driesaert E., 234.
 Dubois K., 248.
 Duchateau M., 272.
 Ducheyne L. A., 207.
 Duflou R., 134.
 Duforret A., 169.
 Dufourcq N., 288.
 Dumont M. E., 1.
 Duverger J., 280, 282.
 English M., 66, 161, 175, 302.
 Enno van Gelder H., 82.
 Evrard M., 318.
 Ewig E., 114, 116, 117.
 Faider-Feytmans G., 4, 5.
 Feuchère P., 181.
 Fockema Andreae S. J., 58.
 Foreville R., 120.
 Fossier L., 124.
 Fraeyman J., 50.
 Francken F., 168.
 Gaudemet J., 177.
 Gavelle R., 276.
 Gekiere R., 51.
 Geldhof J., 200, 245, 246.
 Gerlo A., 205.
 Ghesquiere L., 249.
 Gilissen J., 188.
 Giraldo W., 39, 64, 98, 99, 104.
 Gorissen P., 186.
 Gottschalk M. K. E., 17, 18.
 Gricourt J., 77.
 Gunst P., 151.
 Gyselen G., 153.
 Gyseling M., 9.
 Haeserijn R., 80, 214.
 Haest J., 221.
 Hanssens S., 3.
 Haring N. M., 323.
 Held J., 268.
 Helewaut A., 286.
 Heliot P., 308.
 Hellinga W., 212.
 Hennequin G., 123.
 Hinneman J., 128.
 Houbaert A., 88.
 Huyghebaert N. N., 11, 56, 63,
 152, 174, 206, 331.
 Janssens, 277.
 Joos de ter Beerst A., 59.
 Joosen H., 1.
 Joset C., 1.
 Kampstra A., 212.
 Keersmaeckers A., 226.
 Kerckhaert N., 329.
 Kerling N. J. M., 196.
 Koch A. C. F., 95, 182.
 Kruithof J., 1.
 Kuyle A., 321.
 Lambrecht J., 102.
 Lejeune J., 260.
 Lejour E., 195.
 Lentacker F., 132.
 Lepointe G., 187.
 Lestocquoy J., 192.
 Liebman Ch. - J., 273.
 Lieftinck G. J., 16.
 Loppens K., 68, 160.
 Louwagie G., 303.
 Lowyck A., 137.
 Mabile de Poncheville A., 270.
 Maertens J., 154.
 Maes J., 97.
 Maes, L., 41.
 Mahieu A., 29, 45, 46.
 Mahieu L., 126.
 Maugano-Leroy P., 184.
 Marechal J., 193.
 Marichal G., 87.
 Martel J., 191.
 Mertens J., 294, 297, 298, 299,
 304, 310.
 Meurant R., 61.
 Nagelmackers A., 317.
 Neutjens C., 243.
 Noterdaeme J., 119, 208, 215,
 320.
 Ooms H., 88.

- Pächt O., 253.
 Parmentier R. A., 267.
 Pauwels H. A., 311.
 Pauwels H. P., 251.
 Petri F., 110.
 Philippe J., 252.
 Pollet J., 100, 164, 165, 166,
 170, 223.
 Queller D. E., 12.
 Raillion F., 81.
 Rambaud-Buhot J., 179.
 Renaud J. G. N., 84.
 Reynaert E., 218.
 Risselin-Steenebrugen M., 284.
 Robyns J., 285.
 Roosens H., 293.
 Ruwet V., 198.
 Ryckaert M., 176.
 Ryserhove A., 93.
 Salin E., 118.
 Schepens J., 233.
 Schouteet A., 263, 271.
 Schukking W., 163.
 Scufflaire A., 1.
 Slembrouck B., 23.
 Smeets U., 269.
 Sourie L., 222.
 Stalpaert H., 28, 30, 40, 106.
 Stapper J., 315.
 Stracke D., 319.
 Strubbe E. I., 14, 15, 194.
 Suykers K., 148.
 Tamboryn P., 143.
 Theys C., 57.
 T'Jonck G., 23.
 Tourneur- Nicodème M., 85.
 Tutein-Nolthenius A., 22.
 Ungureau M., 121.
 Van Acker L., 130, 142, 201.
 van Bogaert-Wauters A. J., 301.
 Van Cleemput J., 78, 210.
 Van Coppenolle M., 53, 54, 55.
 Van Crombruggen H., 217.
 Vandenbossche A., 189.
 van den Driessche J., 283.
 Van der Essen L., 129.
 Vanderhoeven M., 293, 296, 300.
 van der Linden R., 72, 73.
 Vande Vyvere P., 197.
 van Es F., 107.
 van Hageland A., 27.
 Vanhaute R., 232.
 van Hauwermeiren-Grossé J.,
 280.
 Van Gansbeke P., 83, 109.
 van Iterson A., 257.
 Van Mierlo J., 209, 211, 213.
 van Renynghe de Voxvrie Ch.,
 86 bis.
 Vansenant A. R., 62.
 van Winter J., 180.
 Verbruggen J. F., 122.
 Verheyden A. L. E., 327, 328.
 Verhulst A., 190.
 Verknoeke F., 230.
 Verlinden Ch., 111, 112, 202.
 Vermeeren P. J. H., 7.
 Vermeulen M., 229.
 Versteegen V., 219.
 Verstraete D., 21, 139.
 Versyp J., 280, 281, 282.
 Viaene A., 36, 60, 79, 90, 91, 145,
 147, 156, 158, 159, 173,
 225, 306.
 Villette P., 76.
 von Lohneisen H. W., 254.
 Weiss R., 259.
 Welcker A., 279.
 Wils L., 239, 240, 242.
 Winkler F., 258.
 Wormald F., 274.

ALGEMENE INHOUD

I. BIJDRAGEN

J. BUNTINX, Verdachte boeken en drukkerspractijken . .	54-64
J. DELBAERE, Petrus Deschoemakere, pastoor te Rumbek van 1622 tot 1646	97-133
L. DEVLIEGHER, J. B. Suvée en het Frans Classicisme (1743-1807)	134-144
J. F. VERBRUGGEN, Beschouwingen over 1302	38-53
A. VIAENE, Vlaamse vluchtelingen te Douai. Hun verweer tegen Marnix' Biënkorf. 1578-1584	5-37

II. OORKONDEN EN MEDEDELINGEN

E. BROUETTE, Supplément aux régestes de Thierry et de Philippe d'Alsace	65-69
P. FAVOREL, Enkele aantekeningen nopens het gelijktijdig gebruik van de Kerst- en Paasstijl tijdens de eerste regeringsjaren van gravin Johanna van Konstantinopel	80-83
J. MERTENS & L. DEVLIEGHER, Oudheidkundig onderzoek in de S. Amandskerk te Hooglede	70-80
A. VIAENE, Ignatius van Loyola te Brugge. 1528-1530 . .	145-154

III. BOEKBESPREKINGEN

Drie Vlaamse Meesters van de XVIII ^e eeuw (<i>J. De Smet</i>)	87-89
M. K. E. Gottschalk, Historische geografie van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen tot de St-Elisabethsvloed van 1404 (<i>P. Declerck</i>)	155-156
B. SLEMBROUCK, Werken. Heemkundige studie over de ge- meente Werken (<i>J. De Smet</i>)	89-91
H. VAN CROMBRUGGEN, Janus Lernutius (1545-1619). Een biografische studie (<i>A. Dewitte</i>)	156-157
J. VERSYP, De geschiedenis van de tapijtkunst te Brugge (<i>E. Dhanens</i>)	84-86

IV. KRONIEK	92-96, 158-167
-----------------------	----------------

V. BOEKENSCHOUW	168-199
---------------------------	---------

Het Genootschap voor Geschiedenis „Société d'Émulation”, in 1839 gesticht, heeft tot doel de geschiedenis van het oude graafschap Vlaanderen en van de Provincie West-Vlaanderen te beoefenen en te bevorderen.

De „Handelingen” vormen ieder jaar een boekdeel van minstens 200 bladzijden, waarin bijdragen over historische onderwerpen van allerlei aard opgenomen worden.

Om lid van het Genootschap te worden, wende men zich tot het Bestuur (Adres : SECRETARIAAT VAN HET GENOOTSCHAP VOOR GESCHIEDENIS, KOMVEST 22, BRUGGE) met opgave van naam, beroep en adres. Het lidmaatschap verplicht tot betaling van de jaarlijkse contributie (150.— fr.) en geeft recht op de toezending van de „Handelingen” en van de afzonderlijke uitgaven. Bovendien wordt aan de leden een korting van 20 % verleend op de prijs van de „Handelingen” of de afzonderlijke uitgaven, die vóór hun toetreding tot het Genootschap zijn verschenen.